

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

Védekezzünk.

(Folytatás.)

(Legközelebbi tennivalónk.)

Mielőtt cikkünket befejeznők, rámutatunk még egy intézményre, melyet már felnőtt híveink számára kell életbe léptetnünk. Ez intézmény népünk p. otestáns öntudatának és egyházas szellemének nagy szolgálókat fog tenni. Önként kínálkozik itt nekünk a téli időszak, mikor a falusi embert sem veszi erősen igénybe a mezei munka, mikor a léleknek több alkalm van magát össze szednie s városi ember is inkább érzi szükségét a társadalmi és kulturális életnek. A téli időszaknak társadalmi s kulturális jelentőségét nem lehet tagadnunk. A téli időszakot fölhasználja, sőt kihasználja a társadalmi szórakozás. De fölhasználja a jótékonyág leleményessége is. Fölhasználja a művészet az ő tárlataival, concertjeivel, színházaival, fölhasználja a tudomány az ő különféle föllovasaival. Nem azt mondjuk, hogy annak az intézménynek, melyről itt szólni akarunk, csakis a télre kell szorítkoznia; de a téli időszak, ez a mondhatni közmívelődési saison, éppen provokálja ez intézményt. A télnek megvan az ő termése, de e termésből eddig éppen egyházunk szedett legkevesebbet. Gondoskodnunk kell oly intézményről, mely által népünket a templomon kívül is ideális élethatások közé állíthatjuk. És itt mi nem konventikulumokra gondolunk, de gondolunk a protestáns kulturára. Nem templomon kívüli istentiszteleteket kívánunk, de protestáns mívelődési összejöveteleket. Az itt szemünk előtt lebegő intézmény nem templom, de inkább iskola. Azonban: egyházi iskola. Ez intézmény légköre földi légkör, de mégis tisztultabb légkör, hangulata emelkedett, de mégsem az áhitat. Ez összejöveteleinket, ha éppen este tartatnak, *református estéknek* nevezhetjük. A »vallásos összejövetel«, a »vallásos estély« pedig nem lehet más, mint istentisztelet. Mi nem akarunk semmi extra-istentiszteletet, mely a mi normális egyházi viszonyaink között csak ártalmára lenne az egészséges vallásosságnak és az egyházi öntudatnak. Mindennapi életünkben vallásos viszonyunk és világhoz való viszonyaink nem különváltak, de

együtt, egymásban, egy harmonikus életegységbe olvadva élnek. Ez éppen az egészséges egyensúly. Az istentiszteletben azonban vallásos viszonyunk az egyensúlyból kilép, önálló létezésre emelkedik s minden egyéb viszonyaink lehetőleg háttérbe lépnek. Az istentiszteletben vallásos érzésünk tulajdonképpen nem beolvad többi érzéseinkbe, de éppen ezek fölébe emelkedik. A vallásos viszonynak, a vallásos érzésnek egy győzedelme ez. Lelki életünkben egy szent túlsúly. Oh, nagy, nagy szükség van vallásos viszonyunknak más viszonyaink fölötti eme győzelmes kiemelkedésére, vallásos érzésünknek emez istentiszteleti uralkodására már csak a későbbi egyensúly, mindennapi életünk harmoniája végett is. Mert vallásos érzésünk, vallásos viszonyunk ez önálló létezésre, e túlsúlyra jutás által nyer újra és újra megerősödést, hogy így megújult erőteljességgel annál életteljesebben olvadhasson be azután más érzelmeinkbe, világhoz való viszonyainkba. A vallásos érzés emez istentiszteleti megerősödés nélkül folyton gyöngülne, elhalványodna, mind inkább elhalna. Erről minden lélektan nélkül is, fájdalom, naponként meggyőződhetünk. Mindennapi életünkben a világnak érvényesülésre törekvő erőt folyton érezzük, világi viszonyainknak folyton hatása alatt állunk s a vallásos érzés, a vallásos viszony gyöngülésével lelki életünkben most már egy más egyensúlybomlás, egy más túlsúly keletkezik, egy más túlsúly, melynek neve: »világ.« Semmi kétség, hogy lelkünknek, életünknek egyensúlya végett is szükséges vallásos viszonyunknak időnkénti előtérbe lépése, a vallásos érzésnek az istentiszteletben meg-meg ismételt túlsúlyra jutása. De ez istentiszteleti szent túlsúly sem lehet örökös, avagy csak túlhaltott sem. Mert a lelki élet egészsége mégis csak egyensúlyt, harmoniát kíván. Egy élet, mely örökös ima, örökös istentisztelet — és pedig az itt tárgyalt értelemben — volna: Istennek nem akaratja. Isten éppen úgy parancsolja a világi munkát, mint a szombat megszentelését, azaz: Isten éppen úgy parancsolja világhoz való viszonyainkkal a számolást, mint vallásos viszonyunk ápolását. Az istentisztelet tartama és gyakorisága tekintetében is lélektani törvények alatt állunk. Lelki életünk törvényei: Istennek törvényei s lelki életünk törvényeinek enge-

delmeskedni annyi, mint Istennek engedelmeskedni. A túlhajtott kegyeskedések, a par force istentiszteletek itt rajongásra, amott gépiességre, harmadik helyütt képmutatásra vezetnek és beviszik az istentiszteletbe, a melynek pedig lélekben kell történnie, beviszik az érzékiséget.

(Vége következik.)

Szerkesztő.

A katolikus autonomia.

(Vége.)

Ott van mindjárt a főpapok kinevezése, mely a fennebb jelzett törvény értelmében, a m. kir. vall és közokt. miniszter előterjesztése, ajánlata, felelőssége mellett történik jelenleg S mit mond az antonomiai tervezet ebben a kérdésben? »Érseki püspöki szék üresedése esetén, az illetékes érsekek és püspökök három oly méltó egyházi férfit neveznek, kiket az illető szék betöltésére érdemeseknek tartanak. Az ország hercegprímása mindkét esetben a püspökök véleményét az igazgató-tanácsnak bemutatja, mely azt a saját véleményével, ő Felsége a legfőbb kegyur által leendő kinevezés végett, a vallás és közoktatási miniszterhez felterjeszti.«

Ezen tételnek, igénytelen nézetem szerint, világos és félre nem magyarázható értelme az, hogy a felelős kormány *köteles* azt ajánlani és terjeszteni fel kinevezésre, a kit az országos kath. gyűlés ajánlott. De, ekkor mire való a miniszteri felelősség, ha az autonomia által megvan kötve, s ha annak leple alatt a kath. befolyás érvényesül az állami életben? Ezt megengedni nem szabad; s hisszük, hogy nem is lesz felelős kormány, mely így megerősítse. Hanem, eddig is meg volt az, hogy ily ügyekben a kultus miniszter kérdést intézett a püspöki karhoz, s véleményt kért tőle: de ez csak is *vélemény* volt és nem korlát, nem jog. Ezután sem érvényesülhet, annál kevésbé emelkedhet jogerőre ama felfogás, hogy ő felsége csak azt nevezheti ki, kit az országos gyűlés ajánl, hanem azt, kiben a magy. kormány garanciát lát, hogy az illető nem folytat államellenes mozgalmakat. Megtörténhetik, hogy ez a legtöbbször egy és ugyanazon személy lesz, de másként alakulnak a viszonyok, mihelyt a felelős parlament e jogát elveszti.

Ehhez hasonló befolyást, jogot akarna nyerni »a kath. vallás és tanulmányi alap, valamint egyéb egyházi és kath. iskolai célokra tett alapítványok törzsvagyonának« kezelésénél is, midőn kimondja, hogy nemcsak ezen alapok költségvetését tárgyalja, számadásait megvizsgálja, ellenőrzi, hanem oda is törekszik, hogy »ezeknek felhasználásával a kath. egyetem létesítését fogatosítsa«.

Ugy tudjuk, hogy a kérdéses alapítványok feletti rendelkezés egészen a m. kir. vallás- és közoktatási miniszterium jog- és hatáskörébe tartozik. Nehezen vagyunk tehát hajlandók elhinni és egyenesen tiltakozunk is az ellen, hogy a magyar kormány ezt a jogát megoszssa az országos kath. bizottsággal, hisz akkor menten megszűnnék annak állami jellege, s ha ma az ellenőrzési jogot adnók meg a kath. egyháznak, holnap

— egy klerikális kormány alatt — már rátenné kezét az egészre és szabadon rendelkezne felette. A kath. autonómiának ide irányuló törekvését ketté kell vágni; maradjon az csupán azon jog és hatáskörben, mely kizárólag a *helyi* egyházi és iskolai ügyekre vonatkozik. És még akkor is maradjon fenn, mint a többi felekezetenél, az állami souverainitásból folyó, legfőbb tetszvény jog (jus placeti).

Ismeretes ugyanis a katolicizmus világhatalomra törekvése; ismeretes az is, hogy e törekvésből kifolyólag, hányszor jött a kath. egyház, csak hazánkban is, ellentétbe az állammal. Tekintsünk csak közelebbről az egyházpolitikai küzdelmekre, s mindjárt tisztán áll előttünk a helyzet, hogy a kath. egyház mennyiben rendelii alá saját érdekeit az állami élet magasabb érdekeinek; emlékezzünk csak egyik kath. főúr azon mondására, hogy »előbb születünk katolikusoknak, mint magyaroknak: s tisztában lehetünk a felől is, hogy az autonomia leple alatt rejlt hatalmi törekvéseknek hely adható-e vagy nem. Teljességgel nem, mert az állam érdeke azt kívánja, hogy minden polgára egyenlő jogokat élvezzen; s minden felekezettel szemben, a törvényileg kimondott, de még meg nem valósult viszonyosság és egyenlőség érvényre jusson.

Azonban láthatjuk, hogy ez milyen nehezen megy; láthatjuk, hogy lelkészi kongruánk rendezése is csak egy kis alamiznához juttatta a prot. papságot, míg egyházaink a lét és nem lét kérdésével küzködnek: éppen azért résen kell lennünk, nehogy az autonómiában lappangó kath. hatalmi érdekek diadalra jussanak, mert akkor az ők szabadságuknak mi iszszuk meg a levét!

És most lássuk azt, hogy az autonomia-tervezet mennyiben irányul az egyházi élet előbbvitelére a kath. egyház kebelében. Tagadhatatlan, hogy minden mozgalomnak megvan a maga hatása, a mely hatás lehet jó, de lehet rossz is. Nem képzeljük, hogy a jelen esetben rosszat eredményezne a kath. autonomia. Mert, ha elgondoljuk, hogy van egy nagy és hatalmas egyház, de az ezzel járó erő és hatalom eddig kizárólag a papság kezében állott, míg a nagy tömeg semmi jogot nem élvezett, csak kötelességét teljesítette: önként érthető, hogy most, csupán a szabadság hírének hallására is, föleszmél, s meleg érdeklődéssel fogja felkarolni egyháza ügyeit. Hogy aztán mikor tudomására jut annak, hogy az a szabadság, mely után sovárgott, tényleg bilincsekbe van verve: nem indít-e egy nemes akciót valódi szabadságának kivívására, — arról nem felelünk. A dolog természete legalább is azt hozná magával, hogy ha már megérintette lelkét a szabadság éltető szellője: addig ne nyugodjék meg, míg annak teljes birtokába nem jut, míg tökéletes autonómiát nem terem a lelki élet terén is. Bizonyosak lehetünk azonban a felől, hogy még sok idő telik el, míg a bilincs egészen lehull, s az evang. szabadság áldást ontó napja felsüt a kath. egyház egén is!

Annyi azonban tény, hogy kath. szempontból az autonomia-tervezet úgy van elkészítve, hogy az a hitélet és hitbuzgóság felkeltésére és megerősítésére nagy mértékben befoly. Jól jegyezzük meg, hogy kath. szempontból bíráljuk a kérdést. Mert protestáns szempontból kérdés merülne fel, vajjon oly eszközöket lehetne-e

használni a hitélet erősítésére, minőket a kath. autonómia-tervezet javasol. Azt mondja ugyanis, hogy »az egyházközségnek nem lehet tagja az, a ki, ha házas, házasságát egyháziilag meg nem kötötte és ki az egyház által kárhóztatott valamely társulat tagja.«

Nálunk egy ilyen intézkedés egészen megbontaná az egyházat; ott pedig, merjük állítani, megerősíti. Ezen következtetés, önként foly a két egyház közötti hitelvi álláspont különbségéből. Mi a Jézus Krisztus nevében, bünbocsánatot hirdetünk; ők a római pápával excommunicálnak. Mi az evangéliumot hirdetjük, s a szeretet által akarjuk híveinket az egyház kebelében megtartani: ők pedig az egyház egyedül idvezítő voltát hirdetik, és a kirekesztés tétele által tartják meg híveiket

A mi álláspontunk méltósága, tisztasága nyilvánvaló, mindazonáltal megfontolandó kérdés, hogy az egyházfegyelemre nem kellene-e nekünk is nagyobb súlyt fektetnünk. Nem volna felesleges dolog erről dissertálni, de nem tartozván feladatunk körébe, haladunk tovább, a magunk útján.

Azt mondja egy pontban az autonómiai javaslat, hogy az egyházmegyei tanácsnak teendője: »Felügyel arra, hogy az egyházmegye területén levő katolikus fő-, közép-, szakiskolákban, néptanító-, néptanítónő- és kisdédóvónő képzőkben a kath. jelleg fentartassék. Ezen iskolákhoz e célból vizsgáló biztost küld ki. És felügyel arra, hogy a világi kegyurak kegyuri kötelességeiket pontosan teljesítsék.« Nagyon aktuális és megfigyelendő intézkedés ez is. Ugy tudjuk, hogy eddig is kiváló gond volt fordítva a kath. tanintézetek kath. jellegének megóvására, most, hogy még intenzivebb felügyelet rendeltetik, nyilvánvaló, hogy ez a hitélet erősítésére irányul. Eredménye bizonyára nem marad el, annnyival kevésbé, mert a kegyurak is, kötelességeik pontos teljesítésére vannak serkentve.

Az egyházzédelmi munkában, ma első helyet kell elfoglalni, bármely felekezetről legyen szó, az egyházi, jobban mondva, felekezeti jelleg fentartásának. Ez pedig csak a vallás-tanítás által érhető el. A kath. egyház tehát a helyes úton jár, midőn autonómiájával ezen a bajon akar segíteni, s e törekvést az iskolázás egész vonalán érvényre is akarja juttatni.

A vallásos élet hanyatló napjaiban a kegyurak kötelességeinek pontos teljesítése sem kicsinylendő dolog. Lehet, hogy ott is vannak lágy-meleg pátronusok, éppen mint nálunk, kik szeretik a czimeket hangoztatni, de aztán, mikor tenni kell, félre állanak, vagy egy kis rábeszélésre ávertálnak, avagy egy kis érdekért reversálist adnak. Azért e téren sem ártana nekünk is az egyházépítés nagy munkáját sikeresebben elkezdeni. A ki jogokat gyakorol, legyen az patronus, képviselő, tanácsbíró, vagy épen gondnok: mozduljon is meg, adja jelét, hogy ő nemcsak czimleg, de tényleg is erős református.

Fejtegetéseinknek ezzel végére is jutottunk. Kitétszik az elmondottakból, hogy a kath. autonómiai tervezet, kath. szempontból, elég ügyesen van megcsinálva. Megvalósulás esetén, hogy eredménye, és pedig jótékony eredménye lesz, az bizonyos. Ha majd idővel, a prot. autonómia mintájára egészen átalakulva, azt

még nagyobb örömmel üdvözölnők, mert az jele lenne annak, hogy a pápai egyházban is győzedelmeskedett a Jézus Krisztus evangéliuma. Addig azonban, nem szabad megengednünk, hogy a sorok között rejlő, hatalmi áspirációk érvényre jussanak, és annak árán a többi felekezetek rövidséget szenvedjenek.

Vajda Ferenc.

Bevezetés

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

(Folytatás.)

A hallhatatlanságról való közönséges képzet sem felel meg a vallás tiszta lényegének. Közönséges felfogás szerint a vallás egész jelentősége a jövő halhatatlanságon nyugszik; a saját korlátolt személyiségünk fenntartásáért aggodalmaskodik, ezt akarja egy új életre magával vinni, legfennebb tökéletesített tagokkal és szervezettel; az időleges létet akarja örökkévalóvá tenni: képtelenséget akar. Holott a vallás tiszta lényegének megfelelő halhatatlanság más. Nem jövendő, hanem folyton jelenvaló folyton élvezett, a véges személyiségnek a végetlen egésznek átadásában. A ki halhatatlanságot, örök életet keres, az kisértse meg a saját véges személyiségét szeretetből átadni az Istennek, hogy éljen az Istenben, ez egyetlenben és mindenben. »A végeesség közt egyé lenni a végetlennel és örökkévalónak lenni minden pillanatban: ez a hallhatatlanság, mit a vallás ad.«

A vallásnak rendszer jelleget az érzelmek sajátos karakteréből folyó ezen eszmék kiképzése ad. Ez eszmék önmagukban nem ehhez vagy ahhoz a valláshoz tartoznak, hanem magához a valláshoz, a mennyiben a vallásos érzelem a reflexió tárgyává tétetik. Azért is tárgyalja ezeket a második beszéd végén. De valódi karaktert a pozitív, történeti vallásban nyernek. A vallás szelleme és ereje ugyanis, csak a pozitív, történetileg kiképződött formában nyilvánul és érvényesül, és nem az ugynevezett »természeti-vallás«-ban. A természeti vallás csak színtelen, halvány metafizikai-erkölcsi körvonalokat ad, a melyből éppen az egyediséggel járó életteljesség hiányzik. Innen, hogy a legtöbb vallásos individualitásuk kielégítettését csak az ily életteljes pozitív vallásban találják meg. Mert a vallásos ember első sorban historiai s így a történeti kijelentéseket és alakulásait szeretetteljes pietással tekinti s tévednek, kik azt hiszik, hogy a pozitív vallás a maga kifejezett és meghatározott vallásos. nézeteivel és fogalmaival az egyén szabadságát saját személyes vallásának kiképzésében akadályozza. Sőt ellenkezőleg! A természeti vallás soha sem képes arra az individualizálásra, mint a pozitív vallás. És a mi több, a vallás igazi szellemét csak az képes felfogni és megérteni, a ki maga is valamely történeti valláshoz tartozik, s teljes mértékben csak annak, a melyhez maga is tartozik, a melyet él. Eltekintve a többiektől, a szerző maga, csak a már kihalt zsidóságra és a keresztyénségre vet egy pillantást. A zsidóságot önmagában s nem mint a keresztyénség előkészítőjét tekinti. E val-

lásban a szép, naiv gyermekes karakter az, a mi vonz. S ha tisztán vallásos vonatkozásában tekintjük, mi a tartalma? Alapkaraktere a *megfizetés*; a végetlen reakciója minden végeggel szemben. Ez határozza meg Istenfogalmát is, a melyben a büntető és jutalmazó vonások az uralkodók. A keresztyénségnek abban van a maga megkülönböztető karaktere, hogy mindenütt feltételezi azt, hogy a lények nem isteniek és ez álláspontnak megfelelően bűnön és halálon keresztül vezet az életre, váltság által az üdvösségre és végetlen tökéletességre. És egy közvetítőt állít oda, a kiből az üdvösség és tökéletesség megvalósult és a kiből az istenismeret és az Istenben való élet páratlan eredetiséggel nyilvánult, a mi közvetítő tudatának is alapját képezi. A vallások vallása azonban nem akar sem kizárólagos, sem uniformis lenni. „Ha semmi sem vallástalanabb dolog, mint egyformaságot követelni az emberiségben: úgy semmi sem keresztyén-ellenesebb, mint egyformaságot követelni a vallásban. Az igazi szent a profán szemek előtt elrejtett, titkos mindenikben. Hagyjátok őket, hogy rágodjanak a külső héjon, a mint nekik tetszik, de engedjétek, hogy mi imádjuk azt az Istent, a ki bennetek leszen!

Még csak egy szava van. Az »Utószó«-ban a keresztyénség két eltérő felfogásáról: a *katholicizmusról* és *protestantizmusról* emlékezik meg. Mióta csak a keresztyénség fennáll, majd mindig meg volt benne két, egymással éles ellentétben álló felfogás. A folyamat mindig az volt, hogy a midőn az ellentét a legmagasabb fokát elérte, lassanként ismét kiegyenlítődőtt, hogy egy másik keletkezésének engedjen tért. Most ez ellentét a *katholicizmus* és *protestantizmus* ellentéte,

a keresztyénség lényegének felfogásában. Minő állást foglaljunk el vele szemben? Ki-ki igyekezzék megismerni mind a kéttőt s vessen számot magával, hogy az ő felfogása melyikhez tartozik s melyikben folytathat igazi vallásos, keresztyéni építő életet s meggyőződését követve, nem fog eltévelyedni. Kik a protestantizmusból *meggyőződés szerint* térnek át a katolikusokhoz, nem is voltak azok soha igazi protestánsok. »Vannak betegek, kik a szabad hegyi helyett az állati kigőzölgeket keresik.« Nem vallást keresnek ezek a *katholicizmusban*, hanem *pápastaságot*, *bálványt*, *babonát*, *papságot*, *szakramentumot*, *kézrel fogható üdvösséget*, *okleveles bűnbocsánatot* *hiábánvalóságot*. — Sokan jóakarattal tanácsolják: térjünk vissza az egy, oszthatatlan eredeti egyházra. Esztelen tanács! Ez ellentétnek belső szükségesség folytán kell fennállania, megszüntetése külső paktumok alapján, a keresztyénség romlása lenne. Az idő még nem jött el! S a kik ennek dacára megkísérik, megszegényülnek. De meg lesz! Létrehozza a vallásnak, a keresztyénségnek belső ereje; és boldogok, a kik által ez megtörténik, a kik nem látnak és mégis hisznek!

Ime, nagy vonásokban a »Beszédek« írójának gondolatai, a mely felséges apologia a vallás védelmére. Igéretünkhöz képest most már csak egy feladat áll előttünk: reámutatni arra, hogy micsoda hatása, fontossága és jelentősége volt a »Beszédek« nek korára és van-e s ha igen micsoda jelentősége van a vallástudományra általában s korunkra különösen. Ezt kísértjük meg kimutatni a harmadik részben.

(Folyt. követk.)

TÁRCA.

A selyei ev. ref. egyház története.

(Második közlemény.)

Első felolvasásomban megemlékeztem egyházunk megalakulásáról; felmutattam lehetőleg részletesen azokat a nehéz küzdelmeket, melyeket elődeink egyházunknak anyaegyházzá lételeért vívtak. Most áttérek az első rendes pap, *Incze János* alatt történt emlékeztető dolgok ismertetésére.

Incze János származására nézve nemes ember volt. Hol született, mikor és hol végezte tanulmányait, nem tudjuk. A selyei papi állomást 1651-ben foglalta el. Ezen évről kiállított díjlevele, mely csekély változtatással érvényben van ma is, így hangzik:

»1. Minden ember ad 3. kalangya búzát, 2. kalangya zabot. A kinek nincsen búzája kalangyával, ad 3. vékát s 2. véka zabot.

2. Fizetnek egy boglya szénát.

3. Fát annyit, a mennyivel megéri.

4. Kereszteléstől egy tyúk s kenyér.

5. Esketéstől egy szekér fa, vagy 12. dénár.

6. Halott temetéskor a házi gazdának és gazdaszónynak csak ingyen prédikál, vagy azért, a mit adnak; cselédektől, a mint alkhatik.

7. Minden fordulóra szántás, vetés, boronálás, nyolcz véka búza, nyolcz véka zab.

E díjlevelhez járult később az özvegyasszonyok béradása is, melyet az 1665. február 2-án tartott közgyűlés szabályozott.

Ha meggondoljuk, hogy ezen időben a kepefizető gazdák száma 65-re ment, könnyen álláthatjuk, hogy elődeink papjuk számára tisztességes megélhetést biztosítottak. Az igaz, hogy ez a kepefizetés súlyos teherként nehezedett vállaikra, de békével hordozták, mint hordozzák ma az utódok is.

A mily szép és dicséretre méltó az egyháztagok áldozatkészsége és buzgósága a pap fenntartása körül, épen olyan kárhoztatandó az egyházi életnek az a ferde kinövés, a mely főként abban nyilvánult, hogy némelyek azt a kommunistikus elvet követve: »a mi a megyéé, az a miénk is«, az egyház javait bitang jószágoknak tekintették. Így például *Kovács Jakab* az egyház birtokában levő *Kápolna* rétjét több ízben lekaszáltatta s a termést saját hasznára fordította. Az egyházközség a további jogbitorlást megakarván akadályozni, 1653-ban három vidéki nemes embert kért ezen ügy eligazítására. Ezek ugyanazon év június 10-én feljöttek Selyébe a szóban forgó rétre s az ott teljes számban megjelent egyháztagok contradicaltatának s protestáltatának egyfelől általuk, másfelől *Kacsó István* nemes és *Varga Tamás* darabont egyházfiak által. E contradictió, melyben a közbirák gyanánt szereplő egyének eljárásuk eredménytelenségéről tesznek jelentést az egyháznak, így szól:

»Szolgáltatunkat ajályuk Uram kglmetekk, Istenl kglmeteket éltesse, kívánnjuk.

Akarók Uram, kglmetekk értésére adni, kére minket az Maros Széki Selyei Kálvenista Megye, hogy el mennénk in Anno praesenti 1653. die 10. Junii, az Maros Széki Selyei alsó határra az Fóris István és Mezző Boldizsár örökségek, más felől az Balog Máté s Balog Balás szüllejek vagy cseresnyés helye; a végre hogy az Maros Széki Selyei Kováts Jakab Uramat ellenzenők, hogy eö kglme ne használhassa, mi azért elmentünk a meg nevezett helyre és rétre a fenn említett egész Megyével edgyütt, Kováts Jakabb Uramot ott találók, hogy kaszáltattya vala, mi azért az előnkbe adatott szó szerint ellenzők, hogy eö kglme ne kaszáltassa, mellyre monda Kováts Jakab Uram, hogy ezt én bizony meg, mü velünk azért az fellyebb meg irt Megye Contradicáltata és Protestáltata, hogy bizony ide hátrébb vagy magok, vagy maradéjkok nem hadgyák, hanem bizony meg keresik; ugyan ezen Széki Katso István nemes ember és Varga Tamás drabbant személy mint hites szent egyház fiai Contradicálának és Protestálának újabban, hogy bizony nem hadgya a Megye, vagy magunk vagy maradékunk, de bizony megkeresük; Melly dolog mi előttünk így menvén véghez, miis így irtuk és irattuk meg Uram kglmeteknek ami igaz hitünk szerint és petsetünkkel megis erősítettük.

Nagyságtokk s Kglmeteknek köteles szolgálai Maros Széki Remetei Gál Balás . . . , ugyan Maros Széki Kendei Kovács János és Kendei mindhárman Nemes Emberek.

Datum Anno Die locoque ut Supra notatis.

Correcta per nos personis nobilibus. <

(P. H.) (P. H.) (P. H.)

Hogy aztán e perlekedésnek mi lett vége, eldönteni nem lehet. Annyi tény, hogy az 1753 január 26-án készített összeírásban az egyház »öss örökös Szántó földel és széna füvei« közt a Kápolna rétjét feljegyezve nem találjuk.

Nevezetes, hogy az Ince nevéhez fűződik az egyház papi telkének megnagyobbítása. Ugyanis az egyházközség a szűk és felette alkalmatlan papitelekhez, melyet 1643-ban vásárolt a László fiak és leányuk örökségéből, 1667. február 20-án ugyanazon örökségből, Tóth Baláztól és nejétől, László Márthatól, még egy darabocskát vett 15 frtéért. E vásárlásnál Ince pap és magyarósi Szőke Antal szerepeltek közbírák gyanánt, az egyházat pedig Kacsó István, Kacsó Gergely és Balogh Mátyás nemes emberek s Balogh Mihály és Pálfi András veres drabontok képviselték. Az ekként megbővített papiteleknek, mely mindössze 30 frtba került, »egy felől való vicinusa vala a Megye haza, végül az Ország útja, harmadik felől Balog Mihály zallagos öröksége negyedik felől ugyan maga Tot Balas öröksége.« E birtokvásárról a következő szerződés maradt fenn:

»Mü Ince János, ki mostan Marossekben Selyeben lako orthodoxus Praedikator, es ezen Marossekben Magyaroson lako Szőke Antal mind ketten Nemes Emberek, kik az ide alabb megh irt dologba kez fogott köz bírák vagyunk. Adgyuk tuttara mindennek az

kíkk illik ez mü jelen való levelünk rendiben. Quod in hoc Anno psenti 1667 die 20 Febr. Jövenek mü előnke személyek szerent egy felől fellyebb megh irt Selyeben lako Tot Balas Veres Drabant es Felesege Laszlo Martha mas felől Laszlo Istvan ki mostan Marossekben Gegesen lako Nms Ember mas felől ugyan azon Marossekben Selyeben lako also Megyebeli Emberseges Emberek Megye Kepeben, tudni illik Katso Istvan, Katso Gergely, Balogh Matyas Nemes emberek, es Balog Mihaly Palfy Andras Veres drabontok, ilyen okon, hogy adanak felyül megh irt Tot Balas Fesegevel Laszlo Marthaval az több Atjafiak engedelmeből ugyan felyül megh irt also Megyének ugy mint az orthodoxa Religion levő Ecclesiak egy bén való örökségének egy darabjat, kit megh nevezet Laszlo Istvan örök aron el adott volt idegen kezből megh hozvan Tot Balas Ur Felesegevel Laszlo Marthaval ugyan ezen megh nevezet örökségének egy darabjat adák Tot Balas Felesegevel Laszlo Marthaval, fenn megh irt also Megyének örök aron pro. Flor. 15. mely örökségnek egy felől való vicinusa a Megye haza, végül az Ország útja, harmadik felől Balog Mihaly zallagos öröksége negyedik felől ugyan maga Tot Balas öröksége; adák pedig megh hihatatlanul a több Atjafiak es Verek engedelmeből fiurol fiura maradvanyrol maradvanyra in perpetuum evictiot is vőnek magokra fenn megh irt Tot Balas es Felesege Laszlo Martha es Laszlo Istvan mint Vő, hogy minden igaz törvény szerent való háborgatok ellen mind m gok s mind pedig Atjokfiai s maradvannyok ellen megh irt s megh vett örökségben, ha pedig valamelyik Vő vagy maga Tot Balas vagy Felesege Laszlo Martha az előttünk lett alkalmot fel bontaná vagy valamelyik reszeben violálná; tehat 10 forinton convincaltassék, e szerent az Megye is — az alkalom pedig az megh irt örökség leve megh mely örökségből annak előtte is szakasztottak volt ki az also Megyének felyül megh irt Laszlo Fiak s Leányok, mely örökségben most is a Praedikator haza vagy on udvarostol együtt 15 forintért — a mely örökség in summa vagy on örök aron 3) forintba — ellenben pedig felyül megh irt Atjafiak kivanak fenn megh irt Megyetől hogy ha valaha el találnák adni, mind ket reszben forgo örökséget, tehat őket megh kinalyak helyet megh irt 10 forint kötes alatt, az negyedik vizsontagh kivana töllök, tudni illik Tot Balastól es Felesegetől Laszlo Marthatól, hogyha annak utanna fennebb megh irt örökség ki Tot Balas es Felesege birodalmaban vagy on mégh s el akarnak adni fennebb megh irt 10 forint psena alatt tartozzek az Megyet megh kinalni, hogy az Megye hire nélkül senkinek el ne adhassak vagy benne el ne szakaszthassanak az pelyek megh irt sokszor 10 forint viuculum alatt, mely ellen semmi igaz törvénybeli Remedium ne használhasson hanem az megh allo fel az megh nem allo fel en igazat vehessen az fenn megh irt 10 forintigh. . . Vice Kiraly Biro petsetje jelen lévén az Birakat vagy azok mellett az kiket akar az megh allo fel rea hihassa es igazat vehessen melyk ket resze az Birake harmada megh allo fel rea hihassa es igazat vehessen melyk ket resze az Birake harmada megh allo fele legyen, melyet miis irtunk meg fide nostra mediante petsetünkkel megh erősitven.

Datum in aed. parochialis orthodoxar. Anno die et loco supra notatis

Correcta per eosdem
Idem Jádices qui supra.

Johannes Ince Antonius Szőke
(L. S.) (L. S.)

Ennyiből áll mindaz, a mit az Ince 20 évi poszkodásáról tudunk. Valószínűleg itt halt meg Selyében, 1671. elején. Utódai közül egy Ince István nevű egyén, ki 1750. körül említették, talán épen unokája volt,

Sámuel Aladár,
ev. ref. lelkész.

Irodalom.

Könyvismertetés.

(Folytatás)

I. Szívemet hozzád emelem. Elmélkedések és imádságok nők számára. Irta: *Boros György.* Kolozsvárt. Gámán János örökösei könyvnyomdája. 1898. (Ára?) 2. *Egyházi beszédek* közönséges és ünneplő alkalmakra. Irta Lic. *Rácz Kálmán* balsai ev. ref. lelképásztor. I. K. Ára 3 korona 30 fillér. Szerző tulajdona.

Rácz Kálmán beszédeiről sok, nagyon sok jót és dicséretet mondhatok. Minden sorából kitetszik e beszédeknek, hogy szerzőjük képzett theologus, gondolkodó fő és szónoki tehetséggel megáldott ember.

Theologiai álláspontját tekintve annak az iránynak a híve, mely, a mikor tudja azt és megvan győződve arról, hogy az emberi lét nagy kérdései csakis a keresztyén élet- és világnézet fényénél oldhatók meg, hogy csak ennek a keresztyén világ- és élet-nézetnek a szívébe és elmébe való beplántálása által lehet meggyógyítani a jelen világ annyi és annyi sebéit: ugyan akkor nem felejtí azt sem, hogy ennek a világnézetnek nem ellentétben, de összhangzásban kell állani a modern szellemi élet vívmányaival, hogy az evangelium drága borát új tömlőbe kell önteni, hogy új időkben új nyelveken kell beszélnünk, ha magunkat megértetni és tanainknak méltánylást szerezni akarunk. Röviden szólva: szerző a szabadelvű iránynak, vagy mondjuk a modern iránynak a híve s ezt ki is nyilvánítja több helyen. Az egyik helyen így szól: »Nincs a kutató észnek a természetben olyan felfedezése; nem állapíthat meg a társadalomban vizsgálódó olyan rideg igazságot, a mely csak kérdéssé is tenné értelmünk előtt a Jézus vallását és a melyet a legszebb összhangba ne lehetne hozni az ő magasztos elveivel. Csak józan értelem és körültekintő vizsgálódás legyen folytonosan a vezérelvünk, Jézus vallása mindenkor kibékíti elménket.« Más helyen ezeket mondja: »A ki a mi vallásunk igazi védője, igazi prédikátora akar lenni, annak nem elég csak a bibliát ismerni, az jártas legyen egyéb tudományok világában is, annak a kételemek által kipróbált mélységes és törhetlen hittelt kell bírnia. Igen, egyik lábunkat a biblia hatalmas bérczére, másikat a tudományos műveltség sziklájára kell megvetnünk s így prédikálni saját korunknak.«

De nemcsak vallja magát a szabadelvű irány hívének, hanem könyvében következetesen annak is bizonyítja. Beszédeiben hiába keressük az üres szörszálhasogató dogmatizálást, a színtelen, élettelen morálizálást; nem is szegődik sehol azoknak a táborába, a kik szüntelen az emberek bűnösségén jajveszékelnék, s a mennyiben itt-ott megenged magának egy egy tetszetős frázist, egy-egy bombasztikus kitörést, hát ezt inkább fiatalos hevének írhatni fel hibájául, — ha ugyan hibának lehet nevezni, — melyet majd leszokik idővel.

Rácz Kálmán, — ha szabad magamat így kifejezni, — az életet prédikálja, a milyen valójában és a milyennek kellene lenni az evangeliumtól áthatva. És teszi ezt nem a szobatudós tartalomnélküli, üres bölcselkedésével, hanem az olyan ember meleg szeretetével, a ki ismeri az életet, részt vesz annak küzdelmeiben, bajaiban, szenvedéseiben maga is Figyelemmel kíséri a társadalmi élet jelentősebb mozzanatait (socialismus, néppárti mozgalmak) s igyekszik azokat hívei előtt kellő világításba helyezni. Azután, — a mit különös gyönyörűséggel jegyeztem meg magamnak — sehol egy pillanatra sem feledkezik meg arról, — a mit beköszöntő beszédében mond, — hogy a magyar református lelki pásztor ösöktől öröklött fenséges hivatása: szerte e hazában a hazaszeretetet ápolása.«

A könyvben foglalt 30 beszéd csaknem minde-nike megüti a mértéket homiletikai tekintetben is. Biblicus, textusaiban változatos, felosztásai is, egyet-kettőt kivéve, sikerültek. Igaz, hogy némelykor küzd a homiletikai szabályokkal s nem egyszer e szabályok rovására üt ki a küzdelem; azonban nem azért tehetőség a szerző, hogy meg ne bocsáthatnók ezt neki, annyi-val is inkább, mert ritkán fordul elő az az eset s nagy előnye elfeledtetik hibáit is.

Rácz Kálmán szónoki képessége különösen a kidolgozásbeli készségben és gondosságban nyilvánul. Tudja, hogy mikor kell az értelemhez szólni és hogyan; aztán mikor a szívhez; majd aztán, hogy mikor kell az akaratot elhatározásra bírni. Fejtegetései észszerűek érvelése meggyőző. Nem terjengős, nem bőbeszédű, hanem egy folyam áramhoz lehet hasonlítani minden beszédét, a mely áram jóllehet kies partvidékek mellett vezet el a vele utazókat, mégis gyorsan és biztosan a célhoz viszi.

Hasonló elismeréssel kell szólanom a beszédek nyelvezetéről. Szabatos, világos, erőteljes. Vannak ugyan ilyen kifejezései: »elsanyart lélek«, »úgy tetsző rossz« (e helyett látszólagos rossz) »nekem engem kiegészítő társra van szükségem«, »feleljünk meg megdöbben szívünk megnyugtatóására arra a kérdésre« stb. Azonban ezeken könnyű lesz javítani.

Csak még azt akarom megemlíteni, hogy a Rácz Kálmán könyve is, úgyszintén a Boros György is csak úgy hemzseg a sok központozási és sajtóhibától. Jó lesz ezeken segíteni.

Különben pedig a legmelegebben ajánlom a Rácz könyvét paptársaimnak. Abban a reményben, hogy lesznek a kik megrendelik, megírom az utolsó postáját is Bolsának. Szabolcs.

Tárkányi György.

Szász Domokos mellszoboralapra és szeretetházra ujabb adakoztak:

<i>Csekme Ferenczné</i> , ev. ref. lelkész neje (Gernyeszeg)	2 frt — kr.
<i>Kenessey Béláné</i> (theol. igazgató neje Kolozsvár)	15 frt — kr.
<i>Dr. Kádár Jánosné</i> (ig. tan. h. titkár neje, Kolozsvár)	2 frt 50 kr.
Ujabb összeg	19 frt 50 kr.
Mult számunkban kimutatott összeg	25 frt — kr.

Összes adakozás: **44 frt 50 kr.**

Ez összeg a kolozsvári népbank, mint szövetkezet 73. számú gyűjtőkönyvében hejeztetett el, mely intézet a nemes cél iránti tekintetből e betéteket 6% kal gyümölcsözteti.

Különfélék rovata.

Vegyesházassági statisztika. Az 1898. év október havában Magyarországon 1453 pár kötött vegyesházasságot. Azon 221 vegyesházasságból, hol a vőlegény róm. kath., a menyasszony ev. ref., 61 esetben létesült megegyezés, és pedig 42 esetben az apa, 19 esetben az anya vallásának javára. Veszteségünk — 23 — Azon 255 vegyesházasságból, hol a vőlegény ev. ref., a menyasszony róm. kath., 77 esetben volt megegyezés, és pedig 22 esetben az apa, 55 esetben az anya vallásának javára. Veszteségünk — 33. Ugyancsak az 1898. év november havában pedig 2276 vegyesházasság kötött. Azon 331 vegyesházasságból, hol a vőlegény róm. kath., a menyasszony ev. ref., 96 esetben létesült megegyezés, és pedig 68 esetben az apa, 28 esetben az anya vallásának javára. Veszteségünk — 40. Azon 380 vegyesházasságból, hol a vőlegény ev. ref., a menyasszony róm. kath., 166 esetben létesült megegyezés, és pedig 52 esetben az apa, 114 esetben az anya vallásának javára. Veszteségünk — 62. Ezek szerint az 1898. év okt.—nov. havában a róm. kath. egyházzal szemben összes veszteségünk — 158.

A protestantismus hódítása külföldön. Az új házassági törvény nálunk vígasztalan állapotokat teremtett: a magyar faj rohamosan halad ismét a lelki sötétség útjain, de Ausztriában és Franciaországban, sőt Olaszországban is terjed a lelki világosság. Franciaországban p. o. a róm. kath. papok tömegesen lesznek protestánsokká és a művelt körök vegyesházasságaiban épen nem ritka a gyermekeknek protestáns vallásban nevelése. Így Taine, Henri Martin történészek, Jules Favre, Floquet, Ferry, Ribot, Ricard, Berthelot államférfiak dacára róm. kath. voltak, gyermekeiket a protestáns vallásban neveltették. De erősödik a protestantismus a francia hittérítők buzgalma folytán is a távol keleten, a Tahiti szigetcsoporthoz és főleg Khinában. Ez utóbbi helyen Hudson Taylor 1865 óta 320 missziói állomást szervezett, melyeken 800 misszionárius és 600 benszülött evangélista működik. Az eredmény 114 iskola, 1600 tanuló és 8000 konfirmált, 40 menhely az ópium kiküszöbölésére. 20 menház és árvaház s önkéntes adományképpen 1,141,464 frank. Megmozdult Amerika is Kuba, Portorikó és a Filippinák evangelizációja érdekében. Egyetlen értekezleten, mely e célból hivatott össze, 112,500 dollár (255,000 frt) adakoztak a munka megkezdésére. Mi azonban nem tudunk lelkesülni, sokszor hideg közönyt nyel dugjuk össze kezeinket, mint a fatum által leigázott mohamedán és jó, ha egymást békében hagyjuk.

Huss János szobra Prágában. Itt a városi képviselőtestület közelebből — habár csak 4 szótöbbséggel is — elfogadta a tanács azon indítványát, hogy Huss Jánosnak a város költségén emeljenek szobrot. Tehát még a csekély számú cseh protestantismus is tud mutatni fel eredményt.

Az esztergomi egyházmegye és a magyarság. A hercegprimás egyházmegyéjének 1899. évi kimutatása szerint 478 plebániából csak 163 van olyan, hol a predikáció nyelve magyar, míg a többitől vagy teljesen ki van szorítva, vagy pedig harmad-, negyedrangu szerepre kárthatva.

A protestáns missió eredménye, dacára a róm. kath. missió minden erőfeszítésének, — nagyon kielégítő. A fokföldi telepeken 530,000 protestáns bennszülött van és csak 3000 róm. kath. A 8 millió felszabadult amerikai szerezcsen közül pedig 7 millió protestáns és csak 200,000 róm. kath.

Az alamóri ev. ref. egyház részére beszerzett templomi harmonium költségeihez a következők járultak hozzá; Özveggy gróf Teleki Lászlóné 50 frt, Jakab Károly ref. lelkész 7 frt 90 kr. Gocsman József

2 frt 50 kr. Szakács Gyula 2 frt 50 kr. Szalánczi Jenő 2 frt. Koré Ferencz 2 frt. Albert Dénesné 2 frt. Takáts István 1 frt 50 kr. Nagy József esperes 1 frt. Borbáth Pál ev. ref. lelkész 1 frt. Pávai József 1 frt. Id. Szóts Sándor 1 frt. Gajzágó Tivadar 1 frt. Barra Mózes 1 frt. Reittoffer Alajos 1 frt. Duma János 1 frt. Dr. Ambrus Pál 1 frt. Kelemen Károly 1 frt. Magy. kir. csendőrség Vizakna 80 kr. Linczeg Árpád 50kr. Koncza Lajos 50 kr. Pásku György 50 kr. F. Sándor Miklósné 50 kr. Molnár László 50 kr. Farkas István 30 kr. Összesen 84 frt Alamor 1899. január hó 18-án. *Szilágyi József*, állami tanító.

A szamosujvári ev. ref. egyház toronyalapja javára az ottani polgárság f. év január 22-én fényes táncmulatságot rendezett, melyen úgy az intelligens, mint az iparos elem szokatlan számban volt képviselve. A bálanyai tisztet Azbej Rác Jakabné urasszony töltötte be. Bálelnök Gajzágó Ferencz táblabíró volt. Filep János egyh. gondnok vallásos buzgóságának és társadalmi ügyességének köszönhetően a fényes sikert, ki a különböző elemeket oly ügyesen tudja összehozni, hogy a szamosujvári jótékonycélu polgári mulatságok elite-számba mennek. Az erkölcsi fényes eredmény mellett az anyagi siker is tiszteltté teszi a derék gondnok nevét, a mennyiben a mulatság az említett célra 195 frt 35 kr. tiszta jövedelmet hozott be, miből a felülfizetések kerek 80 frtot tesznek ki. Felülfizettek: Azbej Rác Jakabné 30 frt. Gajzágó Ferencz 10 frt. Özv. Hegyi Mihályné, Debreczen, 3 frt. Dr. Molnár Antal, Budapest, 5 frt. Özv. Hollos Béláné 1 frt 60 kr. Özv. Kassa Sándorné 1 frt. Fráter Loránd 80 kr. Sziber József 2 frt. Tamás Lajos 1 frt. Máthé Sándor 1 frt. Nagy Lajos 1 frt. Szász Lajos 1 frt. Bulbuk Dániel 1 frt. Florián Jakab 1 frt. B. J. Kolozsvár 70 kr. Tömösvári János 70 kr. Fehér Samu 70 kr. Kincses Jenő 70 kr. Leichter Károly 70 kr. Bojthor György 50 kr. Buzbán Gergely 50 kr. Szász Péter 50 kr. Kék János, Deésakna 50 kr. Özv. Szóts Istvánné 50 kr. Urmántzi Gábor 50 kr. Marosán Mihály 50 kr. Gebhardt Károly 50 kr. Horváth Károly 50 kr. Dobos Joáchim 40 kr. Szongott Vilmos 40 kr. Lengyel Miklós 40 kr. Fogolyán Tivadar 40 kr. Galambos Márton 4 frt. Gyenge Károly 40 kr. Bereczki Mihály 40 kr. Bunya Gergely 40 kr. ifj. Perint Lukács 20 kr. Orlovski Árpád 20 kr. Kántor Zsigmond 20 kr. Násztur Gerő 20 kr. Sipos Géza 20 kr. Tarisa Antal 20 kr. Papp Anna 20 kr. Papp Gerő 20 kr. Zászlófi József 20 kr. Duha Kristóf 20 kr. ifj. Papp Antal 20 kr. Belcsug Gerő 20 kr. Nuridsán Manó 20 kr. Placsintár Domokos 20 kr. Voith Gerő 20 kr. Molnár Sándor 20 kr. Klein Hermán 20 kr. Piskolti Zoltán 20 kr. Szabó J. 20 kr. Dr. Ramonczai László 20 kr. Voith M. 20 kr. Lengyel Ödön 20 kr. Stromf Lajos 20 kr. Vertheim Károly 20 kr. Viczián Bertalan 20 kr. Ditrói N. 20 kr. Tarisznyás János 20 kr. Cseresnyés Zoltán 20 kr. Kovács Károly 20 kr. Összesen 80 frt.

Folyó hó 22-én báró Kemény Gyula főpátronus ur védnöksége alatt a p-kamarási ev. ref. iskolában táncvizsga rendeztetett az ev. ref. egyház orgonálapja javára; a melynek sikeres voltát a felülfizetők s a belépő díjból begyűlt összeg fényesen igazolják. Felülfizettek a következők: Báró Kemény Gyula főpátronus ur 10 frtot, Báró Kemény Gyuláné 5 frtot, Krausz Sándor 4 frtot, Szász Ferencz 3 frtot, Darkó Lajosné 2 frtot; Kovács Béla, Brunner Aladár, Szóts János, Barcsay Boldizsár, Filipisky Húgó, Ferenczy Géza, Albisy Albert, Barabási Béla, Csendes Mariska, Mayr Károly, Bedőházy József, Péter Lajos és ifj. Ronhoczky Zsigmond 1—1 frtot. Csomos Gábor, Veress Kálmán, Nagy Gyula, Kovrig Antal, Dési Mihály, Gaál Simon, Kóry Venczel és Péterfi Károly 50—50 krt. Eperjessy József 40 krt. — A felülfizetések összege 41 frt 40 kr. A belépti díjak megváltásából begyűlt 64 frt 50 kr. Báró Kemény Anna ő méltósága által kisorsolás végett felajánlott Szász Károly kisebb mű-

fordításainak három diszkötetéből a sorsolás alkalmával begyűlt 35 frt 20 kr. Összes bevétel 141 frt 10 kr, a melyből levonva mint kiadást 65 frt 14 krt, marad tiszta bevétel gyanánt 75 frt 96 kr. Az elmúlt év február 20 án lett az orgona alap kezdete egy akkor történt bál alkalmával, ugyan azon év július 16-án növekedett az alap s ma már — tehát még nem is egy esztendő lefolyása alatt — a három táncmulatás alkalmával begyűlt összeg s az előzők kamatai 254 frt 69 kr tekintélyes összegre gyarapodtak. Ime mily szép alapot képes teremteni a nemes szívek áldozatkészsége! Mindazok, a kik célunkat filléreikkel elősegítették, fogadják e téren is köszönetemet egyházzam nevében. Pusztá-Kamarás, 1899. január 25-én. *Péterfi Károly*, ev. ref. lelk. pénztárnok

Köszönetnyilvánítás. Erdődy Ferenczné Rendi Biri ő nagysága völcsöki ref. egyházközségünknek közelebből egy igen szépen himzett, díszes és értékes urasztali kenyértakarót ajándékozott; Erdődy Ferencz helybeli állami tanító úr pedig szintén az úr asztalára való csinosan emalírozott üveg poharat. És megígérte, hogy templomépítési alapunkhoz 10 éven át évi 4—4 frttal járul. A múlt évben meg is kezdte a hozzájárulást 5 frttal. Férj és nő nem hirdeti a világ előtt nagy hangon az ő egyházi, vallásos érzelmeit, hanem csendesen, zajtalanul tesz, áldoz önként, szívesen. És mert ilyeneknek ismerjük tetteiket, éppen azért becsüljük mi azokat nagyon s épen azért mondunk a jószívű adakozóknak e helyen is köszönetet. Völcsök, 1899. január hó 28. Barabási Lajos ref. lelkész.

Nyereményjegyzék

az erdélyi ev. ref. egyházkerület által a kolozsvári protestáns Szeretetház javára rendezett jótékonycélu sorsjátéknak Budapesten 1898. november hó 15-én megtartott II. húzásán kihúzott számokról.

(Negyedik közlemény.)

500 nyeremény a 18 korona értékben: 313 819 1362 3934
 4398 4449 5099 5140 5590 5804 5812 6419 8637 9652 10180 10709
 11680 13135 14014 16349 16434 17916 19112 19281 19487 19625
 22457 22693 24428 24735 25852 27153 27777 28133 28685 29241
 29310 30419 30426 30790 30922 31800 31890 32265 33073 34288
 37690 38538 39070 39295 39619 42275 44834 45165 45724 46125
 47349 47466 48096 48547 49769 49770 49772 50258 51434 54217
 57150 58978 59208 61266 61381 63207 63208 64470 67683 69918
 70330 72176 72755 72852 73043 74419 75037 75070 75386 76900
 78342 78744 79145 79171 81025 81588 82018 82633 85644 85646
 86598 87557 87758 87774 88221 89530 89671 93552 93660 94372
 94609 96203 96909 97082 97083 97173 97330 98064 99255 100203
 100729 101085 105103 105134 108627 109317 110639 110933
 111553 112184 112313 112420 113403 114616 115945 116363
 120920 122726 124661 125310 129586 131744 132872 133417
 134879 135098 135792 135824 135983 137271 138961 139765
 141297 142837 144679 145178 145634 148119 149942 151099
 153944 154234 156561 157172 157470 157854 159173 159913
 161445 161614 161677 161794 161895 162020 162954 163570
 163911 164514 166500 167276 168368 168540 170266 171007
 171721 173147 173840 174458 174921 177381 177991 182327
 182338 183733 184203 184246 184841 185978 186975 188937
 191639 192204 192370 193469 195872 195888 200193 200817
 201139 202374 202834 203163 203175 203671 207066 207067
 207354 208606 209088 211658 212979 213443 13905 214747
 215059 216375 217783 219124 219760 219959 220629 221689
 222046 224291 227026 227940 231409 231934 232471 233846
 234075 234725 236791 238159 239250 240248 241303 243092
 243130 243643 244127 244968 247297 250237. (Folytatjuk.)

Szerkesztői üzenet.

Tisztelt munkatársainktól türelmet kérünk. Dolgozataik jőni fognak.

A kiadóhivatal üzenete.

Mindasoknak, kik lapunk előfizetési árát az egyházkerületi közpénztár által fizették ki, nyugtákat fogunk küldeni.

Hivatalos rész.

969 — 1899. KORLEVEL

az erdélyi ev. ref. egyházkerület valamennyi n. t. és tiszt. lelkészehez

Mosonvármegye alispánjának megkeresése folytán felkérem valamennyi n. t. és tiszt. lelkész afiát, hogy anyakönyvekben az 1830. év körül született *Falk Éva* születési bejegyzését nyomozni s esetleges feltalálása esetén erről alólírt püspöki hivatalt egy hivatalból bélyegmentesen kiállított anyakönyvi kivonat kapcsán értesíteni szíveskedjenek.

Kolozsvártt, 1899. Január hó 16 án.

Dr. Bartók György,
 egyházkerületi főjegyző,
 h. püspök.

218 — 1899. KÖRLEVEL

valamennyi erd. ev. ref. egyházmegyei esperesnek és valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék lelkészelnökének.

A f. é. január 14-én, 2891. kultuszminiszteri számon kelt rendelete következtében felhívjuk és utasítjuk czimeket, hogy haladéktalanul intézkedjenek az iránt, hogy azok a kérvények, melyek ref. felekezeti iskoláink tanítói részére 1898. évre esedékes fizetési korpótlék fejében szükséges államsegély engedélyezését czélozzák, legkésőbb *f. é. február hó 15-ig* közvetlenül az illetékes megyei közigazgatási bizottság elé kerüljenek, nehogy ezen határidő elmulasztása az iskolafentartókra anyagi terhet hárítson.

A mulasztás következménye, az idézett miniszteri rendelet szerint az lesz, hogy a múlt évi hónapokra járó korpótlék összeget az egyes iskola fentartók lesznek kénytelen tanítóik részére kiszolgáltatni.

Kolozsvártt, 1899. január hó 25-én.

Dr. Vályi Gábor,
 elnökhelyettes.

Parádi Kálmán,
 tanügyi előadó.

ÉRTESÍTÉS.

Tisztelettel tudatom, hogy a széki egyházmegye papsága egyházi nyomtatványokat Lőrincz János bálványos váraljai lelkész afiánál — magtári számadáshoz szükséges nyomtatott rovatos iveket pedig — ivenként 3 krért — Todorán Endre szamosujvári papirkereskedőnél kaphat.

Kovács Ákos,
 sz.-ujvári ref. körlelkész.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

A katharosok hitfelekezete.

Irta: dr.*gróf Kuun Géza.

A XIII. évszáz legjelentékenyebb eretnekei, az egyház leghatalmasabb ellenségei a *katharos*-ok voltak. Felekezetük tanai szorosán függenek össze a manicheizmussal, (Manes vallásfelekezetével), de nincsenek oly történeti adataink, melyek azoknak ebből való kiágazását kellőképp megvilágítanák Mazdeizmus, manicheizmus, gnosticizmus elegendék össze e tanok alkotására. Sabatier Pál szerint a buddhizmus némely eleme fűződött volna hozzájuk, a mit a katharos eschatologia bizonyítani látszik.¹ De hol és mikor történt a tanoknak azon összeegyeződése, a mely a katharosok vallás felekezetét eredményezte? A *καθάρως* név görög s tisztát jelent. A jó és rossz alapelveinek antagonizmusán, mintegy sarkon fordul meg hitágazatjuk. Ezen alapelvek elseje a lelkeket teremté, kik a nemzedékek rendjén egyik testből a másikba költöznek, míg végre megtisztultan üdvözülnek; a másik az anyagot teremté, mely minden rosznak oka és fészke, vele minden érintkezés tisztátalanít. A »tökéletes«
katharosok, kikről alább lesz szó, lemondtak a házasságról s a vagyonról s az öngyilkosságot mint valamely üdvös s követésre méltó cselekményt ajánlák.² Az utat és módot arra, hogy a lélek, hogy bontakozzék ki az anyag kötelékeiből, Krisztus mutatta meg, a ki csak *látszólag* öltött magára testet. Valentinus szerint is Krisztus testét az égből hozta le magával, ez a test tehát nem földi s más volt, mint az emberi test. A jó alapelvét a katharosok a szent háromságnak tartották s szerintük ez a jószágos isten csakis a mennyei s láthatlan világot teremtette; a látható anyagi világot a sátán teremtette, az ellenség, *κατήγως τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν*³, úgy szintén az első embert is, de lelket belé a jószágos isten adott. A megváltó emberi teste, mint fennebb látók, a katharos tan szerint csak is látszat volt, melyet a mennybe szállva magától elhagyott a levegő égben, s a sátánt ekkor lánczra vetette. A «Je-

lenésekről» való könyvben írva van: *És az ördög, a ki eltsalja vala őket, vetteté a' tűznek és kénkövek tavába: hol vagyon ama fenevad, ama' hamis Próféta, és kinoztatnak éjjel és nappal mind örökkön örökké.*¹ A katharosok kosmogoniája felettébb bonyolódott, a mit az asynkretizmus eléggé kimagyaráz, mely tévtanaikat eredményezte.

Az elvok dualizmusa nem tartozik az iráni vagy eráni népek ősvallásának lényegéhez, s az *Awestá* is nem oly régi mű, mint a hogy azt eleve gondolták, hanem egészben s nagyában a *szászánida* uralkodóház korszakának valláskönyve, a melyre a semitizmus, illet. az ó szövevényi könyvek nagy befolyással voltak.² Nemesak, hogy az árja népek közös korszakában, tehát azon időben, mikor még a hinduk és éraniak együtt voltak (Geiger Vilmos szerint *Pamir* fensikján, de ez nem nagyon valószínűnek látszik), hanem az *achaemenidá*-k uralkodása alatt sem volt megalkotva a jó és rossz ellentétes elvokairól valló vallásos-észlelés, felfogás, a mely *perceptió* kimesterkélt parallelizmusával egyáltalában be nem illik az ősrégi természet-vallás keretébe. Az achaemenidák felirataiban a hazugság (*drauga*) személyesítve fordul elő, de nem mint egy külön főhatalom, mely *Auramazdá* főisten ellen úgy merne támadni, mint az *Awestá*-ban *Angra Manju*, a kártékony gonosz szellemek feje. Nem gondolom, hogy a rosz elvoka valamely népies hitmondásból eredt volna, ez a papok hitbölcselkedő elmékedéseinek látszik eredménye lenni, kik a merev dualizmust bizonyára egy oly tartományban gondolták ki, melyben a physikai geographia ellentétes hatásai egy ilyen felfogásnak kiválólag kedveztek. Az *awestái* tanoknak utóbb nagy befolyások volt a sémi népeknek későbbi hitéletére, mint a hogy ezt a *talmúd* nem egy helyével lehetne bizonyítani.

Alexandriában s Syriának és Mesopotamiának több, részben legalább görögök által lakott városában, így az ősrégi *Kharán*-ban, a görög neoplatonizmus érintkezett az *awestái* tan áramlatával. A syrek közül *Bardesanes* Mesopotamiában egyike volt azoknak,

¹ Vie de S. François d'Assise (Paris, 1898), a 42-ik lapon.

² L. Sabatier az id. h.

Jelenésekről XII. r. 10 v.

XX. r. 10 v.

³ Spiegel, Die alten Religionen in Erän (ZDMG. LII. k. II. f.)

kik a dualismusról szóló tant a gnosticizmussal egyesítették. A gnosticizmus hívei a hitet (πίστις) az ismeret (γνώσις) fokára kívánták emelni s ezen törekvésükben oly zátonyra jutottak, honnan szabadulniok nem lehetett. A monotheismus tanaikban polytheizmussá homályosodott, nem ugyan úgy, mint az eredeti ősmo-
notheismus az elmélkedés kezdetén a külvilág benyomásainak következtében, hanem agyafúrt ál-okoskodások rendjén s végeredményképpen. Az első polytheismus tele van az emberiség zsenge korának költészetével, a második merő próza. *Valentínus* a II. század hírneves eretneke, püspökjelölt Aegyptomban, a ki Plató bölcsészetét nem az eredeti tiszta forrásból, de a csorgónak más vizekkel való későbbi elegyedéséből merítette, harmincz istent állított lenni, tizenöt férfi istent, tizenöt istennőt, a kiket αἰῶν oknak nevezett, illetve korszakoknak. Az emanatiokról s a θεῖν ról való tan szintén az ál okoskodások eredménye.

A budhizmus északkelet felé való terjeszkedése közt érintkezhetett a manicheizmussal.

A Katharos hitfelekezet keletről terjedt kezdetben észrevétlenül nyugat felé s a Balkán félsziget szláv és nem szláv fajú népeinél termékeny talajra talált, így Bulgáriában, a szerbek közt s Boszniában, hol híveit *bogomil*-oknak nevezték; a bosniai bán *Kulin*, neje, több főrangú szintén a bogomil felekezetekhez tartoztak. Bosniából aztán a bogomilizmus egy felől Dalmáciába, Spalató, Traù és Zara lakosai közé, másfelől nyugat-Európa különböző tartományába terjedt, így Lombardiába, déli Franciaországba. Bosnia völgyeiben s hegyein minden felé felesszámú s különböző alakú sirkövet lát az utas: a kövek legtöbbje minden felírás s disz nélkül szükölködik, némelyik sarkophag alakú s egy kőlapon nyugszik, mások a pusztára földre helyezettek; díszítésök állatalakokat, vadászjeleneteket mutat fel, a symbolikus ábrák közt előfordul a félhold is, de korántsem a török félhold, mint Asbóth János helyesen jegyezte meg, hanem a holdkultus egy régi jelképe, milyennel másutt is találkozunk. A nagy-szerű méretek, s a művészi kivitel által leginkább feltűnő sírok a Kakanj Dobojs s Sutika közt elterülő *Gyaurske Polje* mezőn találhatunk (campus infidelium. »a hitetlenek mezeje«).¹ A rogoticai kerületben, a Rogaticára vezető uton, e város körül, Vlagjevina temetőjében szintén számos bogomil sírra talál az utas; ezek részben nagy kocka-kövek, részben más alakúak, többnyire felírás nélkül s csak ritkán felírással. Ezen kövek egyikén, még pedig keleti mód szerint jobbról balra írva, következő érdekes tartalmú felírás olvasható:

Va ime otca i sina i sv. duha. Ovdje lezi Vlatko Vladjevic koji neimase otca, ni mater, ni siana, ni brata niti i jednog covjeka, osim greha (?) Obidje mnoge zemlje o kod kucje pogibe. I na njega usijece kamen njegov vojvoda Miotos i družina s Bozijom pomocu i knezu Pavla miloscu, koji pohrani Vlatka, spomenuv Boga. Fordításban: »Atyának, Fiúnak és Szent Léleknek nevében. Itt nyugszik Vlatko Vladjevic. Se atyja, se anyja,

¹ L. Bosnien und die Herzegovina Reisebilder und Studien von Johann von Asbóth (Bécs, 1888), a 95. l.

se fia, se testvérei nem valának, sem más valakije az egy bűne kivételével. Sok országot utazott meg s meghala hazájában. Ezt a követ vojvodája Miotos stársai készítették Isten segítségével s Pál fejedelem kegyelméből, ki Isten nevét felhíva Vlatkot eltemetteté. Renner Henrik megjegyzi, hogy e felíratban az a kifejezés, hogy más hozzá tartozója nincs, mint *bűne*, a bogomil felfogás szerint azt jelenti, hogy csak felesége volt.¹

A gnostikusok szerint a feltámadás nem általános, így tanítja ezt Valentinus; Bardesanes még tovább ment, s a feltámadást általánosan kétségbe vonta. A zsidók közül a feltámadást nem hitték a sadduceusok, mint a hogy erről Lukács evangéliumna 20-ik részében következőleg szól: *kik tagadják lenni a feltámadást.*² A katharosok csak is a lelki feltámadásban hittek, mely szerint a »tökéletesek«, s azok, kik haláluk órájában a tökéletesek közé felvétettek,³ a menyországba jutnak, a hitetlenek pedig s azok, kik Jézus előtt éltek, pokolra vettetnek. A purgatoriumban nem hittek, mert hiszen szerintök a földi élet a megtisztulás ideje, s a föld annak helye, — a test szerint való feltámadást sem hitték, mert a lélek örök élete az anyagtól való megszabadulásban rejlik.

(Folytatása következik.)

Védekezünk.

(Vége.)

(Legközelebbi tennivalónk.)

Templomban tartott rendszeres istentiszteleteinken kívül még más vallásos összejöveteleket, gyülekezeti extra istentiszteleteket mi nem óhajtunk. Meghitt otthonunkban a magán imádkozás, avagy az áhítatnak intim családi körben megnyilatkozása szükséges és kívánatos; de *gyülekezeti* istentisztelet csak *egyházi* istentisztelet lehet. Nem tagadjuk azonban, hogy az életnek abnormitásai, avagy mondjuk csak: a rendkívüli viszonyok sok helyütt igazoltta tehetik az istentiszteleti abnormitásokat is. Normális és nem normális viszonyok között különbséget kell tennünk. Nem elegendők csak a schemak, de a konkrét állapotokkal éppen számolnunk kell. Előttünk a mi normális viszonyaink lebegnek. E viszonyok között pedig vallásos összejövetel csak egyházi istentisztelet lehet. És a mi egyházi istentiszteletünk helyiségeivel, idejével, organumaival, egész rendjével együtt szervezve van. Templomainktól s általában istentiszteletünk rendjétől mi el nem pártolhatunk. Csakhogy törvényes és hagyományos istentiszteleteinkben híveink találják is meg azt, a mire lelkük óhajt. Mennyiségileg is, milyenségileg is Krisztusnak egyháza nem lehet csak üres forma. Az emberekben végtelenül nagyobb a vallásos szükségérzet, mint rendszeren gondoljuk. Ennél fogva nekünk, lelkipásztoroknak vasárnapi predikációinkban, vasárnap

¹ Durch Bosnien und die Herzegovina kreuz und quer (Berlin, 1897.), a 269—270 ll.

² A 27. v.-ben.

³ Ezt a szertartást a nyugati tartományokban *la convenensa*-nak nevezték.

délutáni bibliamagyarázatainkban, hétköznapi reggeli s délutáni istentiszteletek tartásában — alkalmas időben beszöve itt is a liturgialis elemek közé a bibliamagyarázatot — meglankadnunk nem szabad. És mindennek templomunkban s istentiszteleti rendünk szerint kell történnie. Minden elterés egyházunk istentiszteleti rendjétől népünk egyházi tudatát zavarná meg. Népünk az ő egyházának istentiszteleti rendjében érzi magát leginkább reformátusnak, református egyháztagnak s itt érzi magát leginkább megkülönböztetve pápistától és szektáktól egyaránt. Népünk liturgiai tudata mérhetlenül életteljesebb, mint, például, dogmatikai tudata. Az egyház istentiszteleti rendje, népünkre nézve, az igazi reális symbolika. Istentiszteleti egyéniségünket fenn kell tartanunk. Perhorreszkálunk minden hidat Róma felé is, a szekták felé is.

Amaz intézmény, melynek életbe léptetését itt sürgetjük, mely által népünket ideális élethatások közé állítjuk a templomon kívül is, amaz intézmény nem szorosabb értelemben vett istentisztelet. Református estéink nem cultus, de inkább iskolák lesznek. A hangulat, mint mondtuk, itt is emelkedett, de mégsem áhítat. Vallásos viszonyunk itt is érzeti erejét, azonban mégsem önállólag jelentkezik, de beolvadva világi viszonyainkba s ezeket áthatva Itt a földi világgal foglalkozunk, de mindenesetre az eszmények által, a keresztyénség által, a protestánsizmus által megdicsőített világgal. Azok a dolgok, melyekről református estéinken beszélünk, többé-kevésbé predikációinkban is előfordulhatnak, csak hogy tárgyalásunk által itt, mint momentumok fordulnak elő, amott pedig magát a karaktert adják meg. Ez összejövetelekben a didacticus elem dominál. Szőnyegre kerül itt a természeti világ, a család, a haza, az egyház és nemzeti történelmünk, költészetünk. Hazai és egyházi történelmünk nagy alakjai, a példaadó férfi és női egyéniségek jellemrajza, élete iránt kiválóképpen fogékony a nép. Az igazságok és erények, mint élettörténet ömlenek legkönnyebben át a nép lelkébe. Főszínpadra jönnek itt a jelen kérdései, problémái, főszínpadra jöhet itt mindaz, mi ethikai egyéniségünknek, a nemesebb kulturának tényezője lehet. Nagy gondot fordítunk itt arra, hogy minden tájékozással, fölvilágosítással népünkben a református és egyházi öntudatot erősítsük. Mert ez összejöveteleink iskola ugyan, de szükség, hogy *egyházi* legyen. Egyházi iskola, hol az istentiszteleti szükségérzetet nem kielégítjük, de éppen ébresztjük. Fölhasználjuk ez összejöveteleinkben a szemléltetési eszközöket s tért engedünk a zenének is s más művészeteknek is. Egy református és ideális társadalmi érint-

kezés által való képzés lesz ez. Legyen itt is a lelkész a központ. Kérjük lelkésztársainkat gyűjtsék magok köré híveiket oly találkozásra, a mint azt itt röviden fejtegettük.

Ez intézmény életbe léptetésére is azt az eljárást ajánljuk, melyet a gyermekistentiszteletek életbeléptetésére ajánlottunk. Elő kell készítenünk a talajt. híveinkkel való megbeszélgetés által s aztán a presbyteriumban. Mintegy a gyülekezetből nő így ki ez intézmény is.

Nem folytatjuk tovább. Hoszszúra nyúlt cikkünkben az elmondottakat rekapitulálni sem akarjuk. Csak még egyszer szívükre kötjük lelkésztársainknak a gyermekistentiszteletek s a református összejövetelek tartását. Gyermekünknek van iskolájuk, de nincs templomuk. Adjunk templomot nekik. Ez lesz a gyermekistentisztelet.* Felnőtt híveinknek van templomuk, de nincs iskolájuk. Adjunk iskolát nekik. E református összejövetelek, melyekről itt szó van, lesznek az iskola. És pedig, hogy még egyszer ismételjük, egyházi iskola. Ez intézménynek minden körülmények között nagy értéke van. Mi gyermekeink egyházi iskoláját sem óhajtjuk kiadni kezeinkből. De ha az történik, hogy gyermekiskolánk egyházunk kezéből kihullanak, akkor éppen kétszeres kötelesség, hogy a nélkülözhetlen egyházi iskolát vissza szerezzük - felnőtt híveink számára.

Szerkesztő.

* Kolozvári egyházközségünkben már az adventet megelőző vasárnap óta folynak ez évben is a gyermekistentiszteletek. Ez intézmény azonban nem lehet csak téli *saison-cikk* s a gyermekistentiszteleteknek télen-nyáron rendszeresen kell tartatniok. Nagy kiterjedésű gyülekezetekben a tanév folyamán jól összegyűjti s jól összetartja a gyermekeket az istentiszteletek számára is az iskola; de falusi s kisebb gyülekezeteinkben a szünidei s nyári gyermekistentiszteleteknek technikai akadályja sincs. E technikai akadályok nagyobb gyülekezetekben is megszüntetendők kellő lelkipásztori erővel és katechetákkal megerősített parochialis rendszer által. A gyermekistentiszteletek helye tulajdonképpen a templom; de téli időben, számolván az egészségügyi követelményekkel, az iskola is fölhasználható. Így tartjuk mi jelenleg a gyermekistentiszteleteket egyes iskola helyiségekben és a theol. fakultás dísztermében. Itt főként nem egyházi iskoláinkban tanuló növendékek gyűlnek össze vasárnaponként istentiszteletre. Ez istentiszteletek felügyelője mi vagyunk s reméljük, senki sem kételkedik abban, hogy növendékeink itt református vallásos és egyházas levegőt lélekelnek be. Gyermekistentiszteleti beszédek tartásában szívesen osztoznak velünk tanártársaink is. Sőt néha egy-egy theologus ifjút is fölhívunk beszéd tartásra. Gyermekistentiszteleti beszédek a homil. seminariumban már régebben szőnyegre kerültek. Más iskolai helyiségekben is tartatnak gyermekistentiszteletek, melyet theol. ifjaink közül azok végeznek, kik heti két órai vallásitanítással is meg vannak bízva.

Szerkesztő.

TÁRCA.

Néhai Szász Domokos püspök emléke és a theol. fakultás internátusának ifjusága.

A ref. theol. fakultás internátusának »Önképző köre« f. hó 5-én a fakultás dísztermében a teljes tanári kar jelenlétében az intézet elhunyt nagy alapítójának, Szász Domokos ev. ref. püspöknek emlékére diszközgyűlést, ünnepélyt tartott, melyen Boér Károly

IV. é. theologus, elnök, szép imát mondott, Gergely György tanárjelölt pedig magas szárnyalású emlékbeszédében méltatta az elhunyt érdemeit. Az elnök indítványára az önképző kör határozatilag kimondotta, hogy minden évben kegyeletes emlékünnepelelyel fog adózni az elhunyt nagy püspök emlékének.

Ima.

Mennyei szent felség! örökkévaló Istenünk! a te bölcsességed megfoghatatlan, útjaid végéremehetetlenek. Öröktől fogva voltál, vagy és leszel mindörökké.

Felettünk pedig a változás törvénye uralkodik kérlelhetetlen szigorral, életünk napjai gyorsan tűnnek tova, éveink az idők végtelenségében enyésznek el, mint kiáltó szó a pusztában, mint sohaj a zugó viharban.

Urunk és Istenünk! Bölcseséged hozta létre a világot, gondviselésed őrökdi a felett; bölcseséged hívott elő minket is a »nemlé« sötétjéből, gondviselésed őrökdi felettünk életünk minden idejében; de ugyancsak bölcseséged helyezé a sirt földi vándorlásunk végére s gondviselésed megrázó szava szól mihozzánk ígében: Legyetek porrá, kik porból lettetek!

Gondviselésed parancsszava szólította el alig pár hete a magyar evang. anyaszentegyház egyik legkimagaslóbb alakját, egyházkerületünknek hatalmas védőoszlopát, őrállóját, pásztorát.

A jónak, a nemesnek vala ő zászlóvivője, jó Atyánk.

Mint üstökös jelent meg pályáján s fényének jótékony sugarai bevilágítottak a közélet minden terére.

Teremtő szelleme hatalmas tetteire pihenést nem ismerő tevékenységgel párosult. Megingathatatlan vallásos hittel, törhetetlen meggyőződéssel, éles, a jövőbe pillantó elméjének, mélyen érző szívének egész odadásával kormányozta szeretett egyházunkat, vezette gyakran vészes szirtek között s igyekezett azt biztos kikötőbe juttatni, szellemileg és anyagilag megerősíteni. Mint tűzoszlop járt elől, mutatva az irányt, példát adva az egyházunk, nemzetünk iránti nemes, önfeláldozó tevékenységre, hazarészünknek e nemzetiségi és felekezeti tekintetben egyaránt ostromlott, süppedékes talaján.

Ő már nincs többé, ő már nálad lakozik, Uram. Tisztelőinek dicsőítő szózata immár elhangzott, mint visszhangnak kiáltott szó, mely a kiáltás pillanatában még ismétli ugyan a szavakat, de aztán örökre elnémul.

Oh! de mi feledni nem tudjuk. Még sajog szívünk, még fel sem száradtak a fájdalom könnyei, melye ket a halálával ért vesztesség fakasztott szeméinkből.

Hogyan feledhetnők, hisz bár nagy, bár kiváló vala Ő mindenkinék, nekünk a legtöbb, nekünk a legnagyobb volt. Hiszen nemes, nagy eszméi, összes törekvései ez intézetben jegeczesedtek ki, melynek mi — a te kegyelmedből jó Atyánk — mindnyájan tagjai vagyunk. Pár gazdag, bár áldásos működésének fényes bizonyága a Neked szentelt hajlékok hosszú sora, melyekből hiveidnek Téged magasztaló, Neked hálát adó, Tőled kérő imája száll trónod zsámolyához; bár szívének nagy szeretetéről beszél a »szeretetház«, mégis összes alkotásainak ez intézet képezi koronáját, és jó Atyánk Istenünk! ki a szívek és vesék vizsgálója vagy, te légy tanuja annak, hogy ez intézet ifjúsága a nagy férfiú emlékét mindenha áldva fogja emlegetni.

Jó Atyánk, Istenünk! amaz eszményi tűz, melyet szent lelkednek egy szikrája gyújtott fel az immár megdicsőült férfiú lelkében, mely ellenállhatatlanul ragadta célja felé, melyet elébe kitűzél, — a tűz kialudt, akaratódnak nemes eszköze immár az anyaföldben porladoz, oh de hisszük és hinni jogunk van, hogy ama mennyei szikra, szívének lángoló szeretete, melylyel mint atya csüngött szeretett egyházán, intézetünkön, nem semmisült meg, nem, hisz a szeretet örökévaló, a Te lelkednek a része, jó atyánk!

Ez a szeretet őrökdi, munkálni, áldani fog.

Hiszük és reméljük Atyánk, hogy Te, ki annyira szeretél bennünket, hogy őt, oly gazdag lélekkel megáldva, nekünk adád, nem hagyod jó pásztor nélkül a Te igaz nyájadat, nem hagyod a Te benned megdicsőülthöz méltó őrálló, méltó atya nélkül szeretett intézetünket.

Oh add! oh add! jó Istenünk, hogy hitünkben meg ne csalatkozzunk!

Őrködjék intézetünk felett minden időben áldó gonviselésed, tarsd meg szeretett tanárainkat, hogy munkálkodásuk, nemes küzdelmük egyházunk felvirágzásában teremje meg méltó gyümölcseit — őrökdiék gondviselésed a mi kicsiny körünkön is, áld meg, szenteld meg törekvését, munkálkodását, szent fiad, a Jézus Krisztus által, Ámen.

Boér Károly.

II é. th.

Szász Domokos emlékezete.

Imádságunk szárnyain felemelkedtünk a lelkek birodalmába, és most imé, ott állunk mi is szemtől-szembe ő vele, a mi legnagyobb jóltevőnkkel, és látjuk őt azok között, a kik az Urnak jobb keze felől állanak.

Ha voltak hibái, — mint voltak és vannak mindenkinék, a ki porból, sárból vétetett; — voltak érnei is, olyanok, minőkkel milliók közül aligha dicsekedhetik egy is.

Nem a hitét értem, nem a szorgalmát, nem az áldozatkészségét, nem a jótékonyágát; mindezt itt-ott, ha együt esen nem is, de külön-külön, jó emberek között feltalálhatjuk. De a *szeretethez* azt a fokát, mely az ő tetteinek, működésének rugója, egyedüli igaz magyarázója volt: milliók közül egy is aligha bírná el, mert súlyos teher az, miként a kereszt, belső tűz az, mely éget. Szerette egyházát, hazáját, s éretük fölálodozta nyugalma, fölálodozta azt, a mi neki legszentebbnek látszott. Ő, a ki mindenkit csak szeretett, képes volt viselni, eltűrni sokaknak ádáz gyűlöletét.

Ha kevésbé szereti vala a gondjaira bizottakat, talán őt mindenki szerette volna.

Nem nehéz a közjóért fáradni, ha nyomában közbecsülés, elismerés fakad: de emésztő gyötrellem, ha a kenyérszotogatót közápor fogadja!

* * *

Magas hegy ormán állt egy hatalmas tölgy s évek hosszú során át ádáz vihar dult körülte. De gyökerei, melyből erejét szívta, oly mélyen voltak lebecsátva a biztos talajba, hogy a vihar nem fogott rajta.

Erdélyi magyar református egyházunk háromszáz éves multjának legmagasabb csúcsán állott Szász Domokos, körülötte dült a visszavonás, a gyanúsítás, a kárhóztatás vihara; de egyházát, nemzetét oly mélyen szerette, meggyőződése, fatalismuszig menő hite az ő hivatottságának tudata oly erős volt benne, hogy a vihar nem fogott rajta.

De imejött egy hatalmas kaszás, és mint a gyöngye füvet, egy suhintással levágta a hatalmas tölgyet is

Hiába minden erőnél erősebb erő: evvel a hatalmas kaszással nem tud megbirkózni senki, semmi!!

Az enyészet törvénye következetes és kérlelhetetlen.

Mindenütt látjuk a természetben. Meg is szoktuk talán Ha lehullott falevelet, letört rózsabimbót, kiszáradt fát látunk: egykedvűen vesszük tudomásul ezt a *természetes* dolgot.

Ha élő embert látunk meghalni, bár jól tudjuk, hogy ez az elmulás époly természetes: érzésünk mégis fellázad. Csodálkozunk. Megdöbbenünk. Keressük a közelebbi, a lényegtelenebb okokat. Zúgolodni kezdünk a *sors* ellen. Perbe szállunk a természettel.

Keblünket pedig *mély fájdalom tölti el.*

Majd vigaszt keresve szemeinket az istentől ihletett látnokok kezeivel festett túlvilágra függesztjük, a hol az életnek örökké tartó folytatása van. A hol a büntetlenül maradt bünt eléri a büntetés, a jutalmazatlanul maradt jócselekedet elnyeri jutalmát; a honét az elköltözöttek megláthatják azokat az eredményeket, melyek az ő félben maradt munkájuk nyomán fakadtak.

És így élünk elődeinkkel szoros kapcsolatban. Úgyszólván csak folytatjuk azt, a mit ők elkezdtek. S nem kezdünk alapjában újból semmit sem. És a míg a múltakból mi fejtjük ki a jelent; dolgozunk azok számára is, a kik a jövőben a mi munkánk gyümölcseit szedendik.

A tökéletesedés eme nagy processusában mentől eredményesebben munkálni, *mentől több embernek jövő boldogságát előkészíteni: ez a legnagyobb erény!*

Hiszszük, hogy a mi nagy halottunk, a boldog lelkek országából láthatja majd mindazt a szépet és jót valóra váltan, miket lázasan keresztül álmódott, s a minek megtestesüléséhez itt is ott is, az első követetette. Megfogja látni a gazdag, életerős magyar reformatus egyházat, melynek nincsenek gondozatlan nyomorultjai, ellenben vannak tekintélyes, értelmes, képzett buzgó vezetői, papjai, tanárai, s tulvilági gyönyörködését hívja ki majd a jól gondozott nyáj, csendes meglelégedése!

Valóban százezreknek jövő boldogságát készítette elő!

* * *

Gyászünnepet ülni jöttünk össze itt, de nem síránkozni!

A vesztesség első perczeiben kisirtuk könnyeinket. S a fájdalom felzajló tengerében a mi gyöngye hangunk, csöndes zokogásunk csaknem egészen elenyészett.

Ám azért mi büszkék vagyunk arra, hogy talán leginkább a mienk vala ő. Részt kértünk hát mi is a gyász hordozásából.

A változhatlan sorsba belenyugodtunk már, most okólni akarunk.

Leltározni akarjuk azt a nagy örökséget, a mit ő reánk hagyott.

* * *

Nem azért volt ő nagy, mert magas állása volt. De nagy volt ő, mint ember, a maga hatalmas önálló egyéniségével.

Nem az állás adott neki fényt, de ő emelte az állását olyan magasra, minőre elődei, társai gondolni is alig mertek.

Az egyszerűség classikus typusát a puritán kalvinista egyház papját, — sajnos — igen sokan nézik le fölényes kicsinyléssel azok közül, kiknek a sors nagy vagyont, híres ősokeket, magas világi méltóságokat juttatott: de a Szász Domokos fellépése minden különösebb parádé nélkül egyszerre legyőzte a hetvenkedőket; s előtte meghajlott nemcsak a kicsiny, de a nagy is, nemcsak a gyöngye, de az erős is, nemcsak a szegény, de a gazdag is, nemcsak a parvenu, de az ősnemes is, nemcsak a munkás, hanem a legnagyobb méltóságú államférfiú is.

És mivel püspök volt ő mindig, minden szavában, minden tettében: a személyével szerzett tekintély tovább származott egyéniségéről állására, s általa az egész magyar reformatus papságra.

Bizony csak köszönettel tartoznak neki azok, a kik szemére vetették, hogy a világiakkal oly szoros összeköttetésben állt, s a legtöbb tervénél ezeket használta fel a végrehajtásban segítő társakul.

Hiszen ép ezek által érte el nagy eredményeit. Ez az elem volt a kálvinizmus fentartója a viharos időkben mindenütt; különösen nálunk, a hol már a pusztaság létért is harcolni kellett, a múlt századokban s különösen itt Erdélyben, a hol még ma is harczban állunk, testünkkel fődözve a magyarság ügyét.

Az ujkor elején magyarország a nyugati kereszténység védőbástyája volt a mozlim ellen, ma Erdélyben a reformatus vallás a magyarság védőbástyája a nyugtalanul terjeszkedni, uralkodni akaró nemzetiségek ellen.

Szász Domokos hangsúlyozta ezt a legerősebben.

Fel se lehet mérni, mily óriási tartalék erőt teremtetett, a midőn a romániai magyar reformatus miszsiót fejlesztette, a mikor a nemzetiségek közt szétosztan beékelt híveink, s honfitársaink összetartására, a viszonyok alapos megismerése után nagy körültekintéssel és szinte stratégiai genialitással állította fel a körlelkészségeket.

Hatalmas szavára megindultak a kérge szivűek, hogy feltámadt érzelmeik maradandó jelül kincseket adjanak a magyarságnak, a művelődésnek iskolájára és az Ur dicsőítésének hajlékára.

Anyaghoz kötött gyarló emberek vagyunk mi. Ilyen bástyák nélkül szétszórtan, elhagyottan állunk szemben a sodró áradattal s nem tudnánk azzal megküzdeni.

De ha egyesülünk, ha kicsiny csolnakokba buvunk össze, s csolnakainkat a nagy gályához oda erősítjük, a biztonság érzete kél bennünk és egyen-egyen is erősebbnek érezzük magunkat.

De bástyákat, avagy csolnakokat anyag nélkül készíteni nem lehet.

A leggyönyörűbb ígéretetés nem ad akkora erőt, mint egy kicsiny, állandó hajlékban naponként felhangzó egyszerű ima!

A sok kicsi hajlék építésére pedig mégis nagy anyagi alapok szükségesek!

A realismus eme követelményével tudott számolni Szász Domokos.

Ezért mondták sokan realistának, sőt materialistának azt, kinél tisztább, valódibb *idealistát* alig mutathat fel e mai prózai kor története.

Avvagy az idealismus üdítő forrászive nélkül lett volna-e bátorsága nekivágni óriás utaknak, melyek a közöny sivatagán vezettek át?

Avvagy az idealismusnak lehet-e szebb alkotása, mint a szegény lelkészek, özvegyek, s az apátlan- anyátlan árvák felsegélyezése?

Sokan vannak, a kik hirdetik a jótékony szeretet nemességét; sokan azért, hogy a saját lelkiismeretük sarkalta kötelességeket mások által végeztessék el, sokan azért, hogy az emberek előtt jóknak, igazaknak láttassanak: Csak az idealista teszi azt, a mit hirdet, önzetlenül, önként, saját gyönyörűségére.

Szász Domokos a mikor a szeretetházat sürgette, saját házát már rég szeretet házzá avatta. Rokonokat, árvákat vett maga mellé s gyermekeiként bánt volük.

Szerető szívének legbecsesebb rejtekeit előttük tárta fel jóságának szinte naiv őszinteségével: mert tudta, hogy itt nem magyarázzák félre minden gondolatát, tudta, hogy nem szegülnek ellene, tudta, hogy szívének minden dobbanása a család meghitt körében visszhangra talál.

* *

Meg volt Szász Domokosban a fenségesnek minden eleme: nemcsak a nagyság, a félelmetes, a titokzatos erő, hanem ime a jóság és a kellem is

Emlékezem. Először akkor láttam, a mikor a jó öreg Révész Bálint püspök tetemei felett imádkozott a kálvinisták debreczeni nagy templomában.

Félig gyermek voltam még akkor. A hogy megjelent ő a szószéken, s a hogy kiszabadult ajkán a fájdalomtól megcsuklott hatalmas öblös hang: félelemmel rezzentem össze. Az emberi, testi nagyságnak, erőnek ily megrázóan félelmes megtestesülését addig elképzelni se tudtam.

* *

Második ízben Brassóban láttam, hallottam őt.

A szász és oláh néptengerben a magyarság kicsi szigetén, a mint éppen az utolsó követ tette fel a gátra, a melyet a hollandusok merészségével, kitartásával emelt a tenger pusztító hullámtorlaszai ellen.

Gyönyörű ünnep volt. Brassóban a magyarság ünnepe! Az újtemplom minden talpalattnyi helye betöltve

És a szószéken megjelenik ő. — Arczán sugárzik az öröm.

Homlokát glóriával övezi körül a keskeny ablakon beszűrődő napsugár. Hatalmas szóval mond áldást az eget urának, a kinek kegyelméből hét rövid esztendő alatt immár a harminczadik templomban mondja el a felavató imát, idegen népek közt, a magyarok Istenének dicsőségére. És könnybe lábbadtak szemei a boldogság igaz érzetétől és vele könnyezett az egész gyülekezet s vele könnyeztem én is.

Ime ott láttam őt, a magyarságnak korunkban legnagyobb apostolát, szemében a Péter apostól tüzes lelkesedésével, ajkán a János apostol ékesszólásával, beszédének gondolataiban a Pál apostol bölcsességével, cselekedeteiben is a Pál fáradhatatlan kitartásával.

* *

Harmadszor akkor láttam őt, a mikor az egész ország figyelme reá volt irányozva; a mikor dicsőségének legmagassabb csucsán, diadala napját megérte.

Itt e szent falak között hangzott el gyögyörű haladó imája, magasztos fohásza.

Életének leghőbb vágyát, legnagyobb szabásu tervet megvalósítva látta. Az akadályokon, a régi dűledező falak omladékain átvezette lelkes seregét, mely a csaták hevében — csodálatos — megfogyatkozás helyett megszaporodott, megerősödött. — És velük együtt hozzáfogott a palota építéséhez, s a mit ő megkezdett, azt a míg élete engedte be is fejezte.

Végül a folyósókat, a termeket benépesítette zajgó, pezsgő vérű, tudni vágyó ifjak seregével, s megszeföldön hires vezetőket, tudós oktatókat keresett számukra, emberismeretének bizonyosságául, dicsőségeül.

Bizony, nagy igazságot ismert fel ő, a mikor a szegénysorsú, de tehetségüknél fogva tudományos pályára való ifjaknak gondtalan kényelmei teremtett.

Hazánknak, egyházunknak sokkal több értelmes, művelt férfira van szüksége, mint a mennyi a jól situált családokból kikerülhet! Többséket kell bevonni a felsőbb, szellemi régiók körébe, ha a kultur-népekkel együtt haladni akarunk

Az esetleg kifejlődő verseny nem káros semmi-kép. Eredménye legfeljebb az, hogy a ki az élet próbájában nem tud megállni az egyik téren, másakra szorúl le. A ki mire való, jusson arra a pályára. Verseny nélkül a legjobb erők parlagon maradnak, csak a nyomorék jobb kezével dolgozik az is, a kinek balkeze ép és erős.

A régibb felfogás azt tartja, hogy annál jobb, mentől előbb kezdődik ama küzdelmes verseny. Azokból lesznek derék emberek, a kik a szegénységből önnerejükön küzdi fel magukat.

De felednek két dolgot. Először azt, hogy azok az u. n. önerejükben kitanult férfiak jobbjára a régi collegiumok, alma materek emléjén nőttek fel, és így mégis csak nyertek külső segílyt. Másodsor, hogy ha vannak mégis számosan olyanok, a kik igazán a maguk munkájából keresték meg diákos életük táplálékait — de hányan, hányszorta többen vannak olyanok, a kik a tusában letörtek, s a kiknek kihasználatlanul maradt tehetségeiket most hiába szomjuhozza a társadalom?!

A fejlődés sem egyforma. És épen a legdiszesebb, a legbecsesebb, a legfinomabb növényt kell legtovább óvni, gondozni, ápolni!

A ki a küzdelemben, a mint mondják, edződött, igen gyakran csak a csontjait tette erősebbé, de az izmok rugékonyságát elpazarolta, felemésztette.

Az az edzett erő, emelkedésre, szárnyalásra önzetlenségre, idealismusra nem igen lesz képes, s igen gyakran nagyon hamar letörik

A szerető apa, a míg bírja, kiméli a kettős terhőt gyermekeit.

Ilyen szeretettel vette gondjai alá a nagy püspök az ő fiait az erdélyi magyar reformátusok jövődő oktatóit, vezéreit a leendő papi és tanári nemzedéket.

Valóban a mi gondos, szerető atyánk volt ő!

Szeretetének melegét sokszor érezhettük, a mikor nemes törekvéseinktől soha sem vonta meg támogatását, a mikor többszörösen árasztotta reánk jótékony-ságának, bőkezűségének ajándékait.

Valóban, mi nekünk kell őt a legmélyebben gyászolni!

Emlékét hiven megfogjuk őrizni, támadásokkal szemben megfogjuk védelmezni.

Megkezdett munkáját folytatni akarjuk.

Pihenés nélküli izzó tevékenységében, bátorságában, önzetlenségében, ideáljaihoz való szent bizodal-mában, mindenképp pedig Istenben vetett rendületlenül erős hitében — *legyen a mi mintaképünk*. Ugy legyen!

Gergely György, tanárjelölt.

Szász Domokos mellszoboralapra és szeretetházra újabban adakoztak:

<i>Borsos Sándorné</i> , ev. ref. lelkészné (Kolozs)	10 frt — kr.
<i>Özv. Fábian Ferencné</i> , m.-felei volt ref. lelkész özvegye	5 frt — kr.
<i>Kakasi Mártonné</i> , ref. lelkészné (N. Teremi)	2 frt — kr.
<i>Magyarosi Istvánné</i> , ev. ref. lelkészné (Zilah), főként a szeretetházra	10 frt — kr.
<i>Kolozsvári népbank</i> , mint szövetkezet, hol az adományok elhelyezve vannak	5 frt — kr.
<i>Özv. Zayzon Ferencné</i> , (volt székelyudvarhelyi ref. papné, Zayzon János erzsébetvárosi ref. lelkész anyja)	5 frt — kr.
<i>Fülöp Gyuláné</i> , ref. lelkészné (Ó-Brettye)	2 frt — kr.
Újabb összeg	39 frt — kr.
Mult számunkban kimutatott összeg	44 frt 50 kr.

Összes adakozás: **83 frt 50 kr.**

Különfélék rovata.

Budapest az ev. ref. theol. nagytermében jan. 3-án egy előértekezlet evangéliumi konferenciák tartásának szükségességét mondotta ki, hogy a székesfőváros különböző prot. köréi egymással személyesen érintkezhessenek, közös szükségégeikről és feladataikról bizalmasan és barátságosan tanácskozassanak, hogy a szívekben élő keresztyén közösség érzetét ápolhassák és testvériesen és közös munkában is kifejezésre juttathassák. Szép czélok ezek és annyi lelkes ember munkájában bizonyára meg is valósulnak.

Szaboleska Mihály, ev. ref. lelkész, a jeles költő, a legelőkelőbb irodalmi társaságnak, a Kisfaludy-társaságnak tagjává választatott.

Struczmadár-politika. E czimen a debreczeni Prot. Lap 6. száma tanügyi rovatában »f« tollából egy cikket hoz. És e kifejezést: struczmadár-politika, a kálvinista Róma január 26-iki közgyűlésén Wolafka Nándor dr. használta a patres-conscripti azon eljárására, hogy az ev. ref. felsőbb leányiskolának tanítónőképzévé leendő kibővítésére építési anyagban és készpénzben 20,000 frt megszavazását javasolta, holott a jelen tanév megnyitásától kezdve ő egy árva fillér kéreése nélkül már boldogítja Debreczent valami nőiképezde-félével. És feljajdul a cikk írója: »Hogy micsoda sérelem történik még meg ezután rajtunk Debreczenben, szinte elképzelhetetlen. *Mi van még itt meg a kálvinista Rómából*, mikor ennek a tanácskozó házában megszégyenítő névvel illeti egy kath. plébános a közgyűlést, a miért a ref. tanintézet létre-

jöveteléhez nyújt támogatást!? Nem álmotduk soha (és ugyan miért nem?), hogy Debreczen érintetlenül megmarad Kálvinistának, de nem hittük, hogy ide jut.

— Valóban, mi is azt hisszük, hogy csak álmodunk, midőn »f«-től halljuk, hogy a város a piarista gymn. kibővítésére 100 000 frtot adott, de a ref. egyetemre javaslatba hozott 2,000,000 frt. ügyét ad acta tette és a ref. főgymn. párhuzamos osztályának szervezési költségeit csak egy évre szavazta meg; hogy a kath. templom renoválására — ha kell — tízezerek állanak a város pénztárában, míg a ref. ispotálytemplom csaknem összedőlt már; hogy a város a kath. tanítók lakbérért vita nélkül emelte fel, míg a ref. tanítókkal szemben ezt a kötelességet nem érezte stb. És honnan mindez? Mért »ellenfelünk serény, fáradhatatlan; mi pedig mozdulatlanok vagyunk.« — mondja az író. — Bizony szomorú állapotok ezek! Hát csakugyan nincs ember Debreczenben, a ki annak a makáriai választott püspöknek egy alapos gáncsot vessen?

A budapesti ev. ref. egyházban már rég óta szokásban vannak az estéli istentiszteletek főleg olyanok számára, kik egész napon át el vannak foglalva. Eddigelé a skót misszió imaházában, hold-utcai iskolájában és egy a Rózsa-utcában e célra bérelt házban tartottak estéli istentiszteleteket s ez évben már a Kálvintéri templomban is. Belátjuk, hogy a viszonyok kívánják ezt így.

Kolozsvári Lapok. *Kovács Dezső* református főgimnáziumi tanár szerkesztésében januárius elsején új szépirodalmi lap indult meg Kolozsvárt, az egyetlen szépirodalmi lap, a mely a fővároson kívül jelenik meg. Az eddig megjelent hat szám meggyőzött bennünket arról, hogy a minden tekintetben magas színvonalon álló lap méltó minden magyar ember pártfogására. Szakítva a manapság annyira divatos kozmopolitizmussal, a *Kolozsvári Lapok* öntudatos, erős *nemzeties* irányt követ. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe. Megjelenik minden szombaton. Előfizetési ára egy. évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr.

Innsbruck. Ez a gyönyörű város az Alpok ölében a jezsuiták egyik főfészke, pedig ha protestáns ember csak egyszer látta is, nagyon csodálkozhatott azon, hogy a szabad eszmék gyökeret ott még nem verhettek. Az ember lelke akaratlanul is ég felé száll e paradicsomi helyről, tulszárnyalva a hófedte orموkat. És ime mi történt közelebről? Hetvenen tértek át a protestáns vallásra, mintha ama pünkösdi lélek hatotta volna át a szívüket. Általában Ausztriában a róm. katholicizmusra jelenben rossz idők járnak: politikája felnyitja a szemeket és az egyént saját magának ébreszti tudatára, a mi egy e szó értelmével: — protestáns

Értesítés és felhívás.

*A református vallás rövid foglalatja** című füzetemnek első kiadása elfogyott, a mi a használhatósága mellett bizonyít.

Azonban több lelkész- és tanító kartárs részéről azon panasz merült fel, hogy 10 krajcáron igen drága, 5 krajcár is elég darabjéért. A panasz elől nem is

A füzet, melyről itt szó van, használható. Egyházunk hittani s erkölcsani igazságai vannak itt gyermekversekbe foglalva. Természetesen e versek nem önállólag tanítandók be, de a megfelelő bibliatörténet, avagy katechismusi részlet megtanulása után, mint résumé. Igy e versikék a memoria kezére dolgoznak. A vallástánítás körül elismerésre méltólag buzgolkodó szerző számol a rímek fülbemászó természetével, a gyermekek rythmus-érzékével, versek iránti előszeretetével. Be akarja vezetni hittani s erkölcsani igazságainkat a gyermekek lelkébe oly úton, melyen a gyermekek örömet járnak: a rythmus, a rím, a vers útján. Egy bizonyos szemléltetés — a hallás útján. Szóval: érzékeltes. Nem akarunk mélyebb bírálatba bocsátkozni itt, de szerző célját helyeseljük s füzetét a tanítók figyelmébe ajánljuk. *Szerk.*

térek ki. Épen azért készséggel rendezem második kiadás alá, az említett árleszállítással, azon esetre, ha meglesz a kellő számú megrendelés.

Azért hát teljes tisztelettel kérem fel a tisztelt lelkész- és tanító kartársakat, hogy sziveskedjenek mentől előbb megrendelést tenni, hogy a második kiadás megtörténhessék. Megrendelés ideje 1899. február 15-ig. Megrendelés levelező lapon eszközölhető, a példányok számának feltüntetésével. Húsz példánynál kevesebb nem rendelhető. Az elküldés, kellő számú megrendelés esetén, utánvétellel történik.

Cím Kolozsvárt, Trencséntér 13. szám.

Németh Sándor.

evang. reform. segéd-lelkész.

A nazarénusok.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratilag értesítette a székesfőváros közönségét, hogy a Krisztusban hívők, vagy ugynevezett nazarénusok magyarországi gyülekezeteinek küldöttei és képviselői kétféle kérvényt nyújtottak be hozzá. Kérik egyrészt, hogy az 1895. XLIII. t.-cz. 7. §-ának határozott rendelkezéseivel szemben részükre nem biztosított ama jogok gyakorolhatásának — esetleg törvényhozási úton leendő engedményét kérik, a mely jogokat az említett törvényzikk 9. §-a törvényesen elismert nyilvános vallási testület számára biztosít. Kérik egyúttal, hogy:

1. az eskü helyett fogadalom letételére nyerjenek engedélyt,

2. a katonai szolgálat tekintetében az egész haderőnél a vallási szertartásokon való kötelező részvételnek és imához, illetőleg térdelve imához vezénylésnek szokása eltöröltessék, s végül

3. hogy a hadköteles hitsorsosaiknak akár az egészségügyi csapatoknál, akár egyéb bármily terhes katonai szolgálatra — de öldöklő fegyver, használata, hordása és gyakorlása nélkül a hadügyminiszteri 1898. évi körrendelet szellemében leendő állandó beosztása kieszközöltessék.

A másik kérvénnyel az 1895. XLIII. t.-cz. 7. §-a értelmében kiállítandó iratot és egyházi szabályzatot terjesztették föl a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

A szóban levő szabályzat bemutatásának — ugymond a miniszter — nem lehet más célja, mint ez a beadványból is kitűnik, mint, hogy a nazarénusok vallás törvényesen elismertessék.

A miniszter, a midőn a beadványokat a főváros hatóságához leküldi, a következőket jegyzi meg:

A beadvány első pontjában foglalt kérelem nem teljesíthető, illetőleg a kérdésben rendeletileg intézkedni nem szükséges és a törvénytől eltérően nem is lehet, mert azokat az eseteket, a melyekben eskü helyett fogadalmat lehet tenni, törvények állapítják meg. Annak elbírálása pedig, hogy eskü helyett — a törvényben megengedett esetben — fogadalom letétele engedtesse meg, annak a hatóságnak a hatáskörébe tartozik, a mely előtt az eskü vagy fogadalom letendő.

A katonai szolgálatot érintő kedvezmények és kérdések pedig, mindaddig, a míg a nevezett felekezet nyilvános vallási testületül törvényesen elismerve nincs, megfontolás tárgyává sem tehető.

Míthogy végül a folyamodók, a másik kérvényükkel benyújtott vallási és egyházzabályzatok megszerkesztésével sem az 1895. XLIII. t.-cz. 7. §-ának 1. pontjában foglalt rendelkezéseknek eleget nem tettek, sem pedig a bemutatott szabályzatok, sem az egyházi szabályzat függelékében foglaltak az 1895. XLIII. t.-cz. 8. §-a rendelkezéseinek meg nem felelnek, sőt kifejezetten azokba ütköznek, a bemutatott szabályzat jóváhagyása és illetőleg a nazarénusok vallás elismerése helyt nem foglalhat s ezzel a folyamodók másik kérelme sem volt teljesíthető. (M. P.)

Hivatalos rész.

55 — 1899.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett monói IV-ed osztályu egyház lelkészi állomására pályázat hirdettetik.

Javadalom: természetbeni lakás melléképületekkel és kerttel. A hivektől beszolgáltatandó buza, zab s mustpéncz kepe értéke a jelentő iv adatai szerint 296 frt 38 kr; 14 hold 814 □ öl szántóföld, 3 hold 261 □ öl kaszáló, ezeknek kataszteri tiszta jövedelme: 53 frt 08 kr. Szabályszerű stóla

Pályázati határidő 1899. márcziu; 4.

Folyamodványok nt. Viski Pál esperes urhoz küldendők Zoványra (Szilágy megye.)

Kolozsvártt, 1899. február hó 7 én.

Dr. Bartók György,

egyházkerületi főjegyző, h. püspök.

PÁLYÁZAT

A debreczeni ev. ref. theologiai akademián egyik rendes tanszékre, melyhez főtárgyul a *dogmatika* előadása van kapcsolva, pályázat nyitattik.

A megválasztandó tanárnak ezek lesznek a tárgyai:

A) *Az egyik esztendőben.*

1. Dogmatika egész éven át heti 6 órán.
2. Vallásbölcshészet, egész éven át heti 3 órán.

B) *A másik esztendőben.*

1. Symbolika egész éven át heti 3 órán,
2. Vallásbölcshészet egész éven át heti 3 órán.
3. Theol. tudományok encyclopaediája, egy fél éven át heti 3 órán
4. Apologetika egy fél éven át heti 3 órán. A megválasztott tanár az utóbb említett két tantárgy helyett esetleg más tárgyak előadására is kötelezhető s heti óráinak száma szükség esetén legfeljebb 12-ig szaporítható.

A megválasztandó tanár jogos és kötelezett tagja lesz a főiskolai tanári nyugdíj- és gyámintézetnek, mely a theol. akad. tanárok részére az országos nyugdíjtörvényben megszabott mértékű ellátást biztosítja. Eddigi tanár vagy lelkészi szolgálata az alapszabályok értelmében be fog számíttatni.

Tanári fizetés: alapfizetés 1700 frt, lakhér 400 frt, 100 frtos ötödéves korpótlék, öt ízben Korpótlék jogosultság szempontjából, a közvetlen megelőző *rendes tanári szolgálat* éveit is beszámíttatnak (1897. májusi 201. egyh. ker. jkvi. szám.) A tanári javadalom további emelkedését a tiszántuli ev. ref. egyházkerület 1897. májusi közgyűlésének 183. jkvi száma elvileg kimondotta.

Hivatalát 1899. szeptember hó 1. napján szak-körébe vágó tanári székfoglaló értekezéssel foglalja el. Pályázók minősítését illetőleg, legújabb egyházi törvényeink 488. §-a mérvadó.

Pályázók okmányaikkal kellőleg felszerelt kérvényeket a tiszántuli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debreczenbe folyó évi márczius hó 20-ig nyujtsák be.

Debreczen, 1899. január hó.

Kiss Áron, püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bármintve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

A katharosok hitfelekezete.

Irta: dr. gróf Kuun Géza.

(Folytatás)

Nincsen olyan tévhit, mely oly nagy távolban terjedt volna el s oly nagy területen, mint a katharos vallásfelekezet. Bölcsője messze keleten ringott valamely eráni népszízet táján, hol a manicheismus, illetve az az awestái tan ezen fejleménye, vagyis *Manes* értelmében való magyarázata a kelet-északi irányban terjedő buddhizmussal érintkezett, innen aztán a *tagazgaz* vagy *tokuz* vigurok tartományába terjedt Tibtől éjszakra Khorásán és a sinai birodalom közt, a hol a manicheismus erős gyökeret vert, mint a hogy ezt Maszudi *Kitáb morúdz* stb. című nagy műve XV. fejezetében olvassuk. Maszudi szerint a tagazgaz nép boldog egyszerűségben élt mindaddig, míg a dualisztikus tan sátánjainak egyike őket a veszélyes tévhit elfogadására csábította, a mely tévhit szerint két ellenkező elvok uralja a világot, úgy mint az élet és halál, — egészség s betegség, — gazdagság s szegénység, világosság és sötétség, egység s különítés, — egyesülés s elválás, — kelet és nyugat, — létel és megsemmisülés, — nappal és éjjel. Nagy súlyt fektetett a névtelen térítő arra, hogy isten a rosszért, mi a teremtett lényeket éri semmiképpen nem lehet felelős, mert munkái mindig csak a jóra irányulnak s csak jót eredményezhetnek. Ez a tan mint fennebb mondók, teljesen ellenkezik az ó-perzsa vallással, mely a dualizmusról mit sem tud még, nagyban különbözik az árják ősrégi közös vallásától, mely természet vallás volt, s melynek némely nyoma még megvan az *awestá* legrégibb részeiben, *gáthá*-kban s a *rig-veda* himnuszai-ban; az *awestá*val sem egyezik teljesen, a melyben a tűz kultusa különös nagy fontossággal bír, a mely jót és rosszat *egyaránt* mivel. A tüzet különben már az ó-perzsák is imádták, mint a hogy ezt *Herodot* valóságokról említést téve nyilván mondja¹ s ez a közös árja korszakban is így volt. Az ó-perzsa legfőbb isten *Aura-mazdâ* minden teremtett lény *teremtője*

s *ura*, éppen úgy mint az ó-testamentomi könyvekben Isten, a ki magáról Ésaías prophéta könyvében ezeket mondja *Ki a világosságot formáltam és a sötétséget teremtettem, békességet szerzek, és gonoszt teremtek: Én vagyok az Ur, ki mindezeket cselekszem.*¹

A katharos felekezetnek nyugat felé terjedő útjáról különböző elnevezései tesznek tanubizonyságot. Perzsiából Örményországban, Syriában s Kis-Ázsiába, Örményországból délnyugat felé Thraciába s északfelé a Kazarbirodalomba terjedt, s ott azon népnél termékeny talajra talált, a melynél a vallástürelem oly nagy mértékben volt meg. Néhány jel oda mutat, hogy a kazarok közt lakó zsidók közül többen áttértek a katharos tanra s ezek aztán felekezetök buzgó hittérítőivé lettek. Innen van, hogy a katharos felekezet egyik neve Olaszországban *gazzari*, a mely név nem a *cathari*-ból romlott, mint a hogy Sabatier Pál véli,² hanem a genuai *Gazaría* »Khazaria« geogr. elnevezéssel s *Gazaro* személynévvel egyezik,³ tehát a *Kazar*-ral egyazon. Ugyanezen felekezet egymásik elnevezése: *Khwalissi* szintén kazart jelent, mert az oroszok így hitták a Kazarokat, s a Kaspi-tengert a Khwalissok tengerének, a Volgát a Khwalissok folyamának, l. ö. h. v. *Kwalinsk* város nevét a Volga partján. *Kinnamos* XII. évszázbeli byzánti történetírótól a Dunán Sirmiumban (a mai Mitrovicz helyén), Pannonia régi fővárosában, *Khalis*-okat említ, kikről azt írja, hogy a zsidó vallást követik, *de nem a tiszta mosaismust.*⁴ A hazai okmányokban a *calit* név szintén előfordul, így egy 1111. évről való okmányban.⁵

A szóban forgó felekezet a Kazarbirodalomból s Örményországból áttérjedvén a byzánti birodalomba a görögök közt a *καθαρός* »tiszta« nevet vette fel hasonlóan az angol *puritan*, *puritanism*, francia *puritain*, *puritanisme* elnevezéshez, mely az áng. *pure*, fr. *pur* (lat. *purus* »tiszta«) szóból képeztetett. A

¹ XLV, r., 7. v.

² L. id. mű 48 l.

³ Kaffa egyik consula.

⁴ Ἐπιτομή stb. cz. tört. műve III. s IV. f.-ben
Cod. dipl. VII, az 58. l.

byzánti birodalomból s Árméniából a vallásfelekezet áttért a bolgárokhoz, kik akkor még keresztyén hitőkben eléggé meg nem erősödtek, a keleti s nyugati egyház közt ingadoztak, s ezért fogékonyabbak voltak a Katharos tan iránt, mint máskor s másként lettek volna. Ez a felekezet Bulgáriában igen kedvező talajra talált, s itt kapta meg igen hosszú időre tovább terjedéseinek kiinduló pontját; ezért neveztek hívei *bolgárok*-nak is, illetve a nyugati tartományokban *boulgres* nek.¹ Bosniában, mint fennebb látók, a *bogomil* név alatt voltak ismeretesek egy a X. évszázad közepén élt *Bogomil* nevű papról, a kit *Jeremias*-nak is neveztek. A szerbek közt is nagy elterjedésnek örvendett a Katharos tan Ezen hitfelekezetnek egyik nyugateurópai elnevezése *patarenus* Mailánda vezet, hol a hitfelekezetbeliek a *contrada dei Patari*-t „a zsbárosok utcájá“-t lakták; ilyen nevű utcza több olasz városban volt s a Provence-ban a zsbárosok *patari* kiáltással árulgatták portékáikat, mint a hogy ezt Sabatier id. művében olvassuk. A francia *albigenses* ek *Albi* városáról így nevezve déli-Franciaországban (a toulousei grófságban), a kik hitökért annyi üldözést szenvedtek, szintén hozzájuk tartoztak.

A görög καθάρως, *catharus* szóból, illet. elnevezésből lett a német *Ketzer*, cseh *kacir* »eretnek,» s ugyanezen elnevezés a magyarban *kaczér*-ra változott, mint a hogy nagy emlékü tudósunk Hunfalvy Pál elmésen és helyesen jegyezte meg.² A magyar *Corpus Juris*-ban I. Lajos decretuma után egy esküforma áll, a mely egész terjedelmében így hangzik:

Isten teged úgy segellyen, Szűz Maria mellett te vég napodon szent fiának előtte úgy támadgyon. Istennek mind szenti, te erted vgy imadgyanak, Isten teste te vég napodon meltan neked vgy meltoztatasséc, szörnyü halállal úgy ne vesz el, föld tetemedet úgy fogadgya halva, harmad napon úgy ki ne vesse, Isten szeniet te vég napon úgy lathassad, öröc pokolban úgy ne temetessél, és magul magod úgy ne szakadgyon, hogy Vrunknac Laios királnac esszent Koronainac valo hiuseg tartasodra, minden orvot, tolvait, gyilkost, kaczert, ember étetőket, buőseket, baiosokat, ház égetőket, szentegyház törőket, fél hiten valót, es ki Ország veszedelmére, poganoknac segetsségel avagy tanachal volt, ál level költőket, al pechet likasztokat, és kic ezekcel elnec, es mindeneket azokat, kik urunc Laios királnac es Orszaganac, es szent Koronainac elene es veszedelmére törekedőc volnanac, igazan meg mondod, meg nevezed, es ki adod es meg nem tagadod és irigységben avagy gyűlölségben senkit el nem vesztesz, es igazat nem hamisítasz, es hamissat nem igazítasz. Ezeket meg nem hagyod sem kedvért, sem adamanért, sem gyűlölségért, sem félelemért, sem baratsagért, semmiertis. Es á mi beszéd közöttetec lenne, ezt titkon tartod, es oknelkül senkinek meg nem ielented,

¹ Schmiedt, Histoire des Cathares (Paris, 1849), I. Sabatiernél idézve.

² Magyarország Ethnographiája (Budapest, 1876), a 366. l. egyik jegyzetében.

*meg sem mondod. Isten teged úgy segéchen, es ez szent kereszt.*¹

Hunfalvy P az itt közölt szöveghez következő megjegyzést íúz: »Ebben a *kaczér* szó a katharus eretneket illeti, valamint a *félhiten való* a schismaticust, vagy a keleti egyházhoz tartozót« (az id. h.) Felhozhatta volna a cseh *kacir* névalako. is, mely a m. *kaczér*-hoz hasonlólag romlott az eredeti *kathar(os)*-ból. Utóbb a *kaczér* a »lascivus« jelenté, p. o. *ka-kas igen kaczér*, I Apáczay Cseri János »Magyar Encyclopaedia«-jában. Végül a *kaczér* a negédest, tetszetőt kezdé jelenteni; Ballagi Mór e szónak három értelmét hozza fel »Magyar-Német Szótár«-ában u m. 1) gefallsüchtig.coquet 2) buhlerisch 3) geckhaft.

A »tökéletes« katharosok, kik magokat keresztyéneknek vagy jó keresztyéneknek (*christiani, boni christiani*) dél-Franciaországban *bons hommes*-eknek »jó emberek« nek (*boni homines*) nevezték,² elvileg nemcsak a családot, de az államot s intézményeit is gyűlölték.

(Folytatjuk.)

Az erdélyi ref. püspök megerősítéséről.

Köztudomásu dolog, hogy az erdélyi ev ref egyházkerület püspökének hivatalába való beállítását az Ő felsége által való megerősítés és a hűségi eskünek letétele előzi meg. Az egyházi törvény 178. § a s az erdélyi kerületi Utasítás 160 §-a egyaránt szól ezen megerősítésről és a hódolati esküről: Azonban, míg az Utasítása csak ennyit mond: »fontartatván Ő felségének királyi joga a püspök megerősítésére és a hűség esküjének bevitelére nézve:« addig az egyházi törvény jog történeti magyarázattal e képen szól: »fontartatván Ő felségének az erdélyi fejedelmektől örökölt azon joga, hogy az erdélyi egyházkerület püspöke, megválasztása után, ezen állásban Ő felsége által erősítettik meg és a hűség-esküt letenni tartozik.«

Ily megerősítésre csakis az erdélyi egyházkerület püspöke szorul s a hűségi eskü letételére is csak ő köteleztetik. Sokan hajlandók a megerősítés és a homagium következményei gyanánt bizonyos előnyöket vonni ki az erdélyi püspökre nézve, azonban e törekvés önmagában ellentmondó. A többi négy kerület püspökei, a 2-ik Carolina Resolutio szerint (1734.) megválasztásuk után Ő felségének egyszerűen csak bejelentendők; tehát velők, illetőleg ezen kerületekkel szemben a megerősítés joga Ő felségét nem illeti meg. Ha e különbség pusztán csak formalitás volna, t. i. hogy az erdélyi püspök megválasztásának tudomásul vétele ünnepélyesebb formában történik: akkor még volna valami értelme ama felfogásnak, de itt a diploma formális megerősítés, melynek nyomában jár a homagium letételének kötelezettsége. Különben is, ha a megerősítés tényének van valami tartalma, ez semmi esetre sem a választás érvényének, illetőleg joghatályának az emelésére foly be, hanem ellenkezőleg azt csorbítja, mivel azt fejezi ki, hogy püspöki állás betöltése a választás tényével még nem perfect, hanem kiegészítésre szorul.

Valójában ez a mai helyzet. Ennek felelt meg az

L. a *Corpus juris* 1584-beli kiadását (Tirnaviae MDLXXXIII.) Mossóczi Zakariás nyitrai püspök, a kiadó, ezen esküformáról megjegyzi: »I orma ivramenti tempore huius Ludovici Regis facti et praestiti in lingua vngarica.« L. R M Ny, E. II. k. a 336-dik lapon.

² A felső fokon levők (»tökéletesek«) magokat Bosniában *kristjani v. dobri bosnjani*-knak mondták.

1885-iki egyh. ker. rendes közgyűlésnek az eljárása is, midőn a főjegyzői állás betöltését egy következő (rendkívüli) közgyűlésre halasztotta, mivel ez állás megüresedését még nem tekintette teljesen befejezett dolognak, habár a főjegyzőt választotta is meg az egyházkerület püspökévé.

Egy sajtósági történeti fejlődéssel állunk szemben ennél a kérdésnél, hoi a tények nem fedik teljesen a jogalapot, a mi a jelen esetben azt AC. I. rész. I. cím. 9. szakaszában van letéve. Nem lehet semmi esetre sem czéлом, hogy a correctio keresztül vitelét sürgetve, e végből szóljak a czímbe jelzett tárgyról, hanem alkalmilag akarok egyet- s mást elmondani e megerősítés s hűségi eskütörténetéből.

Az AC hivatott intézkedése előtt semminemű törvényes rendelkezést nem találunk arra nézve, hogy a fejedelem a különböző felekezetek püspökeit erősítse meg. Azonban a fejedelmi megerősítés mégis szokásban volt Már 1557-ből maradt fenn egy, különben nem épen feltétlenül hiteles megerősítő irat, melyet Izabella a szász superintendens számára adott. Azután nagy számmal vannak az oláh püspökök számára adott megerősítések. Van tudomásunk a XVII. századból két unitárius püspök megerősítéséről, fennmaradt egy szász ág. h. evang. superintendens, két tiszántuli ev. ref. superintendens megerősítő diplomája, nem különben néhány olyan diploma is, melylyel róm. kath. vicariusok erősítették meg hivatalukban. Azonban felettébb jellemző, hogy nem bírunk egyetlen egy, a fejedelmi korszakban kiállított diplomával sem, a melylyel erdélyi ref. püspök erősítettetett volna meg. Ennek oka pedig nem az, hogy talán az illető diplomák elvesztek volna, hanem az, hogy ilyenek nem is állították ki; mert ha állítottak volna, az erdélyi ref. püspökök a fejedelmektől hivatalukban külön erősítettettek volna meg, akkor a fejedelmi »Liber Regius« okban ezeknek szövege fennmaradt volna. A nagy számmal, és pedig Báthory Gáborától Apaffy Mihály haláláig csaknem teljesen fennmaradt, ezen Liber Regiusokban, a leg gondosabb keresés után sem tudtam csak egyetlen egy ily megerősítő oklevélre sem találni, holott más püspökökre vonatkozót tekintélyes számmal láttam. Ezeknél fogva, a magam részéről teljesen beigazoltnak látom azt, a mit Bod Péter Polycarpusában mond, hogy Borosnyai Lukács János volt a reformátusoknál Erdélyben az első diplomatikus superintendens, vagy püspök. (203 lap.), a kinek megerősítését Mária Terézia kormánya követelte 1752-ben. Ezt megelőzőleg református püspök Erdélyben nem kapott sohasem diplomát.

Ha már most azt nézzük, hogy a többi püspökök, illetőleg vicarius részére kiállított diploma minő természetű; az egyházi választásnak helybenhagyására, a ius supremae inspectionis gyakorlásának kifejezésére, vagy más egyébre vonatkozik-e: úgy találjuk, hogy az egészen más természetű és pedig a ius advocatiae-ból folyik. A fejedelmi megerősítés, illetőleg az ezt magában foglaló diploma tulajdonképpen célja és rendeltetése az volt, hogy a szabályszerűen megválasztott püspök a hivatali kötelességeinek teljesítésében akadálytalanul működhesse, e végből a politikai hatóságok támogatását igénybe vehesse s ezek kötelesek legyenek. ha kell, a szükséges brachiumot is mellé adni. Tulajdonképpen az egyháznak, az egyházi hivatalnoknak a támogatására ment a fejedelem a diplomával s mintegy annak adott vele kifejezést, hogy az illető egyház kánonai szerint eljáró püspököt, — vagy mondhatjuk — az egyházat minden jogaiban bármiféle támadás vagy ellenszégülés ellen megvédi, illetőleg megvédelmezteti. Ennek megfelelőleg a református esperesek részére is adtak ki diplomák, rendszerint az illető megválasztatásakor, hogy őt hivatalos működésében, főleg pedig az egyházlátogatásban a világi hatóságok köllőleg támogassák.

A püspökök részére kiadott diploma ezek szerint nem a megerősítés, hanem a védelem s támogatás jellegével bírt inkább s ezért mondtam, hogy nem annyira a ius supremae inspectionisból, mint a ius advocatiae-ból folyt s főleg olyanoknak adatott, a kiknek erre legnagyobb szükségük volt, a mi már az orthodoxus fejedelmek vallásán levő püspökökre nézve nem fordult elő. Ugyanezen felfogást tükrözi vissza az AC I. rész I. cím IX. articulus is mely midőn elrendezi az egyházak előjáróit, így folytatja: »mindazonáltal az eleitől fogván observáltatott usus szerint, a kik a püspökségre vagy vicáriusságra választatnak az ő közönséges egyházi gyülekezeteknek tetszésekből és végezésekből, azok a fejedelmektől confirmáltassanak (non obstantibus tamen regni legibus ac usu roboratis consuetudinibus), mely szerint mind a püspökök, mind esperesek a visitációk állapotjában procedáljanak, kiki a maga inspectiója alá biztatott és ez ideig observáltatott usus szerint.« Tehát a törvénynek ide vonatkozó szakasza már első felében is olyannak tünteti fel a megerősítést, mint a mely egyenesen az egyház érdekében történik és nincs benne a legkisebb vonatkozás sem arra, hogy ez a fejedelmi felügyeleti jogból származnék, sőt az egyház véduri kötelezettségnek folyományául tekinthető. A törvény mintegy az egyháznak és nem a fejedelemnek adott jogról szól. — A püspökválasztás szabás a megválasztott egyén a fejedelem által, a régi szokás szerint erősítették meg. — Ezt aztán kiegészíti a törvény vége, mintegy indokolást szolgáltatva, t. i. azért, hogy e szerint járjanak el az egyház látogatásában. Ezért a fejedelem mindig azon világi tisztviselőkhöz intézi a diplomát, a kiknek politikai fenhatósága alatt álló területen gyakorolja a püspök, illetőleg esperes a maga kánonszabta jogait, illetőleg végzi köteleseit.

A fejedelmi diploma ilyen formán protectionális levél volt s mint ilyen ment át a gyakorlatba akkor is, midőn Erdély a Habsburg-ház uralma alá került, a mikor az uralkodó nevében a gubernium adta a protectionalist. Ilyen irat több maradt reánk különböző idők-ből. Maradt Borosnyai Lukács János idejéből is, 1750-ből, tehát az előttről, mikor a királyi kormány még nem követelte, hogy az egyház ezen püspök megerősítését a királynőtől kérelmezzék.

A fentebbiekből láthatni, hogy az egyházi törvény jogtörténeti magyarázata nem egészen helyes, midőn azt mondja az erdélyi püspök megerősítéséről, hogy ez O felségének az erdélyi fejedelmektől örökölt joga. De még kevésbbé helyes az, midőn a hűségeskü bevévéséről is ugyan ezt mondja. Mert ha vitatható volna is, hogy a confirmatio a ius supremae inspectionisból származik és hogy ezen jognak a fejedelem által való nem gyakorlása nem változtatja meg a törvény érvényét: az már bizonyos, hogy homagiumról a törvényben egy betűvel sincsen szó. Sőt történelmi bizonyosságaink vannak arra nézve, hogy a lelkészek az új fejedelmeknek, a fejedelmi korszak alatt egészen Barcsayig nem is tettek külön hűségi esküt, mint az országrendek tenni szoktak volt. És midőn ezt Barcsaytól, azon okon, mivel a papság tulnyomó részében II. Rákóczy György mellett foglalt állást, megkövetette volt csak nagy nehezen, protestatio és feltételek mellett tették azt le, mivel ilyen homagium letételét eddig tőlük a nemes ország sohasem kívánta meg. Apaffy alatt sem tett a papság, nem a superintendens sem, hűségi esküt, de már a Habsburg-uralom idején erre is reászorítottak.

Az a jezsuita törvényt magyarázat, mely a Királyhágon túl kiforgatta értelméből a békekötések világos rendelkezéseit, hasonlóképen járt el Erdélyben az AC. és CC., nemkülönben a Leopoldinum diploma rendelkezéseivel is. Így jött aztán létre Mária Terézia korában az uralkodók azon joga, hogy a püspökeinket megerősítették és tőlük hűségesküt vettek be. Nem a

ref. püspök tekintélyét akarták ezzel emelni, hanem ellenkezőleg, az egész egyházat nagyobb függésbe kívánták hozni az állami hatalomtól. A rebellus gyanuban álló kálvinistáktól nem győzték szedni a hűségi esküt, majd később a különféle hűségi nyilatkozatokat.

Mintha jó előre látták volna őseink, hogy az általuk olyan féltékenyen őrzött AC. és CC egyes intézkedéseit is egyházuk vesztére fordítja majd a róm. kath. reakció, azért állapították meg Marosvásárhelyi István püspöksége idejében 1726-ban »a nehéz időkre nézve« a successiót. Nem a hűségi eskü kikerülése volt a cél, mert erre már ekkor az összes lelkészek is reakciónyszerítették, hanem hogy a püspök-választásnál mindenféle esetleges zavarok, huzamosabb üresedés s ez által a kormánynak az egyház-ügyekbe, különösen a püspök választásba való beleszólásának eleje vételessék.

Természetesen ez nem maradt titokban a bécsi udvar előtt, melynek a jó katolikusok e változást bejelentették. Mellékzölakat láttak ezen intézkedésben és midőn Rákóczy József proclamatiója alkalmával, több fő úrral együtt Szigethy Gyula István püspök is börtönre vettetett s midőn a romanisáló abszolút politika mind jobban túltette magát a jogon és törvényeken, végre elkövetkezett az is, hogy Borosnyai Lukács Jánost megerősítése végett az erdélyi reformátum consistoriumnak a felséges udvart meg kellett keresnie, mert a püspök »másképen rendesen hivataljában nem szolgálhat.

Nem az AC.-ban gyökerező jogról van tehát itt szó, hanem egy oly másikról, a melyet éppen úgy a protestáns ellenes kor teremtett meg, mint a Királyhágón túli püspökök bejelentési kötelezettségét, csak hogy kissé keményebb és erőszakosabb formában, mivel csavaró magyarázattal törvényes látszalat is lehetett neki adni. Azonban ma már szokásjog alapján is megszilárdult a felségének ez a joga s a mi egykor erőszak lehetett, ma jognak tekintendő.

Pokoly József.

Bevezetés

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

(Folytatás.)

A »Beszéd« az 1799-ik év decemberében jelent meg — *névtelenül*. Hatásáról a pártok szerint külön kell beszámolni. Mindeniknek más-más kifogása volt ellene. Csak egyben voltak egyek — az elítélésben. Az anathéma csak úgy hullott minden oldalról az ismeretlen eretnekre. Anynyi bizonyosnak látszott, hogy a »Zsidó szalon«-ból került ki a spinozista munka. Az orthodox körök ítélete minden vonalon egybe hangzott abban, hogy ez a vallás védelmére írott könyv »felforgatása és semmivé tétele minden vallásnak«. Hiszen ez nemcsak az ő theológiájuk nagyjelentőségű tételeit támadja meg a természetfeletti kijelentésről, az inspirációról, a biblia abszolút tekintélyéről, hanem a mit eddig a legradikálisabb racionalizmus sem mert tenni, a deisztikus istenfogalmat, a személyes halhatatlanságot sem tartja az igazi kegyesség lényegéhez tartozónak. S a mit helyette ad, az a végtelenség csupán subjectív szemlélete és érzése a végben s az egyén önátadása az universonak, önmegsemmisülés. De a szabadelvűek is csupa helytelenítésre valót találtak benne. Az öreg udvari pap, Sack is — a mint Ranwenhoff írja — a ki pedig különben nagy jóindulattal viseltett Schleiermacher iránt, s kit

a szerzőség titkába beavattak, bár életében minden eretnekítést elítélt, megbotránkozását fejezte ki »az új iskola revolucionárius iránya« felett s a vallás dolgában megtagadott az íróval minden közösséget. És ez is igen természetes. Mi köze lehetett a racionalistáknak azzal a Schleiermacherrel, ki előtt a vallás sem nem tudás, sem nem cselekvés. Mi marad a vallásból, ha a racionalizmus szentháromsága is megings? S aztán nem állott-e velük szemben az író a negyedik beszédben az orthodoxia pártjára a pozitív vallás értékelésében a természeti vallással szemben?! Nem a pozitív vallást mondta-e élőnek és életkeltőnek, míg a természeti vallást üres és élettelen abstraktumnak nevezi?! Hogy rokonszenvezhettek ők a »Beszéd« írójával, mikor nekik főtörekvésük éppen a természeti vallás helyreállítása volt!?

Ne csodálkozzunk ezen a minden oldalról jövő pálczatörésen! A »beszéd« misztikus érzelmtheóriájával az utolsó évtizedek theológiájának semmi érintkezési pontja. Orthodoxia és racionalizmus hogyan ítélhessen másként arról a felfogásról, a mely szerint a vallás sem nem tudás, sem nem cselekvés?! S pedig e felfogás igazsága első sorban éppen e negatívokban van. Negatívában annak a felfuvalkodott, üntelt racionalizmusnak, a mely azt hitte, hogy egy pár vallásos fogalom megtartásával a közönséges konverzáczió számára eleget tett a vallásnak, hogy aztán teljesen a vallást megvető műveltségnek adhassa át magát. És negatívában annak az orthodoxiának, mely abban a hitben áltatta magát, hogy a vallásban az értelmi reflexzió minden, s a vallás igazságait megtalálják a syllogysmusok.

De nem hiányoztak, sőt napról-napra nőtt számuk azoknak, kik előtt e beszéd egy új világot nyitott meg. Álljon itt ezek közül, két nagytekintélyű theologus nyilatkozata, a *Marheinekeé* és *Harmsé*.

Az első így ír Schleiermacherhez: »Mióta a »Beszéd«-et olvastam mélyreható s — azt hiszem — egyszersmind jótékony változás ment végbe bennem. Csaknem azt hiszem, hogy életemben akkor voltam először teljes tudatossággal vallásos és kegyes »midőn Önt a vallásról beszélni hallottam.« A második meg önéletrajzában azt mondja, hogy diákkorában került kezébe először e könyv, melyet egy barátja kölcsönzött oda neki. »Szombaton délután volt. Mindjárt hozzá kezdtem az olvasáshoz« és nemsokára kiadva a rendeletet háziasszonyomnak, hogy bárki jöjjön, be ne bocsássa, olvastam késő-késő éjszakáig és egyfolytában olvastam végig. Nem tudtam letenni, míg végére nem jutottam. Sőt alig hogy egy pár órát aludtam, vasárnap reggel újra előlről kezdtem az olvasást, mig nem úgy éreztem magamat, mintha fejemet csavarok közé szorították volna. Akkor letéve a könyvet magányos, csendes sétára indultam és ez úton mintha egyszerre felismertem volna, hogy az üdv munkájában minden racionalizmus, minden aesthetika, minden magamtól való tudás és cselekvés semmis és haszontalan és mintha egyszerre csak villámgyorsan cikázott volna át lelkemen az a szükségérzet, hogy üdvünknek más-honnan kell származni. Ha valakinek ez misszteriozus és misztikus s ez elbeszélés mithusnak és fantazmanak tetszik — nem tehetek róla: világosabban szá-

mot adni róla nem tudok, de azt állítom hogy az én magasabb életem születés órája volt ez; helyesebben, halálórája ó-emberem ismeretének az isteni dolgokban. Az volt rám nézve, mint a Herder hatása Stillingre örök mozgásra kaptam lökést e könyvtől. S bizonyára, e férfiak sok száz és ezer ember helyett szólnak. Annyi bizonyos, hogy az a nagy átalakulás, a melyre a »Beszéd« harmadik kiadásának előszavában e passus vonatkozik: »az idők oly feltűnően megváltoztak, hogy olyan személyek, kikhez e beszéd eredetileg intézve voltak, mintha többé nem is volnának, úgy hogy az ember most a műveltek közt széttekint, inkább arra érezné magát indítatva, hogy ke-

gyeskedőkhöz, szeretet nélküli kárhóztatókhoz, baboná sokhoz és turbúzgókhoz irjon beszédek«, ha első sorban a napoleoni nagy nemzeti katasztrófák által hozatott is létre, de nem csekély mértékben hatott közre e munka is.

Korára gyakorlott hatását azonban kétségtelenül nemcsak negatívai által érte el. hanem azon pozitív tartalom által is, melyben a vallás benső lényegét határozza meg. S később kimutatandó hiányaitól, melynek a további korekciójára méltán rászorultak eltekintve ebben áll művének fontossága a későbbi és a mai theologiára nézve is.

(Folyt. követk.)

TÁRGA.

Az elmuló és maradandó a keresztyén egyházban.

(Felolvasott a brassói ev. ref. egyházi estélyen)

Az ég és föld elmúlnak, de az én beszédem megmarad mindörökké; e kijelentésben világos bizonyítékát látjuk annak, hogy Jézus a keresztyén vallásban az Istennek örök éltű megnyilatkozását tette az emberiség közkincsévé. Ennek dacára sokan a legkisebb változástól is megijednek, mely a vallásos élet mezején előtűnik. Remegnek, nehogy általa a keresztyénség végleg megsemmisüljön. Szünetnélkül halljuk tehát a vészkiáltást a keresztyénség veszedelemben van. A leglényegtelenebb ellentmondást a fennálló theologiai rendszerekkel. a fennálló egyházi szervezettel szemben, sokan úgy tekintik, mint a hit megtámadását, a keresztyénség megrontását!

Másfelől az ellentét kedvéért, vannak olyanok is, a kik azt hirdetik, hogy a keresztyénségnek ideje letelet. Ez utóbbiak arról akarják meggyőzni a világot, hogy ezután a kegyesség, egy új alakot kell magára öltösn, hogy a vallás szárnyai túl a keresztyénség határain, az égig kell emeljenek, mint a hogy a szárnyaira kelt sasfi örökre elhagyja, az anyai fészket, melyben felnevekedett!

Szenteljünk egy kevés időt az ellentétek okának megvizsgálására és lássuk »mi az elmuló és mi a maradandó a keresztyénségben.

Jézus azt mondta, az ő beszéde soha el nem mulik és mégis már az első tekintetnél rájövünk, hogy nincs semmi mulandóbb, mint a beszéd. A beszéd nem hagy maga után külső nyomot. a mint megrezegteti a levegőt, eltűnik. Ennek dacára Jézus reá bízta az igazságot, melyet hirdetett, a világ megváltoztatására. Nem szentelt arra időt, hogy gondolatait megörökítse, kinyilatkoztatta azokat ott, a hól véletlenül hallgatóságra talált: a tenger partján, egy fa árnyékában, egy kunyhóban, templomban, vagy valamely zsinagógában, a mint az alkalom magával hozta. Nem állít tekintélyes papi rendet, nem létesít iskolákat, hogy ezek beszédét megörizzék, egyszerűen barátait kéri, hogy az igazságot, a melyet tőle hallának, hirdessék. Beszédeit nem írja könyvekbe, hanem erős hitén nyugvó nemes bizalommal, szorja a világba a jó magot és azokat reá bizza életképességükre. Hite azt sugta neki, hogy a mi Istentől van, az nem vesztet el, ő gondot visel.

A jó magot, tehát elvetette a szívek talajába, a harmat és a nap az ég e küldöttei majd azt ott, csirába szöktetik. Érezte, hogy szavai az örökkévalóság kincsei, így nyugodtan bocsátotta azokat szabadon, e mulandóság földén. Bizalma meg sem is csalta, 19 századon át az elemek megkimélték, úgy a mint ő

azt remélte. Az ő beszédei ma már minden emberi nyelvre le vannak fordítva, hogy viszhangra keljenek a föld kerekén, minden népnek ajakán.

Bele vegyül ma már Jézus kijelentése a népes városok zajába, mint a távól tengerek néma morájába. Vasárnap templomtól templomig hangzik szava. míg keresztül zengi a világot. Az ő beszéde a jók lélekzete vétele, az özvegyek reménye, a hívők öröme lett, zengése csodákat mivel.

Az ő szava építi templomainkat, teszi széppé hajlékainkat, emeli gondolatainkat, tisztítja eszméinket, megszenteli imáinkat. Az ő szava által minden a miénk, Krisztus testvérünk, az idő szolgálk, a halál a mi diadalunk. Kijelenti nekünk Istennek jelenlétét, a tavasz első virágában, a pillangó szárnyalásában, a nemzetek bukásában, a világ örömeiben, gyászában.

Ha a keresztyénség hangja elnémulna, a világ néma lenne, mint a sir; elhalgatna a szent dal, mely a királyt és népeit illetel tölti bé; mely a szegény özvegyet magányos munkájában megörvendezteteti. Ha a hang elnémulna, vége lenne a mi szép világunknak. Így él és uralkodik Jézus szava a világon!

Azóta hatalmas emberek szavát, kiknek nevét egész földrészek rettegték, bár papok és alattvalók egész raja érczbe, kőbe vésvé kívánta megörökíteni azokat, megsemmisültek urokkal együtt és nem beszél rólok többé a világ. Azóta, a hajdankornak jeles művei, városok, tornyok, várak, birodalmak aláhanyatlottak és a földön alig van nyomuk, mely jelezné, hogy valamikor hol állottak.

A bölcssek bölcsessége, a művészek művészete, a költők dala, a papok szertartásai, az elmulás zsákmányai lettek, eltemetve fekszenek a mulandóság ágyában, csak árnyaik lebegnek még néhány földünk színén. Mindezen árnyak felett, teljes ragyogással, mint fényes csillag emelkedik ki a Názáreti Jézus dicső alakja; a nélkül, hogy személyisége tér és idő által, bármi változáson, ment volna keresztül. Jézus szava egy új világot teremtett, minőt a hajdankor pogány bölcssei még álmaikban sem láttak.

Az ő beszéde átszárnyalta az enyésző időt, mint a sebesszárnyu sas a viharok légkörét, és alábocsátkozik a hívő és megtérés után epedő szívekbe, mint az atyának lelke egykor a fiura alászállott. A régi ég és föld, hogy elmúltak, de az ige megmaradt, misem bizonyítja jobban, mint ez, hogy mulandó az, mit az ember nagynak nevez, állandó pedig az, a mit az Isten igaznak jelölt.

De, ha a keresztyénséget, mint Jézus vallásának történelmi megnyilatkozását szemléljük, arra a tapasztalatra jutunk, hogy mi sem volt több változásnak alávetve mint a keresztyénség.

Míg Jézus vallása minden időben, minden országban, minden emberben az igaz hívőknél ugyanaz volt, az egyházak és népek keresztyénsége tanban és életben, két században, vagy országban, nevén kívül sehol nem volt ugyanaz. Az egyes keresztyén felekezetek

között az idők rendjén felmerült különbségek mélyebbek és lényegesebbek voltak, mint a minő eltérés van Krisztus és Plátó között.

Igaz, a hetedik század keresztyénsége már eltűnt, ma már azon dolgok közé tartozik, a melyek voltak, de már többé nem lehetnek, mert sem az Isten, sem a világ visszafelé nem mehetnek, tehát ha itt-ott fel is üti fejét e mult idők réme, ijeszgetése meg nem rémit, kecsgetése nem csábit, mi örvendünk, hogy elmúlt.

De, szomoruan kell beismerjük, hogy sok olyant árulnak még ma is, a vallás czégére alatt, a mi elmuló dolog. Vannak hagyományok, szertartások és tanok, melyekre érdemök feletti súlyt fektetnek, míg az istenes élet és emberszeretet, kies mezeit parlagon hagyják. Bár a szertartás és tan a lényeg megnyilatkozásának formái, de csak akkor és addig hasznosak, míg a lélek szükségleteinek megfelelnek. Tehát a formások, e szerint a keresztyénségnek csak tartozékait, nem pedig lényegét képezik, ezek csak a ruha, nem a test, mely más ruhát ölthet magára, mely neki épen olyan jól állott és épen olyan jó szolgálatot tehet, mint ez. Az elmondottakban leli magyarázatát, hogy egy 4 felekezetnek lehet sok, a másoknak kevés külsősége, mégis mindakettő egyaránt keresztyéni lehet,

A mi felekezetünknek, kik Istent lélekben és igazságban kívánjuk imádni, s kik azt valjuk, hogy a vallás nem tan, nem szertartás, hanem lélek és élet, kevés külsőségünk van, istentiszteletünkben. E keveset is a jövő kor megtarthatja, vagy elveheti, régi szertartásokat életre hívhat, vagy újakat alkalmazhat, de azért utódaink lehetnek éppen olyan jó keresztyének, mint mi vagyunk, vagy atyáink valának.

Ha a multba tekintünk, vagy a különböző országok egyházait nézzük a jelenben, látjuk hogy külsőségek és szokások a keresztyénségben éppen olyan sokfélék, mint a pogányoké volt, kiktől a keresztyén egyház, nem egészen helytelenül egynehányat által vett.

A ki a keresztyénség történetét vizsgálja, látni fogja, hogy egyik korszaktól a másikig az egyházban nem csak a szertartások rendje, hanem a tan is, mily sok hullámvásznak van alávetve. A mi az egyik országban hazugság, a másikban igazság számba megy. Egyik korszak eretnekíti az orthodoxiát, a másik ahoz alkalmazkodik. Most Árius. majd Athanasius kerülnek felül. Mindketten végül kiközösítettnek, mivel egyik azt állította, a mit a másik tagadott. Emberek hurczoltattak máglyára, mivel a megnyilatkozó közös felfogással, ellenkező tant hisznek igaznak és e szerint élnek.

A középkori egyház theologiai tantételei, úgy tetszik mintha közelebb állottak volna a zsidó és pogány felfogáshoz, a philosophiai elméletekhez, mint a keresztyénség alapelveihez. A szentháromság tana a dogmák ez Akhillesi sarka, e korban nem annyira a hit-tani, mint inkább philosophiai alapon nyugodot. Mindezekből az tűnik ki, hogy a mikor a régi vallások elavultak és kihaltak, mint örökséget hagyták az ujnak formáságaikat és tanaikat, azaz úgy tettek, mint a mesebeli óriás, ki legyőzőjének hagyta mérgezett ingét, mely ezt megrontotta.

Valóban sok hittétel foglal még ma is helyet némely keresztyén theológiában, mely inkább emlékeztet a pogány templomokra, mint arra, melynek szegletkövét Krisztus vetette meg! Jó részben, fa, pozdorja és széna az, a mivel az emberek azt a szegelet követ tovább építették, a melyet Jézus megfektetett. Csoda-e azután, ha az épület mindjárt nagy veszedelemben van, ha egy kis tűz által megtámadtatik?

A keresztyénségnek folyama. minden talajnak, melyen áthömpölygött, színét, alját, magába vette, úgy hogy ma már az nem minden részében az életnek ama kristálytisza vize, mely zamatos itallal kínálja az epedő ajkakat

Valjon, ha Jézus vagy Pál apostol ma a nevők-

ben keletkezett legtöbb theologiai tanrendszert elolvasnák magukénak ismernék e azokat? A dologba egyedül az a szerencse, hogy a theologiai rendszerek elavúlnak, mint a fák levelei. Az emberek által Krisztus nevében létrehozott tanok mulandó voltát az élet igazolja legjobban.

(Vége következik.)

Péchy Árpád.

Szász Domokos mellszoboralapra és szeretetházra újabban adakoztak:

<i>Nemes Ferencné</i> , ref. lelkészné (Alsó-Ilosva)	3 frt — kr.
<i>Biró Andrásné</i> , ref. lelkészné (Daróc)	2 frt — kr.
<i>Hatházy Ferencné</i> , ref. körlelkészné (Kide)	2 frt — kr.
Újabb adakozás	7 frt — kr.
Mult számunkban kimutatott összeg	83 frt 50 kr.
Összes adakozás:	90 frt 50 kr.

Különfélék rovata.

Folyó hó 15-én 5 órán kezdve a theol. fakultás előljárósága gyűlést tartott. Elnökölt dr Bartók György, egyházkerületi főjegyző, h. püspök, ki tartalmas megnyitó beszéde közben kegyeletesen emlékezett meg néhai püspök Szász Domokosról. Ez előljárósági gyűlés egyéb tárgyairól, mivel szerdán este lapunk már kiszedve szokott lenni, ezúttal bővebben nem referálhatunk.

Gyászlap. *Nagy Albert*, beresztelki nyugalmazott ref lelkész folyó hó 7 én elhalálozott. — *Kolozsvári Károlyné*, szül. Oroszlán Lidia folyó hó 12-én elhunyt. Áldás emlékükn!

A tanulók vasárnapja. A tanulók túlterheltségének sokat vitatott kérdéséhez hozzá szól ma Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter is egy az összes főigazgatókhoz intézett rendelettel, melyben kimondja, hogy vasárnapra a tanulóifjúságnak házi feladatot vagy leckét adni nem szabad. A miniszter intézkedése remélhetőleg üdvös hatással lesz a tanulóifjúság fejlődésére, melyet turbúzó tanárok eddigelé bizony egészen tekinteten kívül hagytak. A rendelet szövege ez:

Mint már több ízben hangsúlyoztam, a túlterhelés nem csupán a tanterveknek, hanem a módszernek a kérdése is. A közoktatási kormányt e meggyőződésben megerősítik a tanulmányi felügyelettel megbízott közegek jelentései, melyekből kiderül, hogy ott, a hol a középiskolai tanításunknak alapjául szolgáló s az utasításokban kifejezett módszeres alapelvek valóban lelkes méltatással találkoznak, a túlterhelés bajai is enyhébb alakban jelentkeznek. Az utasításoknak egyik kiemelkedőbb elve az, hogy az ismeretek pusztá közlése nem biztosíthatja az igazi eredményt. Az ugynevezett lecke-feladás helyét, mely egymagában tanításnak nem is nevezhető, az intenzív tanítói eljárásnak kell elfoglalnia, mely abban keresi érdemét, hogy a tanár az osztály összes tanulóival közösen és együttes munkában dolgozza fel e tantervben kiszabott anyagot. Az ily eljárás mellett a tananyagot lényegében az iskolában hallottak és tanultak megszilárdítására s szükség szerint írásbeli alkalmazására kellene szorítkozniok.

Sajnosan tapasztalható ezzel szemben, hogy még sok helyütt túlságos mennyiségű házi leckékkel és feladatokkal vannak a tanulók megterhelve, aminek egyik oka — elismerem — az osztályoknak általában túlságos népeességében s ennek folytán a helyes tanítói el-

járás alkalmazásának csekélyebb lehetőségében, de ezenfelül a fent érintett, ma már szétlében elismert módszeres követelmények mellőzésében is kereshető. Arról értesültem, hogy egyes középiskolák tanárai még a vasárnapra is oly sok megtanulni való anyagot, házi írásbeli feladatokat, rajzokat stb. adnak fel, hogy a tanulóknak még ezen a napon sincsen módjukban a családdal való bensőbb érintkezés, vagy a fáradt elmének nemesen szorakoztató foglalkozással, vagy üdüléssel való megpihentetése.

Amennyiben tehát a hétköznapokon különböző külső akadályok kedvezőtlen hatása alatt nem volna lehetséges az utasítások ajánlotta módszeres elveknek teljesen következetes alkalmazásával a házi foglalkozás mértékét jelentékenyen leszállítani, a szorgalmi időnek lelkiismeretes felhasználása révén, legalább arra törekedjenek a tanári karok, s erre nézve a királyi főigazgatóság közbelépésére számítok, — hogy a vasárnapon, mint különben is egyedüli heti teljes szünnapon, lehetőleg egészen mentek maradjanak a tanulók a házi feladatoktól és leckék tanulásától. A hétköznapi szorgalmi időnek lelkiismeretes felhasználásával részemről lehetnek tartom e cél elérését s hiszem, hogy a vasárnapi pihenőnek áldásos következményei a jövő év iskolai munkásságának nagyobb élénkségében s a tanulók behatóbb érdeklődésében is jelentkezni fognak.

Vettük a Debreceni ev. ref. főiskolának az 1898—99. tanév második felére szóló akadémiai tanrendjét, melyet az akadémiai igazgató az előadások gazdagságát áttekinthetőleg szerkesztett meg s adott ki.

A katolikus kongrua. A Samassa József egri érsek elnöklete alatt működő központi kongrua bizottság azon óhajának adott kifejezést, hogy a plebániái jövedelmek összeírására vonatkozó utasítások a nem katolikus lelkészek jövedelmeinek kiegészítése tárgyában időközben alkotott 1898 XIV. t.-czikkkel hozassanak összhangba és hogy a bizottságnak lehetővé tésésék, hogy fellebbezéssel meg nem támadott bevallásokat is szükség esetén vizsgálat alá vegye. Minderre egy legfelsőbb királyi elhatározás kieszközlése vált szükségessé, minthogy az ezen összeírásokra vonatkozó utasításokat is ő Felsőge hagyta annak idején jóvá.

Wlassics Gyula vallás és közoktatásügyi miniszter a bizottság kívánalmainak teljes jogosultságáról meggyőződve, részletesen és behatóan indokolt felterjesztést intézett ez ügyben ő Felsőgéhez, mely előterjesztésnek alapján ő Felsőge megengedte, hogy mindkét szertartású katolikus lelkészek és segédlelkészek jövedelmei összeírásának a központi kongrua bizottság által foganatba veendő felülvizsgálata alkalmával a következő kiigazítások eszközöltessenek:

1. Az esketési stóla díjából befolyó jövedelem az összes jövedelmi összeírásokban törlendő;

2. Hasonlóképpen törlendő az anyakönyvi kivonatokból befolyó jövedelem, valamint ezzel kapcsolatban az anyakönyvi jövedelmeknek az anyakönyvvezetési költség címén felszámított 10 százaléka.

3. A lótarási átalány maximuma 125 forintról 200 forintra emelendő és ehhez képest egy lótarásra 63 frt helyett 100 frt számítandó.

4. Káplántartás címén 200 frt helyett 250 frt hozandó levonásba.

Ugyszintén megengedte, hogy a központi kongrua-bizottság az összes lelkészi és segédlelkészi jövedelmi összeírásokat felülvizsgálhassa és az 1895. évi április 16. án legfelsőbb helyen jóváhagyott szabályzat ellenére megállapított jövedelmi és kiadási tételeket kiigazithassa, illetőleg törölhesse.

Továbbá a latin és görög szertartású katolikus érsekség és püspökségek, valamint a királyi adományozás alá tartozó apátságok és prépostságok jövedelmi összeírása tárgyában a vallás- és közoktatásügyi miniszter által 1897. július 12-én kibocsátott „Irány-

elveket» jóváhagyta és azok alapján eszközölt eljárást tudomásul vette. (A)

Poroszország felsőbb leányiskoláiban az 1894. évi (május 31.) miniszteri határozat értelmében úgy nevezett szabadválasztású tanfolyamok léptek életbe, melyeknek tantervében eddig csaknem kizárólag történelmi, aesthetikai és természettudományi tantárgyak szerepeltek. Jelenleg azonban tekintélyes mozgalom indult meg abból a célból, hogy e tanfolyamok tantervébe a vallástanítás is főlvetessék

A porosz alsóbb népiskolái ügy köréből közöljük a következő statisztikai adatokat: Az 1896. évben Poroszországnak 36133 népiskolája volt 92001 osztálytal, 79431 tanerővel és 5.236,826 növendékkel. A tanítói jövedelem, középszámítással: 1523 márka, a tanítónői jövedelem pedig 1279 márka. A népiskolai ügyre fordított összeg 186 millió márka. A katolikus népiskolaüggyel szemben az evangélikus fölényben van; de el kell ismernünk, hogy a katolicizmus az ő iskolaügyében ott is, valamiképpen nálunk is, nagy munkát és pedig nagyobb munkásságot fejt ki, mint a protestantizmus. A föntebb említett 5.236,826 népiskolás gyermek közül 250 ezer jár közös iskolába. Ilyen iskola van 680.

Klerikális részről a hesseni kormányhoz a következő interpelláció intéztetett: »Van-e értesülve a kormány, hogy a hesseni gymnasiumok ifjúsági könyvtárai mily módon vannak összeállítva? Az ifjúsági könyvtárakban levő könyvek micsoda elvek szerint válogattatnak ki beszerzés s kiosztás végett? Van-e tudomása a kormánynak, hogy e könyvtárakból (pld. Offenbachban) a növendékek oly könyvekhez jutnak, melyek a *katolikus egyház* iránt ellenségesek s az ifju lelkekre károsak? Mit szándékozik a kormány tenni, hogy a katolikusok sérelme megszűnjék?« Ime, az ultramontanizmus mindenütt ott van, hogy saját érdekeit érvényesítse s a gyermekkönyvtárakat sem mulasztja el végig olvasni. Mi még a tankönyvek tekintetében sem vagyunk scrupulosusok.

Kedves kötelességemnek tartom azon nemes szívű adakozók neveit megemlíteni, a kik a h-marosi ev. ref. egyháznak a következő összeget adakozták: Tekintetes Éltető József úr egy 25 forintos értékű urasztali ezüst poharat. T. Éltető Józsefné, nagyságos Jenei Lenke urasszony egy 70 frt értékű urasztali abroszt, 2 darab 10 frt értékű urasztali kendőt. Az urasztali igen szép és értékes terítőket saját kezeivel himezte és semmi munkát, fáradságot nem kimélve egy olyan urasztali készlettel látta el az urasztalát, melyet csak látni is gyönyörűség és boldogság. A szép terítőkeken e szavak olvashatók: »A kik az urat keresik, semmi jó nélkül nem szükölködnek.« A nemes szívű nő ezzel még nem elégedett meg, hanem az ő jószívének jó kincséből előhozott még egy újabb jót. Az iskola számára 32 frt 70 krért vásárolt egy iskolai csengetyűt, melyet át is adott az iskola használatába ezen szavakkal: erős hitem van, hogy mint ősapáim, úgy én is még sok jót tehetek az Isten dicsőségére és az anyaszentegyháznak javára. Fogadják a nemes szívű adakozók egyházam háláját, forró köszönetét. Száljon Isten áldása becses éltőkre és élvezzék sokáig a legszebb jutalmat, melyet a tiszta öntudat ad. Holtmaros, 1899. febr. 2-án. *Bóka György* holtmarosi ev. ref. pap.

Bodolán 1899. év január hó 1-én tartott egyházközségi gyűlésben; helybeli lelkész Szabó Ferencz a fia nagyon meglepte egyházközségünk tagjait azon kegyeletes cselekedetével: midőn elhunyt, egyetlenegy elfelejthetetlen leánya Szabó Anna nevére 150 frtos emlékalapítványt tett Közalap tőkéjéül — egyházközségünknek. Azon megnevezéssel, hogy ennek kamataiból az egyház hiveire nehezült s évenként beszédni szokott közalapjárulék, időtlen időig, mind az időnek végéig fedeztessék. Fogadja nevezett lelkész úr

itt e helyen is egyházközségünk tagjainak szívélyes, meleg köszönetét. Bodolán, 1899. jan. 30. Egy egyháztag.

A Brassai-émlék ügye szépen halad előre. Az intéző bizottság február 5-én ülést tartott a Nemzeti Casinóban és a gyűjtés eddigi eredményét számba vette. Az összes középiskolák igazgatóinak fölhívást és gyűjtőívet küldött a bizottság. A fölhívásokból egyszerű hátrattal visszaküldetett 27. A visszaküldöttek között van egy pár olyan elsőrendű tanintézet, amelynek redig eljárása meglepte a bizottságot. Másfelől azonban örömmel tapasztalja a bizottság, hogy számos tanintézet azonnal magáévá tette az emlékügyet és lelkes áldozatkészséggel adakozott. Minthogy a fölhívások csak a múlt hónapban küldettek szét, az eredmény egészen biztatónak mondható. Ujabb adakoztak: Dr. Tóth György igazgató, Kecskemét, 1 frt Tanárképző főgymnasium Budapest, 5 frt Kádár József tanár Deés, 2 frt. Doby Antal Homonna, 2 frt. Dr. Bartha Béla igazgató Debreczen, 3 frt. Allami főreáliskola Körmöczbánya, 5 frt. Gyalog István Bonyhád, 8 frt. 05 kr. Gazd tanintézet Kassa 11 frt. Gazd. akadémia Magyar-Óvár 10 frt. Kir főreáliskola Lőcse 10 frt. VII. ker. főgymnasium Budapest, 5 frt. Gymn. Zombor 2 frt. 50 kr. Áll. polg. iskola Késmárk, 1 frt. Kir. főreáliskola Sopron 3 frt. 95 kr. Kovalszky Uj-Verbász. 3 frt. Ávéd Jakó igazgató Gyulaféüérvár 2 frt. Ádám Domokos Bözöd 5 frt. Áll. polg. fiúiskola Kassa, 6 frt. 50 kr. Borbélv Sándor Budapest, 2 frt. 70 kr. Góbi Imre igazg. Budapest, 11 frt. Csanády Gusztáv ig. Keszthely, 5 frt. Futó Mihály ig. Hódmező-Vásárhely. 3 frt 25 kr. Szent János ig. Gyöngy, 2 frt. 50 kr. Kir. főgymn Fiume, 22 frt frt. 50 kr. Kerekes Dezső igazg. a tanulóktól Rimaszombat, 12 frt. 05 kr. Takács József ig. Veszprém, 3 frt. Gál Endre ig. a tanulóktól Halas, 27 frt. 40 kr. Pivar Ignác igazg. Budapest, 5 frt. 50 kr. Szűcs Lajos igazg. Zenta, 1 frt 50 kr. Csepreghy Endre Kis-Kún Félegyháza, 1 frt 20 kr. Ev. ref. főgymn. Pápa. 3 frt Kir. József műegyetem Budapest, 39 frt Szőgyény Ferencz ig. Gyöngyös, 4 frt Pótsa József főispán Sepsí-Szt.-György, 8 frt Áll. főgymn. Nagy-Szeben, 5 frt Áll. felsőbb leányiskola Szeged, 3 frt 45 kr. Dr. Kárpáti Károly ig. Szeged, 4 frt. 63 kr. Ferencz József tud. egyetem tanárai Kolozsvár, 55 frt. Elek Gyula. ig. Kolozsvár, 10 frt. 30 kr. Ev. ref. tótanoda Debreczen 3 frt. Jelen közlemény főösszege: 337 frt. 98 kr., a megelőző közleménnyel együtt 1047 frt. 28 kr. A gyűjtések folyamatban vannak és a bizottság erősen hiszi, hogy a Brassai-émléket rövid idő alatt föl fogja állítani a hálás kegyelet. Vajha úgy lenne!

Közelebbről a megyei és városi törvényhatóságokhoz fog fölhívást intézni a bizottság.

Nyereményjegyzék

az erdélyi ev. ref. egyházkerület által a kolozsvári protestáns Szeretetház javára rendezett jótékonycélu sorsjátéknak Budapesten 1898. november hó 15-én megtartott II. huzásán kihúzott számokról.

(Ötödik közlemény.)

500 nyeremény à 18 korona értékben: (Folytatás.) 251515
 251526 252146 254015 254217 260401 241497 263898 264025
 264408 264760 266141 268514 271254 271267 271503 271504
 273369 273555 274022 274482 274499 274509 276104 276753
 277790 278067 278107 278322 278855 278130 281095 281703
 284225 286669 289436 290123 291202 292529 292530 293108
 294391 295441 295870 295808 297653 298287 298451 298985
 299042 305546 307725 308743 309940 312248 312589 312779
 312890 313643 313821 314867 315610 316434 316590 318976
 320584 322757 323144 323905 324031 324704 325450 326044
 326405 326622 326864 328102 330182 330609 331894 337211
 333464 341980 342194 342232 342299 343047 343085 343187

343513 344240 344581 345403 346526 347091 348596 348960
 350798 350860 351751 352447 353370 353843 354003 354511
 355558 360397 362293 362787 363414 364064 364625 365458
 366433 366588 367374 368216 368617 369039 370072 373585
 374212 375222 376418 377697 378166 381107 382597 384403
 384410 386607 387452 387587 388727 390596 393144 393833
 393945 394039 394677 396378 398629 398694 399501 401225
 401661 402957 402971 403750 403906 404169 404306 404801
 406372 406985 408433 408978 409236 409368 409995 410801
 411348 411577 413071 413214 413470 413685 414876 415422
 416900 417182 417287 417944 418134 418135 418136 418137
 418677 418729 419637 420494 420907 422181 422366 423372
 423464 423625 424527 426341 427143 429184 431306 432666
 432830 435319 435764 436754 440184 441240 441768 445545
 443557 444212 444501 446409 450567 455572 455694 457364
 458770 459313 460825 462363 462660 463059 463733 463779
 464325 464761 466299 466415 469695 470304 470314 470896
 471036 471943 475010 479410 480500 481269 482236 484004
 484281 484346 485220 486498 486697 486857 489509 490413
 491025 491163 494348 494947 497175 497565 498204 498220
 498995.

Hivatalos rész.

189 - 1899.

KÖRLEVÉL.

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Előljáróságának.

A kultuszminiszter úr mult évi 79.497 számon a középiskolai érettségi bizonyítványok fordításának kiállítása tárgyában körrendeletet bocsátott ki, mely a Hivatalos Közlöny 1899. évi 3-ik számában olvasható.

Felkérjük a m. t. Előljáróságot, hogy a hatósága alatt álló középiskola igazgatóját e körrendeletre figyelmeztetni s őt annak pontos megtartására utasítani sziveskedjék.

Kolozsvártt, 1899. február hó 8 án.

Dr. Vályi Gábor.
elnök helyettes.

Parádi Kálmán.
tanügyi előadó.

64 - 1899.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a gurgényi egyházmegyébe kebeleztetett *felfalusi* II. osztályu *lelkészi* állomásra pályázat nyittatik.

Az állomás javadalma:

a) kepe-, korcsma regale- és közmunka váltás, dézma kárpótlás és conversio többlet czimen készpénz, összesen: 795 frt 34 kr.

b) 24 h. 1590 □ öl szántó, 2 h. 413 □ öl rét, 1296 □ öl parlagi kaszáló haszon élvezete, melynek díjlevélben megállapított tiszta jövedelme (kataszt.) 50 frt 40 kr.

c) 1507 □ öl belsőség, ujabb időben épült jó lakás- és melléképületekkel.

Kötelességek: a felfalusi anyaegyházban az egyházi törvényekben körülírt lelkészi teendők végzése, s az alsó-idecsi diasporában ritkán előforduló esketés, keresztelezés és temetés.

Pályázati határidő 1899. márczius 10. A kellően felszerelt folyamodványok *Tavaszy József*, esperes aához, M.-Péterlakára (u. p. Szász-Régen) küldendők.

Kolozsvár, 1899. febr. 13.

Dr. Bartók György,
egyházker. főjegyző,
helyettes püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

A katharosok hitfelekezete.

Irta: *dr. gróf Kuun Géza.*

(Vége)

Felekezetők hívei két kategoriára oszoltak, u. m. a tökéletesekre, kik magokat választottaknak (*electi*) s mint fentebb látók, keresztyéneknek, jó keresztyéneknek, tökéleteseknek (*perfecti*). jó embereknek neveztek és a második, illetve alanti fokon levő proselytáéra, kiket hívőknek (*credens*) neveztek; az utóbbiak, mint látni fogjuk, sokkal kevesebbre köteleztettek, mint az előbbiek. A tökéletesek a kezek feltétele által avatattak fel, a mely szertartás a vigasztaló léleknek reájok való kiömlését volt hivatva eszközölni, a mely okon ezt a szertartást a nyugat európai tartományokban, jelesen Olaszországban *consolamentum*-nak szokták nevezni. Ezek közt voltak annyira vakbuzgók, hogy az illető szertartás teljesülte után magokat *endura*-ba helyezték, illetőleg életüket éhhalálással fogyasztották el, s tették ezt azért, hogy a *consolamentum*-ot elnyervén, az anyaggal való tisztátlanító érintkezéstől idejekorán szabaduljanak.¹ A vízzel való keresztelest nem ismerték, mert hiszen a víz is anyag, s mint ilyen nem tisztíthat, hanem a felekezetükbe lépők fejére János evangyeliomát tették, s a görög katharosok ezt szertartást, mindazonáltal átvitt értelemben, *βπτισμα*-nak nevezték.² Pauler Gyula »A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt« című nagybecsű műve II. kötetében a felekezet két kategoriájáról igen jellemzőleg ezeket írja: »A tökéletes keresztyén tehát — mint magokat kiválóan nevezték — férfi vagy nő, földi zarándoklását csak arra fordította, hogy a világ minden kicsi, nagy örömét, baját, intézményét megvesse. Szemében a házasság, a család, az emberi társadalom ez alapja, csak testi kárhozatos egyesülés volt, mely ismét testet hoz létre, s azt ép úgy megvetette, gyűlölte, mint a társadalmi lét legkomplikáltabb organismusát, az államot és intézményeit. Testét folytonos böjttel sanyargatta. Jártában-keltében is na-

gyon sokat, majdnem mindig imádkozott, csak fekete ruhát viselt; más vallásuakkal szóba sem állott, kivévén, ha meg akarta téríteni ilyenekből kerültek ki az egyházak fejei, az apostolok: de számuk — a dolog természete szerint — csekély volt, alig esett egy egy, ezer- kétszer más közönséges hívőre (illetve a második kategoriához tartozó hívőkre). E közönséges hívőknek meg lehetett, meg kellett alkudni a rossz világgal, bár hitükben, elméletben. ők is megvetettek mindent, a mi más keresztyéneknek kedves, sőt szent is vala, ámbár azt külsőleg mégis tisztelhatték, hozzá alkalmazkodhattak, csak hogy el lehet képzelni, mennyire feleltek meg, mennyire tettek eleget azoknak a kötelességeknek, melyeket a keresztyén vallás, az országok törvényei oly cselekményekre nézve szabtak rájuk, melyek az ő szemükben csak a »rossz«-nak, az ördögnek művei voltak, s így házasságuk — hogy példát említsek — csak olyan ideiglenes szerződés-féle volt, melyet a férj megtartott, míg az asszony jó volt, de ha tetszett, mindenkor fölbonthatott. Így élt a közönséges bogomil valóságos szellemi dualismusban, melyben megcselekedhetett, úgy a hogy, mind azt, a mit belsőleg ördögi rossznak tartott, és csak halála perczében kellett magába szállania, konvertálnia, »tökéletes« keresztyénné lennie, ha nem akart a pokol martalékává lenni.¹ Tanok a különböző tartományokban módosult, mert a feltűnést lehetőleg kerülték s igyekeztek látszólag s látszatból a nagy többséghez alkalmazkodni. A katharosok békeszeretők voltak, halkan beszéltek, soha sem kiabáltak, sem nem kacagtak; arcok színe halovány volt a sok böjtnök miatta, a mi a keletire ős régi időktől fogva mindig nagy hatással volt szentségnek, elég gyakran szentesedésnek, bizonyos kifejezését öltette rájuk. Templomaik csak kevés számmal és kivételesen voltak, papjaik nem voltak; a harangot az ördög harsonájának tartották; imádkoztak lakásaikban, künn a szabadban bárhol, magános helyeken, erdőkben, hegytetőkön, barlangokban, jártokban-keltőkben, de oly községekben, a hol kevés számmal voltak, a többiekkel ők is templomba mentek, s látszatból úgy tettek, mint azok.²

¹ L. Sabatier id. műve 47—48. ll
Jirecek »Geschichte der Bulgaren«, a IX. fejezetben.

L. a 20—21. ll.
² Jirecek id. h

A katharosok, mint fennebb látók, magokat közönségesen keresztyéneknek nevezték; a görögök őket vagy Βαρμῆλοι-oknak, vagy Εὐχίται-oknak (az εὐχή »imádság«, »fogadás« szóról,) vagy Μασσαλιῶται-oknak (a francia Marseille régibb névalakjáról, mely *Massalia*-nak, lat. *Massilia* hangzott), a szlávok pedig *babuni*-knak (talán a *Babuna* nevű hegységről nyugat Macedoniában), vagy *manicheji*-knek¹, Bosniában *patareni*-knek nevezték, *Publicani*-knak is neveztek, a mely név *Paulikiani* ből romlott, illet. azon örmény manicheus hitfelekezet nevéből, mely Árménia különböző helyein, így a többi közt *Tefrika*-ban erős gyökeret vert. Ez a tan oda Kis-Ázsiából jött s lényegileg egy volt a samosatai²) *Konstantin* által a VII. évszázban megújított előázsiái gnosticizmussal, vagyis inkább manicheizmussal. A byzánti császárok közül többen üldözték ugyan a paulikianusokat mindazonáltal a felekezet nem hogy elapadt volna, sőt inkább megszorodott s huzamos időn át terjedőben vala.³ *Petrus Siculus*, a ki 868-ban mint byzánti követ az örmény Tefrika városba érkezett, ott hírért vette annak, hogy a paulikianusok hittérítőket szándékoznak Bolgárországra küldeni. Péter késelem nélkül egy még mai nap is létező iratában figyelmeztetett veszélyes voltokra, s *József* bolgár érseknek benyújtotta iratát. Említettük, hogy a byzánti császárok közül többen üldözték a paulikianusokat, de nem valamennyien, így *Konstantinos Kopronymos* még a VIII. évszázadban több ezer syr- és örmény paulikianust telepített Thráciába, a legtöbbet Philippopolis vidékére. Nikephoros 810-ben Konstantinápolyban a polgári joggal ajándékozta meg őket.⁴ Thráciából terjedtek be aztán úgy a dunai-Bolgáriába, mint Macedoniába. A X. évszázban Bolgáriában hat templomjuk volt, melyek, mint Jireceknél olvassuk, a Pál leveleiben előforduló hat város után neveztettek el. Tanítóik Pál apostol tanítványainak neveit vették fel, s ezen nincs mit csodálkoznunk, mert hiszen felekezetük neve: *paulikianus* szintén Pál nevével függ össze (syrül *Faulos*).

Péter bolgár fejedelem uralkodása alatt egy *Bogomil* nevű pap lett híressé, kit *Jeremiás*-nak is neveztek, ez a paulikianus tant újította meg, illet. a paulik. dualismust a keresztyén tanakhoz közelebb hozni törekedett, s a felekezetet erős kézzel szervezte.⁵ Helyesen jegyezte meg róla Jirecek id. művében, hogy új vallást nem alapított s nem is az »orthodox« egyház közösségéből vált ki, s hogy tanainak gyökszála kívül esnek a keresztyénségen; tana a syr, perzsa és görög nézeteknek a keleti keresztyénséggel való összeegyeztetésének egy újabb fejlődési fokát jelzi s jelez közeledést a keresztyénséghez. Nem volt nehéz Bogomilnak, írja Jirecek többször id. művében, egy a pogányságtól csak nem rég felszabadult oly népnél honosítani meg a paulikianus tant, a mely az ősrégi szláv mythologia *Bozi* és *Bési* nevű egymással szünetlenül versenyző

isteneiben hitt, illet. a jó és rossz istenítésében. Két fő templomok egyike a *bolgár* volt, másika a *dragoviczi*, melyeket felekezetük bölcsőjének tartottak.¹ — Egyike azoknak, kik tévedéseiket a leghevesebben támadták, Bolgáriában *Kosmas* presbyter volt, a ki a bogomilokat, mint Jireceknél olvassuk, a siket és vak bálványoknál is rosszabbaknak mondott, sőt még a *Bési*-knél is. Az állam, intézményei, rendje, hatósága s a gazdagok ellen közveszélyes izgatónak mondja őket.

A bogomilok irodalmáról igen érdekesen értekezik úgy Asbóth János *Bosnien und die Herzegowina* című nagy művében, mint Jirecek *Konstantin* id. könyvében. *Kosmas* idejében csak az újtestamentumot tartották, az ó-testamentomról hallani sem akartak; a bibliai magyarázat náluk nagy szabadsággal történt, s az egyéni felfogásnak itt tág tere nyílt. Sok régi, az ó-szlávra a görögből fordított apokryph-munka olvastatott általok s fordúl meg közkezen. Maga Bogomil több apokryph munkát gyűjtött össze, s ezeket részint saját műveibe dolgozta fel, így *Esaiás látományát* stb. s ezek aztán, valamint a görögből eszközölt ó-szláv fordítások ujólag oroszra is lefordítottak, melyeket aztán az »orthodox egyház indexére helyezett s Bogomil egyik munkája címében nevét az »igazhivő« indexíró *Bogu ne mil*-re változtatta, a mi »Istennek nem kedvest« jelent. Az orosz orthodox egyház ezen apokryph iratokat *loznja knigi*-knek, »hazug könyveknek« nevezte.²

Magyar Pál mester (*Magister Paulus Ungarus*) a ki Magyarországon az új Domonkos szerzetnek első házáat alapította Győrben, Bosniában a patarenosokat teljes igyekezettel térítette.³ Az első 32 Domonkosrendből való térítőt a rajongók a folyókba fullasztották.⁴ III. Inceze pápa szomoruan látta a térítés kevés eredményét, s a magyar királyok is Bosniában minden igyekezetük daczára a Katharosokat a nyugati egyházhoz vissza nem csatolhatták, sőt a *Kotroman* dynastiából való utolsó király II. *Ivrtko* nak halála után egy bogomil hitfelekezetű lépett a trónra. Egy régi horvát krónika megjegyzi, hogy a bosniások akkortájt inkább hódoltak meg a töröknek, mint a magyarnak, csak azért, nehogy Zsigmond magyar király vallásukért tovább is háborítsa. Mátyás király is szigoruan intézkedett a bosniai eretnekek ellen, s mindazonáltal sem akkor, sem később a török uralom alatt nem szűnt meg a bogolismus Bosniában, sőt mint Asbóth János írja, még a jelen évszáz közepe körül is voltak oly bogomil családok (s talán hitközségek is), melyek titokban atyáról fiura reájok átörökölt tanaikhoz s szokásaikhoz híven ragaszkodtak.

Olaszországban, mint P. Sabatier helyesen jegyezte meg, assisi Ferencz és szerzete a példának és tanításnak ereje által az ott is szétterjedő katharos felekezet térítgetéseinek gátot vetett s híveit megnyerte magának, a szeretet cselekvőségének. a jóságos Istenben helyezett feltétlen bizalomnak.

¹ *Manes* tanainak köveitői.

Felső-Syria (ή άνω Συρία) egyik városa az Euphrat mellettr (syr. *Šamiūtāt*, mai nap *Samsāt*, vagy arabosan *Someisāt*).

² Const. Joseph Jirecek »Geschichte der Bulgaren« (Prag, 1856), a 174–175. ll.

³ L. mind ezekről Jirecek id. művében.

⁴ L. Jireceknél.

¹ L. Jireceknél a 176. lapon.

² L. Asbóth János id. műve 30–31 ll.

³ L. Hunfalvy Pál id. művében.

⁴ L. Ormós Zsigmond »Árpádkori művelődésünk története« (Budapest, 1883) cz. k. 210. l.

⁵ L. id. műve 93-dik lapján.

B e v e z e t é s

a Schleiermacher „Über die Religion“ című műve olvastatásához.

(Folytatás.)

A »Beszédek« e pozitív tartalma a *vallás lényegéről való felfogása*, hogy rámutatott arra és átültette a köztudatba azt, hogy a vallás sem nem a tudósok által kieszelt rendszer, sem nem kívülről belénk plántált isteni tudtuladás, hanem szabadon és természetesen fejlődik ki az ember bensejében és így az embernek elidegeníthetetlen tulajdona, embervoltával összefüggő szellemi kincse. A vallás az emberi lélek belső ténye. Az eddigi iskolai rendszerek mindenképpen az volt a közös alapgondolata, hogy a vallásos hit bizonyos objectív istenikijelentések ismerete. A vitakérdés csak az volt, hogy e külsőleg adottat hogyan sajátíthatja el az ember és mi az az ismertetőjegy, a mellyel a kijelentésben az igazat a hamistól megkülönböztetni lehet. A supranaturalismus és ráczionálismus teljesen egy volt abban, hogy a vallás értelmi-működés, bizonyos igazságok rendszere a világ előállásáról és folyamáról, az ember teremtéséről, sorsáról és rendeltetéséről, az Isten lényegéről és akaratáról és a jövő életéről; a vita csak arról folyt, hogy mi úton-módon jutott az ember ez ismeretek birtokába s mi alapon ítélhető meg objectív igazságuk. A Schleiermacher álláspontján e kérdések vitatásának alapja esik el, midőn kimondja, hogy a vallás a lélek belső kedélyi élete, belső bizonyosság a végesnek a végtelennel való közösségéről. *A vallásos hit torrása nem valamely külső kijelentés, hanem egyedül és kizárólag a belső kegyes élet.* A mi a vallásos embert kényszeríti, a mi uralja, az nem valami külső törvény, szabály, hanem egyedül Isten szava az egyénnek saját megszentelődött lelkében. A hívő csak magának, azaz a benne nyilatkozó Istennek engedelmeskedik, És ebben van az ő legmagasabb — mert közvetlen, — bizonyossága, a melyben nem kételkedhetik a nélkül, hogy saját magában ne kételkedjék. És viszont, e vallásos bizonyosság kifejezés-formái felett, a melyek a különböző korok világnézlete és bölcsészeti fogalma által meghatározott reflexziók eredményei, kételkedhetik. sőt azokat el is vetheti és ujakkal cserélheti fel a vallásos hit minden kára nélkül. Így a végtelenről való fogalmunk is ülhet bármily alakot, de a benne való hitünk mindig állani fog, míg annak hatását saját lelkiéletünkben magunk tapasztaljuk.

És ennek a felfogásnak micsoda fontos gyakorlati következményei voltak! A vallás megszabadítottván a külső békókból, újra elfoglalhatta helyét, mint az egyéni és társadalmi élet összes formáinak megelevenítő központja. Azok a műveltek, kiket éppen az ideális, szellemi javak utáni sóvárgás idege nitett el a velőtlen csontokon rágódó egyháztól, most belátták, hogy csak az egyháztól s nem a vallástól fordultak el, most érezték, hogy a vallás örök javuk, drága kincsük maradt akkor is, midőn maguk is elvesztettek hitték és sejtelmes vágyakozásuk, magasabb aspirációk a vallásból fakadtak és a vallást keresték akkor is, midőn azt hitték, hogy megvetették. Mily más lett az

alapon az embernek Istenhez való viszonya is! Az eddigi theologia e tekintetben tiszta pelagiánizmuson épült fel, egy szerződés volt az, melynek egyik fele az embert kötelezte bizonyos kötelességek teljesítésére, a másik fele Istent a megfizetésre. Az egész ráczionális theologiában alig volt más szerepe az Istennek, mint bíraskodni, a jót jutalmazni, a gonoszat büntetni. És lényegében nem áll másképpen a dolog az orthodox rendszerekben sem. Mert bármennyit beszéltek is az isteni kegyelem fontosságáról és szerepéről, a vége még is csak az volt, hogy a kegyelmet annak ajándékozza Isten, ki arra magát érdemesíti. Az Augustinus mondása »nem a tiedet, hanem tégedet keresünk Istenünk«, ép' úgy feledésbe ment volt, mint a negyedik evangélium Krisztusának legmagasabb vallásos bizonyossága és hitvallása: »Te énbennem és én tebenned.« Schleiermacher hozta tudatába újra az embereknek, hogy a vallástalanság igazában abban áll, hogy az ember Istennel szemben akar valani, míg az igazi vallásosság: önátadás, végesnek a végtelen által való betöltetése.

Igaz, nem lehet tagadni, hogy e nagy jelentőségű érdeket egy másik, nem kevesebb fontosságú rovására érvényesítette: áldozatul adta a *személyiség* érdekét úgy az istenfogalomban, mint a halhatatlanságban az emberre nézve.

E pontnál eljutottunk a »Beszédek« hiányainak felmutatásához. Ezek közt mindjárt legelől kell említenünk, hogy a vallás pszichologiai lényegének meghatározásában egyoldalú. A kérdésre, hogy mi a vallás lényege? — felelete majd ez: az universum szemlélete, a végtelen érzete; majd csak az érzelem. De a szemlélet és érzelem kettős dolog s a kérdés éppen az, hogyan alkotnak ezek mégis egységet? S ha erre azt feleli, hogy ez egység az öntudat reflexziója előtti, még mindég kérdés marad, hogy mi biztosítja vagy kapcsolja együvé a kettőt az öntudatos vallásosságban? És a midőn az *universum* szemléletéről beszél, megfejtethetlen, hogy a szemléletnek hogyan lehet végtelen, tehát éppen nem szemlélhető tárgya? De ime az universumnak, a vallásos szemlélet tárgyának közelebbi meghatározásánál azt mondja, hogy ez a természeti és emberi élet törvényei, az egésznek rendje, mely az egyedeket egységgé fűzi össze. Ámde a törvény nem a közvetlen szemléletnek, hanem a gondolkozásnak tárgya. Úgy, hogy itt arra jövünk reá, hogy a Schleiermacher »universum szemléleté«-ben nem éppen korrekt formában a Spinoza »Isten gondolkozva való megismerése« fogalma ujul fel, az értelmi mozzanat háttérbe szorításával. — Még szembetűnőbb e háttérbe szorítás ott, a hol pusztán az *érzelemre* fekteti a súlyt. Mert a mily igaz, hogy a vallásos tudatban lényeges mozzanat az érzelem, annyira nem áll az, hogy a vallás pusztán érzelem. Ennek nemcsak a pszichologia mond ellene, a mely az egységes emberi szellemben ilyen absztrakt megosztást nem ismer, hanem maga a vallás összes tapasztalati jelentkezése is, a melyben a vallásos képzetek ép' úgy nem esetlegesek, mint az erkölcsi felfogások és eljárások, hanem mindkettő egységes egész. Sőt kétségtelen tény, hogy a vallásos tudat minden mozzanatában az érzelem meghatározott karaktert csak bizonyos meghatározott képze-

tek által nyer, a mi azt bizonyítja, hogy a vallásos aktushoz az értelmi mozzanat szétszakíthatatlanul oda tartozik már eleitől kezdve s nem csak a reflexzió során járul hozzá utólag, hanem egy és ugyanazon mozzanatba esik össze. De ez az eset az akarati mozzanatra nézve is, vagy a vallás- és erkölcsiség viszonyára nézve is. Ha a vallás csak pusztá érzélem, akkor a merő passivitás s akkor a cselekvő étellel a szenvedőleges vallásosság nem állhatna kölcsönhatásban De a tapasztalat itt is azt mutatja, hogy az egészséges vallásosság a beteges mysticizmus quietizmusától éppen abban különbözik, hogy rugója az erkölcsi élet munkásságának. Ugy hogy el kell ismerünk, hogy az újabbkori vallásbölcsezet a tapasztalati igazságnak teljesen megfelelőleg járt el, midőn a Schleiermacher fogalmát a vallás pszichologiai lényegéről oda módosította, hogy az az emberi szellem egységes nyilatkozata, értelmi, érzelmi és akarati mozzanatainak szétválaszthatatlan egységében.

(Folytatjuk.)

Egyházi élet.

A sepsi ev. ref. egyházmegyéből.*

— Vén Mihály esperes megnyitó és beszámoló beszéde az 1898. december 15-én tartott egyházmegyei közgyűlésen. —

Mélyen tisztelt egyházmegyei közgyűlés!

Engedje meg a t. közgyűlés, hogy munkásságomat felüntetni akaró beszédem kitűzött tárgyainak sorolása előtt elhagyjam a lázas tevékenységtől üzött élk birodalmát és alászálljak a nyugalmat adó halálnak völgyébe, hol lelki szemeim előtt feltűnik ama nagy, népei, különösen magyar nemzetünk szeretetében megdicsőült asszony, Erzsébet királyné ő felsége dícső alakja. Mély megdöbbenéssel értesült minden nemesen és igazán érző, hogy amaz ideális célért lelkesülő, népei boldogítását munkáló és e mellett a szenvedések hosszú kínjait átszenvedő szívet egy fanatikus örültnek durva töre járta át. Ha a bűn, a gonoszság megdöbben, mennyivel nagyobb fájdalomunk, ha ennek ártatlan, milliók sorsát intéző, boldogságát munkáló esik áldozatul! És ő felsége nagy, angyali jóságú vala, kinek nyomain boldogság fakadt, míg ő azt elveszíté. Emlékét ragyogó betűkkel vési fel a történelem lapjaira és a magyar nemzet szívében épít számára oszlopot. Nagyságának rajzolását, dícső tettekben ragyogó életének leírását nem kísérl meg arra méltatlan és erőtlen tollam, csak óhajtom, hogy maradandó emléket minden igaz honfi őrizze meg szívében!

A gyászos hír vétele után egyházközségeinkben harangok zugása jelzé a szomorú valót, gyász istentiszteletekben hő ima szállt fel sorsunk intézőjéhez, a királyok királyához: istenhez, vigasztalásért, emlékbeszédek hirdették nagyságát és tették maradandóvá emlékezetét. E végből rendkívülieg összehívott egyházmegyei tanácsülésünk jegyzőkönyvileg adott kifejezést megdöbbenésének és fájdalomának.

Nem időzöm tovább a halál országában, int vissza az élet és szól: az élők feladata megőrizni a hallottak jó emlékét, de nem feledni e mellett a munkát, tevő-

* Ez esperesi beszédet szívesen közöljük. Kérjük a nt. esperes urakat, hogy egyh.-megyei közgyűlési beszédeiket lapunkhoz beküldeni sziveskedjenek. Az ily beszédek az ő aktualis földadatakat többnyire megoldják ugyan az elmondással s a nyomukban keletkező intézkedésekkel, de az ily beszédeknek, mint az itt közölteknek is, meg van egyházi történelmi értékük is, sőt távolabbi helyeken egy és más dologban impulzust adhatnak. Még egyszer kérjük a megnyitó beszédek szíves beküldését. Szerk.

kenységet, a haladást a rögzös pályán a cél felé. És azt hiszem, hogy a midőn beszámoló egy évi munkásságomról, a midőn megteesszük különböző jelentéseinket végzett dolgainkról, a t. közgyűlés nem fogja ellenünk felemelni kárhóztató szavát, hogy kötelességeink hivteljesítéséről elfeledkeztünk volna.

Ezen tudatban szívélyesen üdvözlöm közgyűlésünk t. tagjait. Lelki örömmel látom együtt egyházközségeink képviselőit, kiket évenként bizonyosan az egyházmegye ügyei iránt érzett érdeklődés és azon elhatározás gyűjt össze, hogy az egyházmegyei élet feltárása által megismerjék, hol kell hatni, tenni és alkotni, az igazságos bírálat által új erőt, ösztönt nyújtanak a vezető, kormányzó egyéneknek és testületnek a tovább haladásra, a fáradhatatlan tevékenységre. És az együttes működésre, a fokozott tevékenységre igen nagy szükség van. A régi bajok még léteznek, nincsenek szűnőben, erősebben ostromolják hitünk várát, anyaszent egyházunk alkotmányát. Külellenségeink megengedett és meg nem engedett eszközökkel rontásunkra törnek. A reverzálisok csillaga emelkedőben. A díszes és kevésbé díszes misemondó ruhák felöltése a reverzálisokhoz költetik és ezek szerint osztogatják az áldás a sekrestyében, vagy az oltárnál. A gyenge hit meging, enged az erőszaknak és hiveink száma fogy.

Hangoztatjuk, hogy szabad vallás-gyakorlat van, nincs kényszer, egyforma jogokban részesülünk és nem vesszük észre, hogy még mind a türt állásponton állunk. Katonáinkat vallásos meggyőződésükkel ellenkező cselekvények végrehajtására kényszerítik. Tanulóinkat reá erőszakolják országos ünnepélyeken a román, kath istentiszteleteken való megjelenésre, a nélkül, hogy a viszonyosság elvét alkalmazzák. A hivatalnoki karnak kegyesen megengedtetik, hogy a hivatali főnököt misére kísérje és azt végig hallgassa, de a mi imáink, beszédeink unalmasak, nem érdemesek a meghallgatásra, hiányzik belőlük és mellőlük a tömjénfűst, mert a földolog az ily ünnepélyeknél, a lélekszám és nem az, hogy minő érzelmekkel vesz részt valaki az ily istentiszteleteken. Bizony az ily sablonos, csak a külsőségekre tekintő, de nem a szív vágyait kielégíteni akaró vallási cselekményeknek se értelme, se becse, de a megszokás második természeté válik és az emberben azon hitet ébreszti fel, hogy a pusztá megjelenéssel eleget tett nemcsak a közfelfogásnak, hanem önmagával és istennel szemben fennálló kötelezettségeinek is. Ez hozza létre a közönyt a vallás és annak organuma, az egyház iránt. És ezek mellett ott vannak beállenségeink; nincs elegendő hithűség, a nyomasztó anyagi viszonyok sokat elvisznek oda, hol kevesebb a teher. Fordulnak elő, igaz hogy még csak szórványos esetek, hogy a házasságok nem veszik igénybe az egyházi áldást, de a dinom dánom, a mulatság, lagzi el nem maradhat és ez a fő. Szomorú tünetek, a melyek hathatósan felhívják arra, hogy óberék legyünk és vessük kezünket a munkára.

És e munkában t. közgyűlés! a lelkészi karnak szüksége van a segítségre. Kötelességeinket erőnkhez és tehetségünkhöz mérten teljesíteni törekszünk, de igyekezetünk megtörik, ha egyházközségeinkben a vezető egyének maguk mutatnak példát arra, mikép kell az egyházat háttérbe szorítani és annak dolgait semmibe venni. A vezető egyének tette és cselekedete mindig hatással volt és van arra a népre, mely egyéb hiányában csak arra tekint, mit tesz azon egyén, kinek vezetésére reabizta magát. Ezért örvendek, mikor közgyűléseinken üdvözölhetem egyházközségeink világi képviselőit, mert hiszem, hogy itt feltárva sebeinket, azokat otthon egész erővel és egész igyekezettel orvosolni törekednek. Az idő és viszonyok az egyházas életnek nem kedvezők, az új egyházpolitikai törvények nagy megrázkódtatásnak tették ki anyaszentegyházunkat, de ha a vezető egyénekben meg van azon hithűség, türtetlen akaraterő és áldozatkészség, a mely elődeink nevét a történelem lapjaira írta fel

bizton tudom, hogy diadalmasan fogunk kijutni a harcából és nem rendülünk meg. Egyes biztató jeleket látok, melyek aggodalmaimat eloszlatják. Tevékenység van egyházközségeinkben, kevés azok száma, hol a buzgóság a fagyponthoz van közel. Én minden erővel, a mely csak hatalmamban áll, arra törekszem, hogy a hitbuzgóságot, a tevékenységet felébresszem, erősítssem a reám bízott egyházközségekben, de mert egye-

dül, korlátok közé szorított erővel sokat tenni nem lehet, egyházközségeink vezető egyéneit itt e helyen is felkérem a segítségre, a munkára, csak így tehetünk hasznos szolgálatot azon intézménynek, a mely szabad eszmék hirdetése által a felvilágosodást, a szeretet törvényeinek ápolásával a humanizmust terjeszti, a jó és igaz elveinek terjesztésével az erkölcsi derékségre nevel.

(Folyt. követc.)

TÁRCA.

Az elmuló és a maradandó a keresztyén egyházban.

(Felolvasatott a brassói ev. ref. egyházi estélyen.)

(Vége.)

Volt idő midőn többen életökkel lakoltak, mivel szorgos kutatással, olyan természettudományi tételeket állapítottak meg, melyek bár ellentmondást nem tűrő bizonyítékokon nyugodtak, de az ó testamentum némely kinyilatkozásainak ellent mondtak. Volt idő, midőn az ó-testamentumnak minden betűjét, isteni kijelentésnek tartották, s mint ilyenről azt állították, hogy a keresztyén vallás sorsa is annak bizonyosságától függ, azaz ezzel áll, vagy esik.

Igy az irott szó tekintélyéért, az embernek el kellett hinnie képtelen legendákat, ellentmondó állításokat, költeményeket; egy álmodat csodálatos isteni kijelentésnek, egy keleti képes beszédet való történetnek, egy csomó szerelmi idillt, mint Krisztus szeretetének képét a keresztyén egyházhoz, egy festményt, melyet egy keleti ember élénk phantasiája hozott létre, bizonyítéknak arra, hogy a végtelen hatalmi Isten emberi szóval beszélt, egy csipebokorban, vagy mint ember megjelent, hogy evett és ivott, azután felhők szárnyain magasba szállott, hogy az Isten ma egy, holnap más tanácsot ad, hogy saját törvényét eltörli, hogy haragját egy halandó csillapította le, hogy egész nemzetet, egy milliónyi embert, a kik az ő gondviselésében pilanatra kételkedtek, el ne pusztítson.

Bölcsészeti, sőt keresztyén vallásos kérdések, az ó-szövetségből vett bizonyítékokkal döntettek el. A régi zsidók történetének alakulása, a keresztyénség történetében, ennek eszményül tekintetett. A kegyes zsidók évszázadok előtti látományait pedig úgy tekintették, mint valót, mert azok szerintök színről színre látták az Istent.

A mi eleinte, egy bizonyos zsidós rajongás volt, később hittétellé lett, ennél fogva az olyan keresztyéneket, kik mindent hinni nem akartak, megégették. Évszázadokon keresztül, ilyen volt hite a keresztyén egyháznak; anélkül, hogy a vallásos igazságok egyedüli forrásának a bibliát tekintették volna.

Bár az idő foga, sok balhíttet megörült, sajnos, ma sincs még egészen másképpen. Ma is sokan hitetlenek, sőt több átheistának tartják azt, a ki nem hiszi el, ama keleti elbeszélés alapján, melyről azt sem tudják ki és mily czélből írta, hogy Isten kivánta Ábrahámától, hogy fiát feláldozza.

Hasonlóan megoszlanak a vélemények az új szövetségre nézve is. Kezdetből legtöbben úgy tekintették az új-szövetségi iratok összességét, mint csalatkozhatatlant, melyben a tan és történetek leírásában semmi tévedés be nem csúsztatott. De, valjon az ember szemét behúnyhatja e a nyilvánvaló különbségek láttára, melyek p. o. Lukács és János evang. között vannak, vagy a lényeges eltérés láttára, mely Pál és Péter apostolok irányát jellemzi. Lehet-e hinni olyan érvelésekben, a melyek a józan okossággal ellenkeznek; olyan történetekben, melyek Pálnak tulajdonítanak, de ezekről az apostol leveleiben mit sem szól. Mégis ki lett mondva, hogy mindezen dolgok a keresztyén-

segnek elidegeníthetlen tartozékai, mert az életnek lelket nem lehet a holt betűk nélkül megnyerni.

A történeti elbeszéléseknél, nem tekinthetjük sem az ő, sem az új-szövetségi írók iratait magasabb inspiratióból származottaknak. Ép oly merész dolog e tudósításokat úgy tekinteni, mint a keresztyénség létfeltételeit, mint a hogy izetlenség bizonyítékokat ki vanni, azok historiai valóságát illetőleg. Nem tudom, ezen elbeszélések jó része, miként függene össze Jézus személyes hitelreméltóságával. Jézus volt az íge megtestesülése, ki által a végtelen kegyelmű Isten szólott, tehát Isten jelentette ki magát Jézusban, vagyis Jézus közölte velünk az élet igazságait. És, ha a keresztyénség igazság, akkor felesleges más tekintély után nézni, a mint felesleges Isten tekintélyét védelmezni. Mert még akkor is, ha historiai bizonyossággal bebizonyítva lenne, a mint be nem bizonyítható, hogy az evangelium emberi csinálmány, hogy a Názareti Jézus soha sem élt, a keresztyénség akkor is megállana, mert az evangelium örök igazság, s mint ilyen, értékét önmagában hordozza. Mi, azonban, ha így állana a dolog, elvesztenők a Krisztusi példányképet, kihez hasonlót emberi agy kigondolni nem tudott volna soha; a mint felséges életét 19 évszázad alatt egészen senki sem tudta felfogni. Ha, a keresztyénség igaz, akkor azt igaznak kell tartasuk, nem azért, hogy csalatkozhatatlan tollak irták meg történetét, nem mert Jézus tanait hivatvák megvalósítani, hanem mivel azok Isten által lettek, az ember keblébe helyezve és megvizsgálhatók. Ha, a keresztyénség csak Jézus nevének tekintélyén nyugodna, akkor nem lehetne igazságában feltétlenül bizni, ha még oly kicsiny dologban is történe tévedés, mint a hogy némely keresztyének azt hiszik, hogy történt azon jövendölésében, melyben visszajövetelét megígérte.

A szentírás, mégis mindazon akadályok daczára, melyeket a gyarló-ember eléje gördített, azon forrás maradt, melyből a ki hittel iszik, soha meg nem szomjazik. Áldásait a visszaélések nem vehették el tőlünk, az vezérlő fáklyánk maradt, az első pünkösztől napjainkig. Mint a hogy egy folyam előtör a homokszivagtából, melynek forrása távol ismeretlen vidéken van, és az ár tovább hömpölyög, megnő és mindenütt a hol áthalad, zöld erdőket, termékeny völgyeket terem, melyeken falvak, városok létesülnek, olyan volt a biblia folyamának pályafutása is a mi kiellen földünkön.

Az ó-szövetség első könyve azt mondja, hogy az ember isten képére teremtett, az új szövetség könyve pedig »Legyetek tükéletesek, mint a ti atyátok a menyben.« Fenköltebb szavak soha ki nem jelentettek. Nincsen a világon fájdalom, mely vigasztalást, bűn, mely jóbbulást ne merithetne az örök élet könyvéből.

E könyv segedelmével és Isten akaratából elfog jönni az idő, midőn az emberek Kristust megfogják ismerni, a maga valódi nagyságában. Ki, ha ma jönne közénk, méltán elmondhatná »Olyan hosszasan voltam köztetek és ti engemet nem ismertetek«. Nem ismertük, mert bálványt csináltunk belőlle, tédret hajtva mondtuk »légy üdvözölve zsidóknak királya«. Őtet »Uram, Uram« nak neveztük, de nem azt cselekedtük a mire tanított.

A keresztyénség története, e pár sorban összefoglalható »És ők keresztre feszíték«, mert nem volt időszak, melyben az emberiség Istennek fiát, újból,

meg újból meg ne feszítette volna. Azonban, legyünk nyugodtak tévedések még egy darabig uralkodhatnak a világon, azután győzedelmeskednie kell az igazságnak és mi meglátjuk Istennek fiát. Akkor az emberek megértik Istennek beszédét és azután nem Krisztust alakítják át a maguk képére, hanem az ember lesz Istennek képmása. Jézus, a ki átváltoztatta tanítványainak lelkületét, hivatva van, hogy kormányozza az egész világot, mert a legbölcsebb ember is őt utól nem érheti; tanai behatnak az ember lelke mélyéig, a jó embert megszentelik, a vallásos embert Istenhez emelik. Az ő tana szemrehányás az előző időknek, ítélet a jelennek.

Mióta köztünk volt Krisztus, voltak jó és bölcs emberek a világon, de a Názáreti Jézus évezredekkel megelőzte mindnyáját. — mert benne Istennek lelke vala. Benne összelelkezett az isteni- és az emberi, és vele megszületett az istenes élet.

Mérjük Jézussal össze, a világ legnagyobb alakjait, látni fogjuk, hogy azok lélekben mily szegények voltak mellette, úgy, hogy a nagy különbség át nem hidalható. De, mégis!? Nem volt ő a mi testvérünk? Ember fia, mint a miénk? Istenné fia, mint nekünk lenni hivatásunk? Erénye, nem volt e emberi erény? Bölcsesége, szeretete, kegyessége, bármily dicsők voltak, nem megközelíthetők e általunk is? Benne, mint kristály tükörben megláthatjuk Istennek képét és dicsőségről-dicsőségre térve, a szent lélek vezetése mellett, ki az alázatosokat megvilágítja, hasonlóan képmásokká lehetünk. Mily magasztos Jézus élete, ha ilyen szempontból vizsgáljuk. Az ég általa alászáll a földre és a föld Istennek országa lesz Jézus élete, dicső kijelentése annak, a mi az emberiségnek lehetséges, ha nem is most, de legalább egykoron.

A megróbalátások napján Jézus mindig az égre tekintett, ajkát nem hagyta el zugolódó szó, tekintetében és egész lényén megnyilatkozott az égi béke. »Legyen meg Uram a te akaratod! »Lelke e tisztaságáért, betöltötte Isten fényével egész valóját, és megteljesítette erővel, minő csak testben megjelenhet. Az ő példájából látjuk, hogy az embernek is úgy kell élnie, hogy mi se álljon közte és Isten között, hogy teljes engedelmességgel hajolhasson meg az Ur előtt, gondolatban, érzésben, egész életében, mert senki sem lehet előbb igaz keresztyén, míg mint Jézus, Istent csinált vagy képzelt közvetítők nélkül nem imádja.

Hasonlítsuk csak össze a keresztyénséget, a mint azt a hegyi beszédben Jézus feltünteti, azzal a mit eddig e név alatt hittek és tanítottak, látni fogjuk a nagy különbséget. Az az Istentől, ez az emberek-től van.

De, bár a keresztyénségben, mint történeti megnyilatkozásában Jézus vallásának, mint látjuk, sok hiba van, mégis örvendenünk kell azon, hogy a Krisztus hirdettetik bármily formában is. Az időbeli keresztyénség olyan, mint az egynapos lepke, tova röptül és el lesz felejtve. Más forma lép helyébe, mely a jövő időknek megfog felelni. Mindenik képvisel valamit az igazságból, ha nem is az egész igazságot.

Az igazság jó ideig emberi kéz által csinált gyöngé bárkára bízott, s habár sokszor hajótörést szenvedett a bárka, mégis mindig kikötőbe jutott. A vallás tiszta eszménye, melyet Jézus a hegyen hirdetett és az életben megvalósított, el nem enyészhet.

Az emberiség mégannyira haladhat a műveltségben: az ismeretek szárnyain még olyan magasra emelkedhetik, de az igazság és a keresztyénség légkörén túl reá nézve nincs boldogság.

A mit az ember csinál, az elmulik, de Istennek lelke Jézus kijelentéseit megújítja, mert megígértetett, hogy mindenek beteljesednek, hogy az evangelium szava az embert megtanítja arra, kik vagyunk, mi rendeltetésünk, és azután átalakít Istenfiakká, hogy éljünk egy szép életet, hogy bételjen az ó-szövetség jö-

vendölése, hogy Istennek lelke ifjakra és leányokra öregekre és gyermekekre kitölteték, hogy látván lássák a vigasztalót, a ki mindent kijelent üdvösségük javára.

Hogy pedig a mi protestáns egyházunk, a maga »mindeneket megvizsgáljatok« elvével lessz az a hatalom, mely egykor meggyőzi a világot, e mellett bizonyosságot teszen az emberi lélek szükséglete. Jöhettek, másként gondolkozó emberöltők, de másként érzők sohasem lesznek, mert az emberi természet és az emberi szív, mindég ugyanaz marad. Mert, mint a hajdan multban volt, úgy ma is minden ember bűnös, bár ma vasutak és villany korában élünk. Találhat a jövő egy alkalmasnak tetsző módot a bűn elnyomására, de ez sohasem fogja az aggodalmak és a bánat napjaiban, azt az élő hitet pótolni, melyet a mi egyházunk a lelkek megnyugtatására, ama örvedetes izenet által nyújt, hogy a Jézusban, azaz az élő hit által mindenek kiengeszteltnék. Azért egyházunk áldása, mindaddig predikáltatik a földön, míg a bűnös ember, bűke után fog áhitozni. Embernek fia, sajog e szived, a bűntudat terhe alatt, térj az élőhit útjára, mely egyházadban predikáltatik és ha a hitet magadévá tetted, meglásd protestáns őseink öntudata, a te egyéni életed alapja lesz; légy azért hű, hogy e drága kincset örökségképpen hagyhasd utódaidra is

Péchy Árpád.

B. e. Szász Domokos püspökünk igen jól talált arcképe (photographia) kapható egy forint beküldése mellett az igazgató-tanács irodájában, Kilyén Sándor igató-kiadónál.

Különfélék rovata.

Theologiai fakultásunk közelebbi előjárósági gyűléséről mult számunkban csak röviden emlékeztettünk meg. Kiegészítésül adjuk most a következőket:

Az elnöki széket dr. Bartók György h. püspök, közjegyző töltötte be. Elnöki megnyitójában kegyeletes szavakban emlékezett meg az intézet nagy alapítójáról, Szász Domokos néhai püspökről. A család után — mondá — a legközvetlenebb, a legnagyobb vesztés kétségkívül az intézetet érte, melyért több mint két évtizeden keresztül lelke ideáljába vetett rendületlen hittel küzdött s melynek midőn felépülve látta, egész szívét, teljes szeretetét ajándékozta oda. Bölcsessége, világító értelme nem dolgozhatik immár többé ez intézet javának munkálásán, alkotó keze aláhanyatlott, mielőtt összes alkotásait olyan biztos alapokra helyezhette volna, a milyeneneken szeretne volna látni. E feladatot emlékezete örökösire, a magyar reformált Sionra, erdélyi egyházkerületünkre s ez intézetre nézve első sorban ennek előjáróságára hagyta. Nekünk — Méltóságos Előjáróság! — kik ez örökséget is kötelességszerűen kész szívvel vállaljuk magunkra, tisztában kell lennünk azzal, hogy a mint az eszme — a mint természetes is — csak harcok és küzdelmek között nyerhetett testet, úgy másfelől csak a békességes, egyetértő, vállvetett munkásság által tartható fenn, emelhető magasabbra, fejleszhető mind tovább és tovább. E békés munkában közös zászlónk az ő megnyugodott szelleme, földi gőzkörtől megtisztult emlékezete kell, hogy legyen! Azért indítványozom, hogy az intézet nagy alapítójának, Szász Domokos püspök úr méltóságának emlékezete jegyzőkönyvünkben megörökíttessék s az Előjáróság részvétének tolmácsolásául gyászos özvegyéhez részvétiratot intézzünk. Kérve ez indítványom kegyes elfogadását, az ülést megnyitom. Mindkét indítvány egyhangulag elfogadtatott s a részvétirat elküldésével az elnökség bízott meg.

E kegyeletes megemlékezés után letárgyaltattak

a folyó ügyek: A fakultás igazgatója jelentése az első félévi kollokviumok egészben kielégítő eredményéről — tudomásul vétetett. Az 1898-99. iskolai évre szóló költségvetése tekintetében intézkedések történtek. Ingyenes ellátásból álló állami ösztöndíjra felajánlottak: Fejér Gábor, Fodor János, Mockovcsák János és Müller Ede tanárövendékek; a Bethlen-kollégiumtól kiszolgáltatandó stipendiumokra pedig: Veress Sándor IV. é., Bálint Ferenc, Bedő Ödön, Darócy Ferenc, Máthé Gyula, Osváth Lajos, Szabó István, Szabó Sándor és Tóth Gyula I. é. theologusok. (E fölajánlottak nevei *itt* csak betűsorban vannak felsorolva.)

Áttérések. Lapunkban is volt már szó arról az üdvös mozgalomról, mely újabban Ausztriában került felszínre s melynek célja a katolicizmus elhagyása s a protestáns egyházakba való áttérés. Most közöljük itt azt a rendeletet, melyet Bécsben a lutheránus és református hitvallású cs. k. főegyháztanács mult hó 19-én bocsátott ki: »A napi lapok legújabb közleményeiből kétségtelennek látszik, hogy azok a törekvések, melyek a katolikus egyházból való tömeges kitéréseket célozzák, nem vallásos meggyőződésből folynak. Minthogy azonban a szóban forgó mozgalom az evangéliumi egyházba való eshetőleges belépésekkel is sokképpen összeköttetésbe hozatott, ennél fogva a főegyháztanács kötelességszerűleg elvárja, hogy a lutheránus és református egyház papjai egyházunk alapelveinek, valamint az egyházi útasításoknak megfelelőleg s tekintettel egyházunk féltett tekintélyére s jól felfogott érdekeire, mint eddig, úgy most is minden áttérési jelentkezést lelkiismeretesen megvizsgálni fognak és azokat az áttérni szándékozókra, kiket e lépésre nem a vallásos meggyőződés vezet, visszaútasítják. Az illetékes egyházi testületek által egyhangulag hozott s az ágostai s illetőleg az helvét hitvallású egyházba áttérni szándékozók fölvetését szabályozó törvény, melynek értelmében az illetékes lutheránus avagy református papnak meggyőződést kell szereznie arról, hogy az áttérni szándékozó annak az evangéliumi egyháznak, melybe fölvetetni akar, hitcikkeit elegendőleg ismeri, az a törvény, melynek értelmében az evangéliumi egyház papjának a hozzá átlépni szándékozótól nyilatkozatot kell bevennie, hogy az áttérő az ő leendő új egyházának cikkeit vallásos meggyőződésből fogadja el, az a törvény — írja a főegyháztanács — minden körülmény között pontosan betartandó.« Hát elvileg ez mind igaz. Azonban Bécsnek, e ponton legalább, bizonynyal legjamborabb hatósága fölött, a »K. K. Oberkirchenrat A. C. und H. C.« fölött aligha nem mosolyog a római propaganda.

Gyászlap. *Id. Mátyás Mihály* aranyospolyáni nyug. «v. ref. kántortanító 66 évi egyházi szolgálat után, életének 89 évében f. hó 16-án jobb létre szenderült. Áldás emlékének.

Adományok a Szeretetház javára. »Koszoru megváltás« czimen néhai püspökünk volt titkárai. nevezetesen Bodor Géza alsernátoni, Incze Lajos kaczkói, Molnár Lőrincz kolozsvári, Tóthfalusi József marosvásárhelyi, Vajda Ferencz szász-lónai, Vársárhelyi Boldizsár deési és Zayzon János erzsébetvárosi lelkészek összesen 60 frtot adtak össze a Szeretetház javára, mely összeget Molnár Lőrincz lelkész megbízás folytán a kollegái és a maga nevében a központi pénztárba be is szolgáltatatta. Ugyancsak a Szeretetház javára *uzoni egyházközségünk* gondnoka *Dankó* János afia Molnár Lőrincz lelkész czimére a közgyűlés határozatából küldött 10 frtot. Ez összeg szintén a központi pénztárba fizettetett be. — Lelkesítő dolgok ezek! Így valósul meg egy nemes cél; habár lassan is, de a szivekben élő kegyelet mégis megvalósítja.

A berni nagy tanácsban a budget tárgyaláskor conservatív oldalról az ókatholikus fakultás beszűntetése céljából ismét javaslat tétetett. A javaslat

azzal indokoltatott, hogy a kanton pénzügyi viszonyai nem engednek meg oly luxust, minő egy ókatholikus fakultás fenntartása, főleg, ha a fakultásnak csak hat hallgatója van s ezek sem berniek. A római katolicizmus Bernben is erősödik, hatalmasodik; a róm. katolikus pompás bazilikában, mely mellett elhomályosul az ókatholikus templom, jelennek meg a hatóságok a hivatalos requiemekre. A berni nagy tanács azonban az ókatholikus fakultást továbbra is fentartani határozta. Lapunkban mi már ezelőtt is mondtuk, hogy e fakultás beszűntetése nagy hiba volna. Az ókatholizmus egy nem kicsinylendő bástya az ultramontanismus ellen. Az ókatholizmus jövőjét éppen nem látjuk oly setétnek, mint sokan s fakultásának fönmaradását örömmel regisztráljuk.

A jezsuitarend jellemzésére — e rend megdöbbentő terjeszkedése alkalmából — nap-nap után jelennek meg újabb adalékok. Nem utolsó ezek közt a würzburgi egyetem katolikus theologiai professorának a már is üldözőbe vett *dr. Schell*-nek »A katolicizmus és a haladás elve« cz. munkája végső fejezetében foglalt következő passus:

„Azt mondják, hogy átléptem az igazságozság határát a jezsuita renddel szemben, mert nem minden jezsuita volt részes a Vaughan szédelgésben. Sőt legbüzbőbb támadói ennek éppen jezsuiták voltak: pater Gruber és p. Portulíé — De hisz' itt nem csupán erről van szó, hanem arról az egész akcióról, melyet a szabadkőművesek ellen Taxil Leó indított meg és vezetett, és arról a mithologiai borzalmasságról, a melyet ez akcióhoz eszközül használt — a satanizmusról. S a Taxil Leó ismeretes leleplezéseit ugyan ki fordította le a német publikumnak? — A jezsuita p. Gruber. — Taxil művét, »\ három pontos testvérek«-et, a melyben a sátnakultusz-vád már benne foglaltatik, ki dolgozta át? — A jezsuita p. Guber — Ki írta a »Veronai zsidó vagy a római köztársaság« cz. hasonló tendenciájú regényt? — A jezsuita p. Bresciani. — Ki kísérlette meg a sátnizmus vádjának tudományos fundamentumot vetni? — A jezsuita érsek Maurin. — A satanizmus neve tséges leleplezéseit, ki kísérlette meg hitelreméltóknak tüntetni fel? — A jezsuita p. Francos a »Civitta cattolica«-ban a jezsuitarend és főfő organumában megjelent cikksorozatában. És kiknek a theológiája teszi egyáltalán lehetővé, hogy a klérus és a nép egyrésze az eféle bosszantó habonát és mithologiai szédelgést komoly tárgyalásra méltasson? S midőn végre p. Grubernek skrupulusai támadtak és a Taxil szédelgéseitől óvott, ki támadt ellene? Nem a jezsuita »Civitta catolica«? Azért mikor a jezsuita iskola szellemétől s annak eredményeiről van szó, a mely joltfegyelmzett tanítványaiban és általuk a világi klerusban lehetségessé teszi és terjeszti az egész Táxil-jéle világnézetet s ez alapon a tudományt megvető habonát, — jó lesz egy kicsit szerényebbnek lenni,“

Alkalomszerűnek tartottuk reprodukálni e kat. theol. tanár nyilatkozatát a jezsuitizmus szelleméről most, a midőn egyik gimnáziumban a mathezi és fizika professora zengi már a »csudatevő s könnyező Mária-kép« dicshimnuszát — Kolozsvárt a helybeli napilapok külön tudósítójának hívó (?) részvételével.

Kiadóhivatal üzenete.

Mindazoknak, kik lapunk egyik másik számát nem kapták meg s erről minket értesítettek, az illető lappéldányt másodszer is megküldtük. Némelyik számmal azonban már mi sem rendelkezünk. Ilyen a folyó évi 2. szám, melyet még akkor mindjárt több helyre kellett másodszer is megküldnünk s így számmal sajnálátunkra, többé nem szolgálhatunk.

Nyereményjegyzék

az erdélyi ev. ref. egyházkerület által a kolozsvári protestáns Szeretetház javára rendezett jótékonycélu sorsjátéknak Budapesten 1898. november hó 15-én megtartott II. húzásán kihúzott számokról.

(Hatodik közlemény.)

875 nyeresemény à 10 korona értékben: 103 2s07 3642
3708 3805 3908 4297 4457 4670 5623 5744 6662 6719 6792 7020
7201 7762 8175 8604 8770 9642 11973 12574 12847 13023 14060
14088 14169 14768 15959 16016 16087 18060 18271 19399 19772
19906 20211 21201 21204 21282 21551 21664 2243 24376 25172
26947 27595 28016 28237 29211 29455 29483 29763 31050 31640
32048 33135 33765 33862 33893 34218 34454 34687 34843 34989
36485 37132 37639 38122 38670 38969 39236 39574 41469 41638
42359 42859 42994 43485 45825 46273 46330 47145 49151 49322
50560 51214 53529 54596 55097 55809 56249 57792 58201 58767
58774 59031 59430 59596 59863 60133 60231 61105 62390 62693
63400 63781 64317 64478 64577 65491 65655 66012 67011 67388
68108 69055 69404 70244 71815 71816 71908 71976 72448 72450
72459 72609 72680 73559 74200 7563 78303 79514 79893 80724
81104 81217 81260 81716 82005 82696 83770 83802 84101 84436
84670 84671 85133 85195 85429 85529 85887 86771 87937 88415
89083 89107 89537 90138 90662 90768 91553 91923 91992 92178
92942 92984 93802 94077 95358 95640 96002 96135 96330 96788
97394 98389 98718 99168 99864 101345 101689 101955 102000
102157 102185 102595 103156 103225 103347 103873 104783
104978 105418 106565 106700 107396 107613 110142 110340
111109 111609 111983 112403 112862 113195 113706 114473 114730
114922 115390 115922 116181 117271 117729 118313 119763
120875 121846 123400 123892 124405 124658 125009 125483
125809 126584 128418 129847 139959 132123 134261 135576
135656 135728 136179 136187 136188 136189 136373 136815
137500 137858 139366 139615 139730 139821 139826 140657
142546 144088 144367 144937 145252 145666 145730 146391
147221 149074 149150 149954 151456 152045 153378 153535
153689 154074 155122 155302 155959 155982 156191 156261
156316 156524 156723 156767 157379 158431 159019 159231
160557 162082 163912 164550 167743 168627 169544 169923
170311 170628 171273 171359 171615 172501 173077 174714
174891 176928 176689 177266 177901 178746 179412 179724
179878 182063 182274 182465 183424 183519 185452 185794
187890.

(Folytatjuk.)

Hivatalos rész.

474—1899. KÖRLEVÉL.

valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Előljáróságának.

A kultuszminiszter 1513—899 számú rendelete nyomán indítva érezzük magunkat a házi feladatok korlátozása végett magját a rendeletet egész terjedelmében közölni a m. t. Előljáróságokkal és tanárokkal megismerés s ahhoz való alkalmazkodás végett.

Mint már több ízben hangsúlyoztam, a túlterhelés nem csupán a tanterveknek, hanem a módszernek a kérdése is. A közoktatási kormányt e meggyőződésekben megerősítik a tanulmányi felügyelettel megbízott közegek jelentései, melyekből kiderül, hogy ott, a hol a közép iskolai tanításunknak alapjául szolgáló s az utasításokban kifejezett módszeres alapelvek valóban lelkes méltatással találkoznak, a túlterhelés bajai is enyhébb alakban jelentkeznek. Az utasításoknak egyik legkiemelkedőbb elve az, hogy az ismeretek pusztá küzlése nem biztosíthatja az igazi eredményt. Az ugynevezett

leczkefeladás helyét, mely egymagában tanításnak nem is nevezhető, az intensív tanítói eljárásnak kell elfogadnia, mely abban keresi érdemét, hogy a tanár az osztály összes tanulóival közösen és együttes munkában dolgozza fel a tantervben kiszabott anyagot. Az ily eljárás mellett a tananyagot lényegében az iskolában kellene a tanulóknak elsajátítaniok, s a házi munkásságnak legföljebb az iskolában hallottak és tanultak megszilárdítására s szükség szerint írásbeli alkalmazására kellene szorítkozniok.

Sajnosan tapasztalható ezzel szemben, hogy még sok helyütt túlságos mennyiségű házi leczkével és feladatokkal vannak a tanulók megterhelve, aminek egyik oka — elismerem — az osztályoknak általában túlságos népeességében s ennek folytán a helyes tanítói eljárás alkalmazásának csekélyebb lehetőségében, de ezen felül a fent érintett, ma már szelítiben elismert módszeres követelmények mellőzésében is kereshető. Arról értesültem, hogy egyes középiskolák tanárai még a hétnek egyetlen szünnapjára, a vasárnapra is oly sok megtanulni való anyagot, házi írásbeli feladatokat, rajzokat stb. adnak fel, hogy a tanulóknak még ezen a napon sincsen módjukban a családdal való bensőbb érintkezés, vagy a fáradt elmének nemesen szorakoztató foglalkozással, vagy üdüléssel való megpihentetése.

Amennyiben tehát a hétköznapokon különböző külső akadályok kedvezőtlen hatása alatt nem volna lehetséges az utasítások ajánlotta módszeres elveknek teljesen következetes alkalmazásával a házi foglalkozás mértékét jelentékenyen leszállítani, a szorgalmi időnek lelkiismeretes felhasználása révén legalább arra törekedjenek a tanári karok s erre nézve a királyi főigazgatóság közbelépésére számítok, — hogy a vasárnapon, mint különben is egyedüli heti teljes szünnapon lehetőleg egészen mentek maradjanak a tanulók a házi feladatoktól és leszkek tanulásától. A hétköznap szorgalmi időnek lelkiismeretes felhasználásával részemről lehetőnek tartom ezen cél elérését s hiszem, hogy a vasárnapi pihenőnek áldásos következményei a jövő hét iskolai munkásságának nagyobb élénkségében s a tanulók behatóbb érdeklődésében is jelentkezni fognak.

Az ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának,

Kolozsvárt, 1899. február hó 16-án tartott üléséből.

Dr. Vályi Gábor.
elnökhelyettes.

Parádi Kálmán.
tanügyi előadó.

KÉRELEM.

Hivatkozással a mélt. állandó igazgató tanácsnak 3394—1898 szám alatt hozzám intézett rendeletére, — mindazon t. lelkész atyámfiait, kik a szeretetház, illetőleg theol. fakultás tápintézete javára kezdeményezett szelvénygyűjtés alkalmából, hozzájuk, az 1895. év folyamán kiküldött szelvény könyvecskék elárusításáról engem még nem értesítettek, felkérem, hogy gyűjtésük eredményét velem f. é. márczius hó 10-ig okvetlen tudassák, illetőleg az eladott szelvények árát, vagy az el nem adott könyvecskéket hozzám elküldeni sziveskedjenek. Marosvásárhely, 1899. február hó.

Tóthfalusi József,
ref. lelkész.